ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 28 (2554)
ПЯТНІЦА
9
ліпеня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Кажуць, няма лекаў, мацнейшых за час. Але ёсць сіла, што здольна перамагчы і яго. Гэта памяць людская!

Мы помнім! Мы не забудзем!—нібы гавораць людзі, што кожны ліпень, ужо дваццаць сёмы раз прыходзяць да абеліскаў загінуўшым, якія стаяць на нашай зямлі нібы вартавыя.

Да помніка воінам і партызанам ля возера Нарач 3 ліпеня сабраліся дзесяткі тысяч жыхароў з навакольных вёсак, ветэраны Айчыннай вайны, госці з Мінска. Сабраліся, каб аддаць даніну павагі сваім бацькам, сынам, братам і сёстрам, якія загінулі дзеля таго, каб убачылі сонечныя промні, блакіт неба і зеляніну палёў мы сёння.

Глядзіш на юнакоў, што схілілі галовы перад помнікам, і нібы чуеш радкі паэта:

Яны ляжаць на варце міру,
А іх ахоўваюць сыны.

Фота М. РУБІНШТЭЙНА.

ЦЭНТРАЛЬНАМУ КАМІТЭТУ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

Савецкія пісьменнікі, якія сабраліся на свой Пяты з'езд, шлюць гарачае прывітанне Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і выказваюць адзінадушную і поўную падтрымку палітычнага курсу партыі, яе тытанічнай арганізатарскай дзейнасці.

Мы прыйшлі на пісьменніцкі з'езд пад уражаннем велізарнай падзеі ў жыцці нашай партыі, савецкага народа, камуністаў усёй планеты — нядаўна завяршыўшага сваю работу XXIV з'езда КПСС. Няўхільна прытрымліваючыся запаветаў вялікага Леніна, партыя вядзе нас да камунізма. Мы, пісьменнікі, цвёрда памятаем: задачы пяцігодкі — гэта і нашы задачы, праграма стваральнай работы партыі — гэта і наша праграма.

Шматнацыянальная савецкая літаратура, ствараемая больш як на сямідзесяці мовах, — дзецішча Вялікага Кастрычніка. Свой уклад у развіццё культуры сацыялістычнага грамадства ўносяць усе народы вялікай краіны, згуртаваныя адзінствам задум і мэт.

Мы з гонарам гаворым аб нашай шматнацыянальнай літаратуры, бо падобнай з'явы ў гісторыі сусветнай культуры не было. Яе поспехі — нагляднае сведчанне трыумфу ленінскай нацыянальнай палітыкі, якая праводзіцца Камуністычнай партыяй Савецкага Саюза.

У Справаздачным дакладзе ЦК КПСС, у рашэннях XXIV партыйнага з'езда ўдзелена вялікая ўвага літаратуры і мастацтву. З пачуццём глыбокага задавальнення і ўдзячнасці ўспрынялі мы высокую ацэнку пісьменніцкай працы і той ролі, якая належыць літаратуры і мастацтву ў справе выхавання будаўнікоў камунізма. Разам з тым мы выразна ўсведамляем, як многа яшчэ трэба нам зрабіць, каб апраўдаць гэта давер'е партыі, якая вялікая наша адказнасць за сваю творчасць перад часам, перад родным народам.

Патрабавальная размова аб літаратуры апошніх год, справядлівая крытыка слабасцей і недахопаў добратворна адчуюцца на творчым лёсе кожнага з нас, у дзейнасці пісьменніцкіх арганізацый.

Барацьба за высокі ідэйны і мастацкі ўзровень савецкай літаратуры — вось тая карэнная задача, да выканання якой заклікаў усіх мастакоў слова наш пісьменніцкі з'езд. На ім разгарнулася змястоўная гутарка аб праблемах літаратурнага майстэрства, аб больш глыбокім мастацкім пранікненні ў пласты народнага жыцця, аб павышэнні якасці творчай працы.

За апошнія гады ў нас створана нямала таленавітых кніг, якія дапамагаюць духоўнаму і маральнаму росту працаўнікоў горада і вёскі, працягваюць лепшыя традыцыі савецкай літаратуры, традыцыі страснай барацьбы за ідэалы сацыялізма і камунізма. Лепшыя з іх па праве ўдастоены Ленінскіх і Дзяржаўных прэмій. Аднак, на наш жаль, яшчэ з'яўляюцца творы, напісаныя павярхоўна, у якіх жывая думка, высокія пачуцці, рэальныя праблемы падмяняюцца безаблічнымі літаратурнымі штампамі. Наша пісьменніцкая грамадскасць усё яшчэ ў даўгу перад сучаснікам, чалавекам вялікіх ідэалаў і вялікай духоўнай культуры, сэнсам жыцця якога з'яўляецца стваральная праца на карысць народа.

V з'езд пісьменнікаў СССР грунтоўна разгледзеў пытанні, звязаныя са станам літаратурна-мастацкай крытыкі. Мы поўнасцю падзяляем думку, якая была выказана тав. Л. І. Брэжневым у Справаздачным дакладзе XXIV з'езду КПСС, што поспехі савецкай літаратуры і мастацтва былі б яшчэ больш значныя, а недахопы зжываліся хутчэй, калі б наша літаратурна-мастацкая крытыка больш актыўна праводзіла лінію партыі, выступала з большай прынцыповасцю, спалучаючы патрабавальнасць з тактам, з беражлівымі адносінамі да творцаў мастацкіх каштоўнасцей. Запэўняем партыю, што крытыкі і літаратуразнаўцы пастараюцца зрабіць усё неабходнае, каб з большай адказнасцю і прынцыповасцю ажыццяўляць сваю высокую партыйную місію.

Ганаровыя і высакародныя задачы ў савецкіх пісьменнікаў. Мы гордыя тым, што іменна на нашу долю выпала шчасце быць вяшчальнікамі сацыялістычнай навізны, сцяганосцамі гуманізму і грамадскага прагрэсу, ствараць мастацкі летапіс развіцця савецкага грамадства.

Імперыялістычная прапаганда не пагарджае ніякімі сродкамі, каб узвесці паклёп на высокія ідэалы савецкай літаратуры, аслабіць уплыў сацыялістычнага мастацтва на розум і сэрцы людзей, раскалоць нашы рады. Але няхай ведаюць паклёпнікі, што ўсе іх спробы асуджаны на правал! Савецкія пісьменнікі выступаюць згуртаванымі радамі, яны беззапаветна адданыя партыі і народу. Уся наша творчасць непарыўна звязана з вялікай справай будаўніцтва камунізма.

Разам з літаратарамі братніх сацыялістычных краін, разам з прагрэсіўнымі дзеячамі культуры ўсёй зямлі мы ўзнімаем голас у абарону міру і прагрэсу, супраць бесчалавечнай вайны амерыканскага імперыялізму ў Індакітаі, супраць захопу ізраільскімі экстрэмістамі арабскіх зямель, супраць варварскіх бамбардзіровак мірных гарадоў і сёл, забойства дзяцей і жанчын. Мы лічым сваім свяшчэнным абавязкам аказваць дзейсную падтрымку справе нацыянальна-вызваленчай барацьбы народаў супраць імперыялізму, адстойваць мір ва ўсім свеце.

Наперадзе ў нас адказныя і складаныя задачы па выхаванні новага чалавека, стварэнні духоўнай скарбніцы савецкага грамадства. Жыццё патрабуе ад нас смелых пошукаў, новых мастацкіх дасягненняў, вартых нашай эпохі. Мы запэўняем родную Камуністычную партыю, што аддадзім усе сілы, талент і натхненне будаўніцтву камунізма, ажыццяўленню рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

Няхай жыве і мацнее Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік — апора міру і дружбы народаў!

Няхай жыве наша родная ленінская партыя і яе баявы штаб — Цэнтральны Камітэт КПСС!

Няхай жыве вялікі савецкі народ!

Няхай жыве камунізм — будучыня ўсяго чалавецтва!

V З'ЕЗД ПІСЬМЕННІКАЎ САВЕЦКАГА САЮЗА.

РЭЗАЛЮЦЫЯ V З'ЕЗДА ПІСЬМЕННІКАЎ СССР

Пяты з'езд пісьменнікаў СССР сабраўся ў знамянальны час, калі савецкі народ прыступіў да выканання гістарычных прадвызначэнняў XXIV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. З'езд з'явіўся выдатнай з'явай у жыцці нашай краіны і ўсяго свету, ён падвёў вынікі вялікай работы, прароблекай партыяй і народам, намеціў навукова-абгрунтаваную праграму далейшага руху нашага грамадства да камунізма. Гэта велічная праграма натхняе ўвесь народ, усіх нас, савецкіх пісьменнікаў, на новыя творчыя здзяйсненні. Няма і не можа быць для мастака слова больш адказнай і ганаровай справы, чым актыўны ўдзел у стваральнай працы свайго народа.

Ад імя ўсіх работнікаў шматнацыянальнай савецкай літаратуры дэлегаты усесаюзнага пісьменніцкага з'езда выказваюць сардэчную падзяку партыі за высокую ацэнку творчых поспехаў, якіх дасягнула літаратура, за мудрыя парады і справядлівыя заўвагі, якія выказала нам Камуністычная партыя.

Савецкія пісьменнікі добра разумеюць, што па меры руху нашага грамадства наперад па шляху будаўніцтва камунізма роля літаратуры і мастацтва няспынна ўзрастае. Гэта абавязвае нас узняць сваю работу на новы, яшчэ больш высокі ўзровень, заўсёды няўхільна кіравацца прынцыпамі сацыялістычнага рэалізму — ленінскай партыйнасці, народнасці, баявой наступальнасці ў барацьбе з чужой ідэалогіяй. Для ўсіх атрадаў мастацкай інтэлігенцыі праграмным з'яўляецца палажэнне Справаздачнага даклада ЦК КПСС: «...Чым цяснейшая сувязь мастака з усім шматгранным жыццём савецкага народа, тым больш правільны шлях да творчых дасягненняў і ўдач».

Савецкая літаратура жыве інтарэсамі народа, натхняецца ідэаламі партыі. У лепшых яе творах з вялікай уражлівай сілай узноўлена гісторыя станаўлення і перамогі сацыялістычнага грамадства, фарміравання людзей новага тыпу. Сродкамі мастацтва раскрыць сілу і прыгажосць свету сацыялізма, веліч яго мэт і высакароднасць яго імкненняў — вось у чым заключаецца найпершы абавязак савецкіх пісьменнікаў. Творы, якія атрымалі народнае прызнанне, яскрава перадаюць пафас велічнай працы, якой жыве зараз наша краіна, што ажыццяўляе навукова выверaныя планы камуністычнага будаўніцтва. Савецкая літаратура актыўна садзейнічае развіццю невычэрпнай працоўнай энергіі, грамадзянскай актыўнасці, нецярпімасці да ўсяго, што тармозіць наш рух наперад.

Яшчэ ў першыя гады існавання нашага пісьменніцкага саюза А. М. Горкі падкрэсліваў, што асноўным героем кніг мы павінны абраць працу, гэта значыць чалавека ў працэсе творчай працы. На ўсіх этапах сваёй гісторыі савецкая літаратура была верная гэтай вялікай, сапраўды гуманістычнай традыцыі. Яна бачыць галоўную задачу ў тым, каб паказаць вядучага героя нашага жыцця — передавога працаўніка, актыўнага змагара за справу камунізма ва ўсёй шырыні яго інтарэсаў, багацці думак і пачуццяў. Стварыць вобраз такога чалавека, вобраз, які паланіў бы чытачоў эстэтычнай дасканаласцю, — абавязак і шчаслівае прызванне мастакоў слова.

Савецкая літаратура імкнецца больш глыбока асэнсаваць гістарычны шлях, па якім ідзе наша краіна — прадвесніца рэвалюцыйнага абнаўлення свету. Бясспрэчным дасягненнем з'яўляецца літаратурная Лeніыяна, стварэнне якой стымулявалася ўсенароднай падрыхтоўкай да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. З'явіўся рад яркіх твораў, якія праўдзіва малююць аблічча Леніна — арганізатара і кіраўніка Камуністычнай партыі, увасабленне яго ідэй у нашым сённяшнім жыцці. Гісторыка-рэвалюцыйная тэма, тэма гераічнай барацьбы ленінскай партыі ўсё больш прыцягвае ўвагу пісьменнікаў.

Справаздачны перыяд характарызаваўся імклівым ростам усіх атрадаў шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Росквіт літаратуры, якая ствараецца на 75 мовах народаў СССР, адлюстроўвае станаўленне новай гістарычнай агульнасці людзей — савецкага народа. Гэта яшчэ адно цудоўнае сведчанне мудрай палітыкі партыі, плённасці ідэй сацыялістычнага інтэрнацыяналізму. Жывое ўвасабленне дружбы і братэрства савецкіх народаў, — наша літаратура моцная ідэйным адзінствам і багаццем мастацкіх форм, у новых умовах яна развівае прагрэсіўныя нацыянальныя традыцыі кожнага народа, узбагачаныя сацыялістычным вопытам. З'езд звяртае ўвагу ўсіх пісьменнікаў краіны на неабходнасць і далей нястомна мацаваць і развіваць дружбу братніх літаратур.

Савецкая літаратура стваралася і ствараецца творчай садружнасцю пісьменнікаў розных пакаленняў. З'езд з задавальненнем адзначае, што ў мінулыя гады з'явілася нямала новых імёнаў таленавітай моладзі. Правільнае ідэйна-палітычнае выхаванне літаратурнай змены, якое спалучае клопат аб талентах і патрабавальнасць да іх, павінна і надалей з'яўляцца найпершым абавязкам пісьменніцкай арганізацыі.

Бурнае прагрэсіўнае развіццё сацыялістычнага грамадства патрабуе глыбокага мастакоўскага асваення новых з'яў, якія ўзнікаюць у эканамічнай, палітычнай, маральнай сферах жыцця краіны. Аднак часам друкуюцца творы, якім уласцівы павярхоўны падыход да важных праблем народнага жыцця, што патрабуюць стараннага аналізу і прадуманых мастацкіх абагульненняў. Недастаткова глыбока асвятляецца ў літаратуры жыццё нашага слаўнага рабочага класа. Не заўсёды атрымлівае яркае мастацкае адлюстраванне новае, што ўзнікае ў сучаснай калгаснай вёсцы. Усё яшчэ з'яўляюцца творы, бедныя па думцы, невыразныя, прымітыўныя. Як вядома, рамесніцкае выкананне толькі кампраметуе актуальную тэму.

Падтрымліваючы творчыя намаганні пісьменнікаў, якія глыбока і праўдзіва адлюстроўваюць нашу гісторыю, аналізуюць жывыя з'явы сучаснасці, з'езд указвае на такую рашаючую ўмову поспеху ў выкананні гэтых задач, як цвёрдае следаванне прынцыпам класавасці, гістарызму, навуковай і мастацкай аб'ектыўнасці. Неабходна зрабіць усе вывады з партыйнай крытыкі крайнасцей, якія мелі месца, калі сёй-той з аўтараў засяроджваўся ў сваіх творах на праблемах, знятых партыяй пры ліквідацыі вынікаў культу асобы, а іншыя спрабавалі абяліць з'явы мінулага, адкінутыя партыяй як супярэчлівыя таму новаму, творчаму, што сцвярджаецца зараз у жыцці.

Вялікая роля савецкіх пісьменнікаў у стварэнні твораў, якія выхоўваюць моладзь у патрыятычным духу, у павазе да гераічных ваенных і працоўных подзвігаў і традыцый савецкага народа.

У сучасных умовах нашай першаступеннай задачай становіцца барацьба за высокую ідэйна-мастацкую якасць публікуемых твораў. Стваральнікі камуністычнага грамадства, мы абавязаны авалодаць вышынямі прафесійнага майстэрства, усім вопытам сусветнай мастацкай культуры. Высокая патрабавальнасць, неаддзельная ад беражлівых адносін да таленту, да своеасаблівасці працы мастака павінна вызначаць атмасферу літаратурнага жыцця.

Асабліва вялікая роля ў стварэнні такой атмасферы належыць літаратурнай крытыцы. За мінулы перыяд яна стала больш актыўна ўдзельнічаць у сучаснай ідэалагічнай барацьбе, больш дакладна і глыбей выказвацца аб літаратурных творах. Аднак яе ўздзеянне на ідэйна-мастацкі рост савецкай літаратуры павінна быць значна большае, чым да гэтага часу, ёй трэба рашуча пераадолець наяўныя пралікі і памылкі. Паспяховае развіццё літаратуры ў многім звязана з актыўнасцю крытыкі ў праводзенні партыйнай лініі, з яе прынцыповасцю, уменнем спалучаць патрабавальнасць і такт, клопат аб стваральніках мастацкіх каштоўнасцей. Гэтая адказная місія да многага абавязвае літаратурную крытыку. Пісьменніцкім арганізацыям неабходна прыняць захады для павышэння ролі і аўтарытэту літаратурнай крытыкі, стварыць умовы для плённага развіцця ўсіх жанраў літаратурна-крытычнай работы.

Наша літаратура і мастацтва знаходзяцца на адным з самых вострых участкаў сучаснай ідэалагічнай барацьбы. Час патрабуе ад нас дакладнага класавага падыходу да з'яў грамадскага жыцця, нястомных клопатаў аб чысціні марксісцка-ленінскага светапогляду, непрымірымых адносін да буржуазнай ідэалогіі, рэвізіянізму і дагматызму. З'езд выказвае цвёрдую ўпэўненасць, што ўсе савецкія

ПЛЕНУМ ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ СССР

2 ліпеня адбыўся пленум праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, выбранага V з'ездам пісьменнікаў.

Пленум разгледзеў арганізацыйныя пытанні.

Старшынёй праўлення Саюза пісьменнікаў СССР выбран К. А. Федзін, першым сакратаром праўлення—Г. М. Маркаў.

Пленум выбраў сакратарыят праўлення Саюза пісьменнікаў СССР у саставе: Г. Г. Абашыдзе, А. Т. Алімжанаў, Т. Аскараў, М. П. Бажан, С. А. Баруздзін, А. П. Бяляўскас, В. Э. Бээкман, Ю. В. Бондараў, П. П. Боцу, П. У. Броўка, Ю. Н. Верчанка, А. Т. Ганчар, М. М. Грыбачоў, М. А. Ібрагімаў, Б. Н. Кампаў-Палявой, А. П. Кешокаў, В. М. Кажэўнікаў, В. П. Казачэнка, А. Е. Карняйчук, Л. М. Ляонаў, М. К. Луконін, С. В. Міхалкоў, Г. М. Мусрэпаў, С. С. Нараўчатаў, Л. Н. Навічэнка, К. Нугманаў (Яшэн), Нуры Закі, В. М. Озераў, Р. І. Раждзественскі, А. Д. Салынскі, С. В. Сартакоў, К. М. Сіманаў, Я. І. Скурко (Максім Танк), Ю. К. Смоліч, А. А. Суркоў, А. Т. Твардоўскі, М. С. Ціханаў, Э. С. Тапчан, М. Турсун-Задэ, Н. Т. Федарэнка, А. Б. Чакоўскі, О. Н. Шасцінскі, М. А. Шолахаў, Р. М. Эсенаў, А. І. Янсанс.

Пленум зацвердзіў старшынёй праўлення Літаратурнага фонду СССР А. П. Кешокава.

●

Адбылося пасяджэнне Цэнтральнай рэвізійнай камісіі Саюза пісьменнікаў СССР, выбранай V з'ездам пісьменнікаў. Старшынёй яе выбраны А. Н. Васільеў.

пісьменнікі будуць яшчэ больш упарта і настойлівей змагацца за ідэі камуністычнай партыі, супраць варожых поглядаў і настрояў, супраць ідэйнай неакрэсленасці і безадказнасці.

Новыя задачы патрабуюць повага ўзроўню палітычнай і творчай работы пісьменніцкіх арганізацый. XXIV з'езд КПСС падкрэсліў, што Саюз пісьменнікаў закліка968 аддаваць паўсядзённую ўвагу творчым праблемам развіцця літаратуры, павышэнню ідэйна-тэарэтычнага ўзроўню і прафесійнага майстэрства членаў саюзаў, выхаванню высокай адказнасці ў дзеячоў літаратуры за сваю працу перад грамадствам, усямерна мацаваць садружнасць творчых работнікаў з вытворчымі калектывамі.

Задачы павышэння ідэйна-тэарэтычнага ўзроўню і прафесійнага майстэрства членаў саюза заўсёды знаходзіліся ў цэнтры ўвагі Саюза пісьменнікаў СССР. Менавіта гэтым імкненнем была прасякнута работа аб'яднаных пленумаў праўленняў творчых саюзаў, прысвечаных 50-годдзю Кастрычніка і 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. Важныя пытанні ідэйна-творчага характару разглядаліся на пасяджэннях пленумаў і сакратарыята праўлення СП СССР, грамадскіх саветаў пры праўленні, у творчых аб'яднаннях.

За апошнія гады памножыліся, сталі больш канкрэтнымі і дзелавымі сувязі праўлення Саюза пісьменнікаў СССР з дзяржаўнымі і грамадскімі арганізацыямі. Апраўдала сябе такая форма работы, як накіраванне пісьменніцкіх брыгад у саюзныя рэспублікі, у краі і вобласці для сустрэч з чытачамі, правядзення прапагандысцкай работы, устанаўлення цеснай сувязі з вытворчымі калектывамі. З'езд рэкамендуе працягваць і ўдасканальваць дзейнасць усіх пісьменніцкіх арганізацый у гэтым напрамку.

Праўленне Саюза пісьменнікаў СССР, літаратурная грамадскасць аддаюць вялікую ўвагу міжнародным літаратурным кантактам. Ва ўмовах абвастрэння ідэалагічнай барацьбы на сусветнай арэне Саюз пісьменнікаў паслядоўна праводзіў курс на развіццё і ўмацаванне творчых сувязей з замежнымі літаратарамі, рашуча адстойваў палітыку КПСС і савецкай дзяржавы, прынцыпы сацыялістычнага рэалізму. За мінулы перыяд узмацнілася і паглыбілася наша супрацоўніцтва з саюзамі пісьменнікаў Народнай Рэспублікі Балгарыі, Венгерскай Народнай Рэспублікі, Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам, Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, Рэспублікі Куба, Мангольскай Народнай Рэспублікі, Польскай Народнай Рэспублікі, Сацыялістычнай Рэспублікі Румыніі, Сацыялістычнай Федэратыўнай Рэспублікі Югаславіі. Была аказана дапамога здаровым пісьменніцкім сілам Чэхаславацкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў іх рабоце. Умацаванню ідэйна-літаратурнага адзінства пісьменнікаў сацыялістычных краін спрыялі двухбаковыя і шматбаковыя творчыя сустрэчы, абмеркаванні і дыскусіі па пытаннях марксісцка-ленінскай эстэтыкі.

Клапоцячыся аб развіцці сувязей з прагрэсіўнымі пісьменнікамі Захаду, якія змагаюцца за мір, дэмакратыю, сацыялізм, Саюз пісьменнікаў СССР правёў шэраг міжнародных форумаў, у якіх удзельнічалі вядомыя зарубежныя пісьменнікі. Важнае значэнне Саюз пісьменнікаў СССР надае ўстанаўленню і развіццю кантактаў з літаратурамі краін Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі, умацаванню сувязей з Асацыяцыяй пісьменнікаў краін Азіі і Афрыкі.

Прынцыповая і паслядоўная лінія Саюза пісьменнікаў СССР у галіне міжнародных сувязей абумовіла правал спроб нашых ідэалагічных праціўнікаў арганізаваць байкот савецкай культуры. Цяпер узнікаюць новыя магчымасці для мэтанакіраванай работы па развіцці літаратурных кантактаў, і савецкія пісьменнікі будуць актыўна мацаваць дружбу братніх сацыялістычных літаратур, гуртуючы вакол сябе прагрэсіўную замежную інтэлігенцыю, дзейсна змагаючыся за саюзнікаў і супраць тых, хто ненавідзіць справу сацыяльнага прагрэсу. Наша прызванне — быць на міжнароднай арэне палымянымі прапагандыстамі пераможных ідэй камунізма.

□

V з'езд савецкіх пісьменнікаў абавязвае праўленне і сакратарыят Саюза пісьменнікаў СССР уважліва разгледзець заўвагі і прапановы, выказаныя ў ходзе дыскусіі, і распрацаваць практычны план работы пісьменніцкай арганізацыі на бліжэйшыя гады.

З'езд ад імя ўсіх савецкіх пісьменнікаў заяўляе, што поўнасцю прымае як праграму сваёй дзейнасці ўказанні XXIV з'езда КПСС па пытаннях літаратуры. Рашэнні партыйнага з'езда вызначаюць змест і характар нашай работы, служаць зарукай новых поспехаў літаратуры. Мастацкая творчасць у нашай краіне і надалей будзе развівацца на аснове непахісных прынцыпаў партыйнасці, народнасці, непарыўнай сувязі з жыццём народа.

МАСКВА АПЛАДЗІРУЕ БЕЛАРУСІ

Пазаўчора, 7 ліпеня, славутая сцэна Вялікага тэатра ў Маскве была аддадзена артыстам Дзяржаўнага ордэна Леніна акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР. Тут спектаклем «Зорка Венера», у цэнтры якога—вобраз паэта Максіма Багдановіча, адкрыў свае гастролі лепшы музычны калектыў нашай рэспублікі. У зале сабраліся масквічы, госці сталіцы, прадстаўнікі грамадскасці.

Гасцей цёпла вітаў вядомы оперны рэжысёр, народны артыст СССР Б. Пакроўскі.

Публіка з цікавасцю праслухала оперу Ю. Семянякі, пастаўленую рэжысёрам С. Штэйнам, дырыжорам К. Ціханавым, мастаком Я. Чамадуравым. Выканаўцы галоўных партый С. Данілюк і А. Саўчанка, маладая салістка В. Садоўская і іншыя, аркестр, хор і балет не адзін раз выклікалі дружную рэакцыю залы, выбухі апладысментаў. Удзельнікам спектакля і аўтару оперы былі ўручаны букеты кветак.

На спектаклі прысутнічалі загадчык Аддзела культуры ЦК КПСС В. Шаура, міністр культуры СССР К. Фурцава, першы сакратар праўлення Саюза кампазітараў СССР Ц. Хрэннікаў, намеснік старшыні Савета Міністраў БССР Н. Сняжкова, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. Марцэлеў і іншыя.

А напярэдадні адкрыцця гастроляў была праведзена прэс-канферэнцыя, якую адкрыў намеснік міністра культуры СССР Н. Мохаў. Сталічных журналістаў і карэспандэнтаў газет з праграмай гастроляў і з гісторыяй музычнага тэатра на Беларусі пазнаёміў намеснік міністра культуры БССР Ю. Міхневіч.

Учора масквічы глядзелі балет «Выбранніца» Я. Глебава, створаны па матывах паэм народнага песняра Янкі Купалы.

Грамадскасць сталіцы сардэчна прымае гасцей. Маскоўскія газеты друкуюць артыкулы і інтэрв'ю, калектывы прадпрыемстваў і устаноў запрашаюць да сябе артыстаў, рыхтуецца сустрэча нашага тэатра з майстрамі мастацтва сталіцы, пабываюць беларускія спевакі і танцоры ў адным з падмаскоўных калгасаў.

Па тэлефоне ад спец. карэспандэнта «Літаратуры і мастацтва».

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА

«ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА» — так назвалі літаратурны вечар, прысвечаны 89-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы работнікі літаратурнага музея паэта. І менавіта ён быў такі, гэты вечар: у зале музея прагучалі цёплыя ўспаміны тых, хто блізка ведаў народнага песняра Беларусі, хто неаднаразова сустракаўся з ім, размаўляў і на ўсё жыццё запомніў яго светлы вобраз.

...Традыцыйны вечар адкрывае дырэктар музея Уладзімір Юрэвіч. Яго кароткі, усхваляваны расказ аб жыцці і літаратурнай дзейнасці Янкі Купалы з цікавасцю слухаюць прысутныя: прадстаўнікі грамадскасці сталіцы, вядомыя беларускія пісьменнікі, школьнікі, што прыехалі з радзімы паэта, госці з ПНР — група настаўнікаў Беластоцкага ваяводства.

Міжволі прыгадваюцца радкі з верша В. Таўлая «Памяці Янкі Купалы»:

Яго — няма!
А песні следам
Штогод — усё мацней звіняць
І сам ён звонкая легенда,
Якой і рэху не дагнаць.

Але ў гэты вечар асабліва прыемна было чуць успаміны пра паэта яго сучаснікаў — пісьменнікаў Алеся Якімовіча, Юркі Гаўрука, Сяргея Грахоўскага, Пятра Прыходзькі, народнага мастака БССР Аскара Марыкса і іншых. Асобныя дэталі, факты, эпізоды з жыцця Янкі Купалы, прыгаданыя імі, малююць непаўторны высакародны вобраз паэта, кожны радок якога быў сагрэты бязмежнай любоўю да Радзімы, да роднага краю, да людзей.

Алесь Якімовіч, у прыватнасці, успамінае адну з паездак беларускіх пісьменнікаў у Арменію ў 1939 годзе з Янкам Купалам. Паездка была даволі цікавая, гасціннасць сяброў — надзвычайная. Бясконцыя сардэчныя сустрэчы, выступленні, здавалася, займалі ўвесь час. Але менавіта за тыя дзесяць дзён падарожжа па Арменіі Янка Купала напісаў вядомы цыкл вершаў, прысвечаны вызваленню Заходняй Беларусі. Ён, паэт-грамадзянін, не мог не адгукнуцца на гэтую вялікую палітычную падзею ў жыцці беларускага народа.

Нямала цікавага пра свае сустрэчы з паэтам расказаў і Аскар Марыкс. Ён быў першым галоўным мастаком створанага неўзабаве пасля Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі драматычнага тэатра, які распачаў сваю працу паказам камедыі «Паўлінка». І менавіта ў гэты час мастак меў шчасце бачыць і чуць паэта. Янка Купала прымаў жывы ўдзел у падрыхтоўцы спектакля: не толькі рабіў трапныя заўвагі ў час рэпетыцый акцёрам, мастакам, але і знаходзіў патрэбныя словы падтрымкі, калі справа не ладзілася.

— У яго была на твары заўсёды такая лагодная, цёплая ўсмешка, — гаворыць Аскар Пятровіч, — што нельга было не ўсміхнуцца ў адказ. І яна, гэтая сонечная купалаўская ўсмешка, падбадзёрвала нас, памагала шукаць новыя рашэнні.

Прыемнай неспадзяванкай быў на літаратурным вечары расказ Сяргея Грахоўскага аб адным эпізодзе з жыцця Янкі Купалы.

...Некаторы час Янку Купалу лячыў вядомы беларускі хірург Бобрык — родзіч С. Грахоўскага. Паэт быў удзячны яму. І вось аднойчы на вуліцы ён сустрэў урача з жонкай і папрасіў зрабіць яму паслугу: зайсці ў магазін і памагчы выбраць прыгожы сервіз. Не трэба тлумачыць, як старалася Кацярына Іванаўна падабраць посуд па густу славутаму пацыенту свайго мужа. І — падабрала графін, чаркі і фужэры з зялёнага шкла... Калі сервіз запакавалі, Янка Купала падзякаваў знаёмым, падвёз на сваёй машыне на кватэру і тут жа нечакана ўручыў пакунак Бобрыкам.

— Гэта вам падарунак...

Прайшло шмат гадоў, а купалаўскі падарунак Кацярына Іванаўна і яе дзеці збераглі, як самую дарагую сямейную рэліквію. І вось у прыціхлай зале чуваць яе ўсхваляваны голас:

— Сёння я перадаю гэты падарунак літаратурнаму музею паэта...

Некалькі гадзін, праведзеных у літаратурным музеі, прайшлі непрыкметна, надзвычай цікава і змястоўна.

У гэты ж дзень — 7 ліпеня, дзень нараджэння песняра — многія ўдзельнікі літаратурнага вечара наведалі магілу паэта і ўсклалі вянкі і жывыя кветкі.

Я. КАРШУКОЎ.

ПАСТАЎСКАЯ ПЯЦІГОДКА КУЛЬТУРЫ

НАРОДЖАНА ІНІЦЫЯТЫВАЙ ● ШТО ТАКОЕ КАМБІНАТЫ КУЛЬТУРЫ! ● ПЛАНЫ СТВАРЭННЯ І РОСКВІТУ ● ЛЕКТОРЫЙ — ДОБРА, УНІВЕРСІТЭТ — ЯШЧЭ ЛЕПШ ● ЗАБРУЯЦЬ КРЫНІЦЫ ТАЛЕНТАЎ ● МІЖВЕДАМАСНЫ КААРДЫНАЦЫЙНЫ САВЕТ ● КАЛЕГІЯ МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ АДОБРЫЛА ІНІЦЫЯТЫВУ ПАСТАЎЧАН

У НАШАЙ рэспубліцы ёсць нямала раёнаў, дзе па-сапраўднаму клапоцяцца аб развіцці культуры на сяле. І ўсё ж Пастаўшчына вылучаецца з іх тым, што тут усе клопаты маюць дакладна прадуманы і спланаваны характар, што гэтыя клопаты можна бачыць на кожным кроку, а ініцыятараў культурнага будаўніцтва сустрэнеш не толькі ў райцэнтры, але і ў кожным сельсавеце, калгасе і саўгасе. Не дзіўна, што за апошнія чатыры гады тут пабудавана адзінаццаць клубаў і дамоў культуры, пятнаццаць культасветустаноў пераведзена на цэнтральнае ацяпленне, што некалькі гадоў запар раён займае адно з першых месц у вобласці па стараннасці падрыхтоўкі да работы ў зімовых умовах.

На Пастаўшчыне добрая моладзь. Камсамольская арганізацыя калгаса «Светлы шлях» сёлета намагла нарыхтаваць і вывезці паліва для Дунілавіцкага сельскага Дома культуры. Моладзь пабудавала сабе танцавальную пляцоўку, пасадзіла прыгожую алею ў гонар 50-годдзя ЛКСМ Беларусі, разбіла кветнікі.

А прыкладаў клопату калгасаў і саўгасаў аб павышэнні культуры вёскі можна было б прыводзіць многа.

— Нядаўна ў калгасе «Дружба» было наваселле, — расказала нам старшыня Камайскага сельсавета Галіна Уладзіміраўна Грынько. — За сродкі арцелі пабудаваны тут новы Дом культуры. Будынак прыгожы, сучасны, ёсць зала на трыста месцаў з тэатральнымі крэсламі, вялікая сцэна, пакоі для заняткаў гурткоў, прасторнае фае. Раней гэты калгас папракалі за кепскую наглядную агітацыю. Праўленне вырашыла гэту праблему так: паслала за свой кошт здольнага маладога чалавека ў Віцебск на курсы мастакоў-афарміцеляў. Ён скончыў вучобу і вярнуўся на працу ў Дом культуры. Цяпер ездзяць сюды вучыцца, як трэба афармляць наглядную агітацыю. Скажу яшчэ, што зарплату яму выплачвае калгас.

Дабротныя дамы культуры выраслі на цэнтральных сядзібах калгасаў у Дунілавіцкім, Куропальскім, Палескім, Цешалоўскім і іншых сельсаветах. Усе яны таксама пабудаваны за сродкі гаспадарак. Сельгасарцелі ахвотна ідуць на такія выдаткі, па прызначэнні выкарыстоўваюць культфонды, часта пускаюць на культурныя патрэбы і сродкі з фондаў капітальнага будаўніцтва.

Нядаўна на сесіі раённага Савета адбылася сур'ёзная, дзелавая размова аб тым, як лепш выканаць рашэнні XXIV з'езда нашай партыі. Быў зацверджаны падрабязны план развіцця культуры раёна на 1971—1975 гады. Расказваць пра гэтую цікавую праграму культурнага будаўніцтва можна многа.

Найбольш значнае па сваёй навізне ў гэтым плане — стварэнне культурных комплексаў. Яны складаюцца з Дома культуры, бібліятэкі, музычнай школы, народнага музея, народнага калектыву мастацкай самадзейнасці, парку культуры і адпачынку або вялікага сквера. На працягу двух гадоў закончаць ствараць такія камбінаты культуры ў раённым цэнтры, к канцу пяцігодкі — у гарадскіх пасёлках Варапаева і Лынтупы. К канцу пяцігодкі ў цэнтры кожнага сельсавета будзе ўжо працаваць сельскі Дом культуры, а ўсяго ўзвядуць адзінаццаць такіх дамоў і 35 брыгадных клубаў і чырвоных куткоў.

Калі на сесіі райсавета зайшла гаворка аб тэрмінах будаўніцтва аб'ектаў культурнага прызначэння, старшыня калгаса імя Кірава Мікалай Казёлка сказаў:

— Мы на праўленні падлічылі свае магчымасці і вырашылі, што тэрмін будаўніцтва Дома культуры можна скараціць на тры гады. Мы стварылі сваю будаўнічую брыгаду з дваццаці чалавек, завезлі ўжо большую частку патрэбных будаўнічых матэрыялаў.

Перагледзелі свае ранейшыя планы будаўніцтва ўстаноў культуры і некаторыя іншыя гаспадаркі. Ужо к канцу гэтага года, напрыклад, закончыць будаўніцтва і абсталяванне свайго клуба калгас «Светлы шлях».

«Больш удзяліць увагі ўмацаванню матэрыяльнай базы клубаў і бібліятэк! Больш прыцягваць для гэтых мэт асігнаванні калгасаў і саўгасаў!» — прыходзілі да аднадушнага вываду дэпутаты. Тэхнічныя сродкі прапаганды, музычныя інструменты, абсталяванне для сцэны, сцэнічны абутак і касцюмы для выступленняў — усё гэта будзе набыта для клубных устаноў на працягу двух першых гадоў пяцігодкі.

Сесія рашыла, што трэба і надалей значную ўвагу ўдзяляць падрыхтоўцы ўстаноў культуры да работы ў зімовых умовах. Да гэтай падрыхтоўкі неабходна шырэй прыцягваць дэпутатаў мясцовых Саветаў, камсамольцаў, моладзь, усю грамадскасць. Кожны год завяршаць падрыхтоўку да зімы не пазней першага кастрычніка і выдаваць кожнаму клубу ці бібліятэцы пашпарты гатоўнасці.

На сесіі адзначалася выдатная, самаадданая работа мясцовых краязнаўцаў, якія ствараюць раённы гісторыка - краязнаўчы музей. Пад кіраўніцтвам настаўніка Пастаўскай сярэдняй школы Мікалая Дзімітрыевіча Лукічова вырабляюцца экспанаты, афармляюцца вітрыны і стэнды. Экспазіцыі размяшчаюць у спецыяльна выдзеленым для музея памяшканні. Вельмі добра папрацаваў для музея і настаўнік малявання школы - інтэрната Мікалай Азаронак, а былыя работнікі лясной гаспадаркі Ціхан Качаткоў і Міхась Шпігановіч выраблі некалькі дзесяткаў чучал звяроў і птушак, якія водзяцца на Пастаўшчыне. Навуковай і арганізатарскай работай музея кіруе спецыяльны савет, члены яго будуць працаваць і за грамадскіх экскурсаводаў.

Ініцыятыву пастаўскіх краязнаўцаў падтрымалі ўжо многія школы раёна. Музеі на грамадскіх пачатках ствараюцца настаўнікамі і вучнямі Варапаеўскай, Лынтупскай, Дунілавіцкай, Куропальскай і іншых школ раёна.

Вакол кожнай установы культуры раёна групуюцца энтузіясты культурна - асветнай работы, удзельнікі мастацкай самадзейнасці, добраахвотныя памочнікі клубнікаў і бібліятэкараў. За іх лік і вырашана папоўніць кадры культасветработнікаў. Зараз ва ўстановах культуры Пастаўшчыны працуе 121 чалавек, палова з іх мае вышэйшую і сярэднюю спецыяльную адукацыю. Да 1975 года колькасць культасветработнікаў узрасце яшчэ на трыццаць чалавек. Усе, хто не мае спецыяльнай адукацыі, будуць ахоплены завочнай формай навучання. Акрамя таго шырока скарыстаюць такія формы падрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі кадраў, як пастаянныя курсы пры абласным Доме народнай творчасці, семінары, практыкумы, школы перадавога вопыту. Музычныя школы раёна падрыхтуюць для клубаў сорак калгасных баяністаў. Раённы Дом культуры ператворыцца ў своеасаблівы метадычны цэнтр для астатніх клубных устаноў. Пры ім ствараецца кабінет тэхнічных сродкаў прапаганды, мастацка - афарміцельская майстэрня, пераабсталёўваецца і папаўняецца дапаможнікамі і літаратурай метадычны кабінет клубнай работы.

У плане, які прыняла сесія, шмат увагі ўдзелена паляпшэнню зместу работы ўстаноў культуры. Прадугледжана паўсюдна стварыць лекторыі, якія прапагандавалі б грамадска - палітычныя, навуковыя і навукова - атэістычныя веды. У сельскіх дамах культуры — універсітэты сельскагаспадарчых ведаў і перадавога вопыту з агракабінетамі і куткамі. Зараз у раёне працуюць два народныя універсітэты, у наступным годзе будуць адкрыты яшчэ два — у гарадскіх пасёлках Лынтупы і Камаі. У Куропальскім, Юнькаўскім і Гуцкім сельскіх дамах культуры пачнуць працаваць лекторыі музычных ведаў.

Не злічыць усіх тэматычных вечароў, якія праводзяцца зараз у бібліятэках і клубах Пастаўшчыны. У час гэтых вечароў, свят працы і песні адбываюцца сустрэчы з ветэранамі войнаў і мірнай працы, пераможцамі сацыялістычнага спаборніцтва. Згодна прынятага плана, больш будзе праводзіцца вечароў, прысвечаных прапагандзе рашэнняў XXIV з'езда КПСС. Некалькі цікавых мерапрыемстваў ужо пра-

ГАСТРОЛЬНАЕ ЛЕТА

ГЛЯДАЧ ЗАСТАЕЦЦА Ў ЗАЛЕ

Калматыя студзяністыя хмары нізка праплываюць над зямлёю, закранаюць верхавіны дрэў і абрушваюць уніз патокі дажджу. А людзі ўпарта сядзяць на свежазбітых лаўках, быццам не заўважаючы дрэннага надвор'я: уся іх увага там, на імправізаванай сцэне, дзе разгортваецца драма ў сям'і калгаснага рахункавода Фёдара і сельскай настаўніцы Ядзвігі.

Заслона апускаецца, на падмостках паяўляецца акцёр:

— Таварышы, і акцёры, і вы — аднолькава ў цяжкіх умовах. Лівень не спыняецца. Што рабіць?

— Іграйце! Калі ласка, далей!.. — шматгалосна адказала «зала».

І спектакль працягваўся...

Гэты эпізод адбыўся ў саўгасе «Грыгаравічы» Лепельскага раёна Віцебскай вобласці, дзе знаходзяцца на гастролях акцёры Беларускага тэатра юнага гледача. Ішоў спектакль па п'есе І. Козела «На хвалях Серабранкі», які ўжо шмат гадоў не сыходзіць са сцэны тэатра і нязменна карыстаецца поспехам у гледача.

Акрамя гэтага спектакля, гледачы Глыбоцкага, Браслаўскага, Ушацкага, Лепельскага, Міёрскага раёнаў Віцебшчыны пазнаёмяцца з новай работай тэатра — спектаклем па п'есе К. Губарэвіча «Мядовы месяц».

На здымках: сцэна са спектакля «На хвалях Серабранкі» (зверху) і яго сельскія гледачы (унізе).

Тэкст і фота
Д. БОЛДЫРАВА.

СУСТРЭЧА ПРАЗ ПЯЦЬ ГАДОЎ

ГРАМАДСКАСЦЬ МІНСКА АБМЯРКОЎВАЕ ГАСТРОЛІ БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА ДРАМАТЫЧНАГА ТЭАТРА ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА

У ДОМЕ мастацтваў у той дзень сабралася ўся трупа коласаўцаў, тэатразнаўцы, рэцэнзенты, педагогі і студэнты вышэйшых навучальных устаноў сталіцы, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый. І ў гэтым адчувалася актыўная зацікаўленасць у тым, як жыве і працуе другі па значэнні беларускі драматычны тэатр рэспублікі. Многія прамоўцы, што выступалі на пашыраным пасяджэнні прэзідыума Беларускага тэатральнага аб'яднання, якое адкрыла ўступным словам народная артыстка СССР Л. Александроўская, падкрэслівалі гэты факт — гледачы Мінска на самой справе надзвычай актыўна наведвалі сёлетнія гастрольныя спектаклі коласаўцаў. І на гэты раз лепшыя работы калектыву пацвердзілі высокую рэпутацыю трупы, як ансамбля патрабавальных да сябе, дасведчаных і дапытлівых мастакоў.

Самая характэрная рыса цяперашняга складу трупы — шырокая прастора для творчасці маладых акцёраў, большасць з якіх выхаванцы Беларускага тэатральна - мастацкага інстытута. І знаёмыя мінчанам па мінулых гастролях, і дэбютанты з іх ліку часта іграюць адказныя ролі, арганічна ўліваюцца ў даволі ўстойлівы ансамбль ветэранаў калектыву.

Зразумела, прамоўцы рабілі і закіды ў адрас акцёрскай моладзі тэатра. Напрыклад, адзначалася, што сёлета значна ніжэй сваіх магчымасцей выступаў акцёр цікавай артыстычнай індывідуальнасці У. Куляшоў, які нават у ролі Бенядзікта («Многа шуму з нічога») выглядаў халаднаватым, паказваў героя знешнімі прыёмамі рамесніцкага парадку, а матэрыял даваў яму грунт для яркага раскрыцця арыгінальнага вобраза. Успомнім, што пра тое, як ігралі Бенядзікта А. Ленскі і Р. Сіманаў, існуе літаратура! Ярка раскрыўшы вобраз Я. М. Свярдлова ў «Шостым ліпені», В. Рубан быў павярхоўным у ролях салдата Барадзіна («Салаўіная ноч») і дона Педра («Многа шуму...») Звярталася ўвага маладых выканаўцаў на культуру сцэнічнай мовы: часам стваралася такое ўражанне, быццам яны не ўдасканальваюць галасавыя дадзеныя, невыразна вымаўляюць словы, не сочаць за дыханнем. Трэнаж, трэнаж!..

Але былі і радасныя з'явы. Скажам, зусім нечакана спатрэбілася, каб маладая актрыса Л. Пісарава ў часе гастроляў увайшла ў спектакль «Улада цемры». І яе выкананне ролі Матруны, надзвычай складанай у псіхалагічным плане, востра характарнай, маштабнай па гучанні ў агульнай партытуры пастаноўкі, захапляе сваёй непасрэднасцю, дакладным сцэнічным малюнкам, жыццёвай праўдай паводзін і хараством мовы. Упершыню ў Мінску выйшла на сцэну ў ролі Соні Гурвіч («А зоры тут ціхія...») Н. Левашова, аднак гледачы адразу ж высока ацанілі яе ўнутраную свабоду і разумна выверапыя артыстычныя фарбы, кантакт з усімі ўдзельнікамі спектакля. Па-творчы багатыя заяўкі на яркія вобразы ў большасці сваіх роляў гастрольнага рэпертуару зрабілі Л. Трушко, Г. Дзягілева, С. Акружная, Б. Сяўко, В. Петрачкова, Г. Бальчэўская, Л. Нісневіч. А іх экзамен на творчую сталасць у такім «цвёрдым арэшку» і для вопытных майстроў, якім, напрыклад, з'яўляецца драма «Улада цемры», наогул прайшоў з поспехам.

Тэатразнаўцы падрабязна гаварылі пра тое, што ў садружнасці з вядучымі артыстамі трупы, маючы магчымасць удасканальваць сваё майстэрства ў кантакце з такімі партнё-

ведзена — «Наш калгас ад з'езда да з'езда», «Мы сёння тут не на парадзе, мы к камунізму торым шлях», «Планы партыі — планы народа», «Камуністы, наперад!» і іншых.

Зараз у Пастаўскім раёне ў гуртках мастацкай самадзейнасці ўдасканальваюць свае здольнасці і таленты, павышаюць мастацкае майстэрства больш чатырох тысяч чалавек. Сапраўдную любоў і павагу заваявалі Пастаўскі народны тэатр, Груздаўскі цымбальны аркестр, калектывы мастацкай самадзейнасці Камайскага, Магунскага, Палескага, Дунілавіцкага і іншых клубных устаноў. Больш дваццаці агітацыйна - мастацкіх брыгад абслугоўваюць калгаснікаў і рабочых саўгасаў у гэтыя дні. Іх выступленні можна бачыць не толькі ў клубах, але і на сенажацях, у полі, у час абедзеннага перапынку на прадпрыемствах.

Мастацкае майстэрства такіх калектываў, як цымбальны аркестр Груздаўскага сельскага клуба, драматычныя калектывы Цешалоўскага і Камайскага сельскіх дамоў культуры вырашана ўзняць да такога ўзроўню, каб можна было прадставіць іх да прысваення звання народных.

— Мы ўжо даўно памагаем гэтым здольным і актыўным калектывам, — расказвае рэжысёр Пастаўскага народнага тэатра Віктар Стахоўскі. — «Паўлінка» ў выкананні самадзейных артыстаў з Цешалоўскага Дома культуры атрымала высокую ацэнку на абласным аглядзе сельскіх драматычных калектываў. Плануем адкрыць на базе нашага тэатра тэатральную студыю. Тады дапамога драматычным калектывам нашага раёна будзе больш дзейснай.

Па пяцігадовым плане развіцця культуры прадугледжана пры Пастаўскім РДК адкрыць студыю прыкладнога мастацтва, дзіцячую харэаграфічную студыю, стварыць аркестр народных інструментаў. У Сяргеевіцкім сельскім клубе будзе створаны самадзейны тэатр сатыры і гумару, у Варапаеўскім Доме культуры — тэатр юнага гледача, у раённым Доме культуры — агіттэатр і лялечны тэатр. Філіялы лялечнага тэатра пачнуць працаваць у Варапаеве і Лынтупах. Намечана ажыццявіць шэраг мер, каб умацаваць агітацыйна - мастацкія брыгады, а шаснаццаць з іх ператварыць у пастаянныя, з тэатралізаванымі тэматычнымі праграмамі.

Цяпер у раёне налічваецца васемнаццаць прыклубных бібліятэк. На працягу пяцігодкі ўсе яны будуць ператвораны ў самастойныя сельскія бібліятэкі, іх кніжны фонд намнога ўзрасце. На прамысловых прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах акрамя таго прадугледжана адкрыць больш пяцідзесяці перасоўных бібліятэчак і філіялаў. На базе Груздаўскай сельскай бібліятэкі адкрыецца школа перадавога вопыту па атэістычным выхаванні працоўных, Чарнянскай — па прапагандзе грамадска - палітычных ведаў, Палескай і Навасёлкаўскай — па інтэрнацыянальным выхаванні моладзі.

Прадугледжана ў новым пяцігадовым плане і значнае пашырэнне кінасеткі раёна. У клубных установах калгасаў «Дружба», імя Дзяржынскага, «Ленінскі шлях», «Уперад», «Новае жыццё», «Гігант», імя Калініна будзе ўстаноўлена шырокаэкранная кінаапаратура. У многіх клубах старая кінаапаратура таксама заменіцца новай. Адкрыецца дадаткова некалькі кінаперасовак. Усё гэта дасць магчымасць намнога палепшыць якасць паказу кінафільмаў, абслугоўванне сельскага кінагледача. Шляхам індывідуальнага навучання і навучання ў Мінскім і Астрынскім прафесіянальна - тэхнічным вучылішчах будзе дадаткова падрыхтавана для кінасеткі раёна пяцьдзесят кінамеханікаў і іх памочнікаў.

За ажыццяўленнем усёй гэтай вялікай праграмы культурных пераўтварэнняў у раёне будзе сачыць спецыяльны міжведамасны савет. Ён скаардынуе работу дзяржаўных, прафсаюзных і калгасных устаноў культуры і кіно, будзе абагульняць і распаўсюджваць іх вопыт, правільна фарміраваць кінарэпертуар і рэпертуар мастацкай самадзейнасці і г. д.

Сесія Пастаўскага раённага Савета параіла аналагічныя планы развіцця культуры распрацаваць у кожным сельсавеце.

Днямі ініцыятыва пастаўчан атрымала высокую ацэнку на калегіі Міністэрства культуры, у Белсаўпрофе і Камітэце па кінематаграфіі пры Савеце Міністраў рэспублікі. Прынята сумесная пастанова, накіраваная на тое, каб вопытам пастаўчан зацікавіць усе раёны, каб пяцігадовыя планы развіцця культуры былі распрацаваны і прыняты паўсюдна.

П. ДУБОВІК,
начальнік аддзела клубнай работы і народнай творчасці Міністэрства культуры БССР.

рамі, як Ф. Шмакаў, З. Канапелька, Г. Маркіна, Г. Дубаў, Я. Глебаўская, пераймаючы этычныя ўзоры служэння мастацтву Ц. Сяргейчыка, А. Труса, А. Шэлега, М. Звездачотава, І. Матусевіча, моладзь коласаўцаў можа і павінна працаваць яшчэ больш плённа, не задавальняцца дасягнутым.

У ацэнцы асобных спектакляў прамоўцы часам разыходзіліся і на розныя пазіцыі. Напрыклад, адны лічаць безумоўным поспехам тэатра зварот да драматургіі Маякоўскага і Шэкспіра, вітаюць карнавальны характар відовішча, прапанаваны рэжысурай Б. Эрына і С. Казіміроўскага ў спектаклях «Клоп» і «Многа шуму з нічога», адзначаюць імправізацыйную лёгкасць выканаўцаў роляў, якім даводзілася тут паказваць здольнасць пераўвасабляцца ў палярныя персанажы, карыстацца прыёмамі пантамімы і нават цырка, спяваць, танцаваць, а гэта само па сабе пашырае дыяпазон акцёрскіх магчымасцей. Апаненты сцвярджалі, што ў гэтых спектаклях ёсць «перабор» у адкрытай тэатральнасці пастановак, рэжысёрскія лішкі, якія, здараецца, прымушаюць акцёраў збочваць ад паглыблення ў характары, створаныя драматургамі. Хто меў рацыю? Мабыць, слушна гаварылі прадстаўнікі тэатра, сцвярджаючы думку пра неабходнасць правяраць гучанне сцэнічнага твора ў розных аўдыторыях гледачоў. А «Клоп» і «Многа шуму...» як раз добра ўспрымаюцца публікай.

Гаварылася пра жанравую еднасць у кожным спектаклі, якой часам бракуе коласаўцам. Напрыклад, у «Салаўіную ноч» уносяцца сентыментальныя ноты, хоць ні п'еса, ні агульная рэжысёрская задума гэтага не мелі на ўвазе. Бывае, парушае такую еднасць эскізны характар выканання роляў, што, на думку прамоўцаў, адчуваецца ў «Амністыі», дзе побач з па-акцёрску завершанымі эпізадычнымі персанажамі (Ц. Сяргейчык, В. Петрачкова) пакуль што слаба акрэслены як сатырычныя тыпы цэнтральныя вобразы.

Было закранута і вельмі надзённае для тэатра, які працуе на перыферыі, пытанне — пра беражлівае захаванне ў рэпертуары самых значных па ідэйна - мастацкіх вартасцях спектакляў.

Коласаўцы вымушаны былі амаль без рэпетыцый у новым для іх тэатральным памяшканні ў Мінску паказваць «Шостае ліпеня». Таго гучання, якое меў калісьці гэты маштабны спектакль, не было, акцёры згубілі раней выпрацаванае адчуванне праўды ва ўсіх момантах сваіх паводзін, празмерна хваляваліся, фарсіравалі гук голасу, дзейнічалі няўпэўнена. Мабыць, таму адкрыццё гастроляў расчаравала прыхільнікаў коласаўскай трупы.

Вялікія намаганні робіць калектыў, каб захаваць славутага «Несцерку», але і тут не абыходзіцца без страт. Фактычна кожны ўвод новага выканаўцы — гэта аднаўленне спектакля. Патрэбен рэжысёр - педагог, які б сачыў за жыццём такой пастаноўкі, умеў бы тонка рэстаўрыраваць першапачатковы малюнак, а гэта як з фрэскамі — нельга толькі механічна пераафарбоўваць вядомае, трэба паглыбляцца ў задуму аўтараў першай рэдакцыі спектакля.

Патрэбны і арганізацыйныя захады: ва ўмовах Віцебска тэатр можа «адыграць» п'есу на працягу аднаго сезона. Упраўленне па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР магло б пашукаць сродкі, якія памаглі б перыферыйным трупам гадамі захоўваць самыя каштоўныя работы. Коласаўцы — тым больш!

У абмеркаванні творчых вынікаў сёлетніх гастроляў тэатра імя Я. Коласа ў Мінску ўдзельнічалі пісьменнік Ю. Гаўрук, тэатразнаўцы Т. Арлова, У. Няфэд, С. Пятровіч, А. Сабалеўскі, А. Саннікаў, старшы выкладчык Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага А. Каляда, прадстаўнік Міністэрства культуры БССР А. Герштэйн, дырэктар тэатра, заслужаны дзеяч культуры БССР Г. Асвяцінскі, галоўны рэжысёр, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР С. Казіміроўскі, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР У. Стэльмах, рэжысёр Б. Эрын і іншыя.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

ЖЫВАПІС МІКАЛАЯ ГЕ Ў МІНСКУ

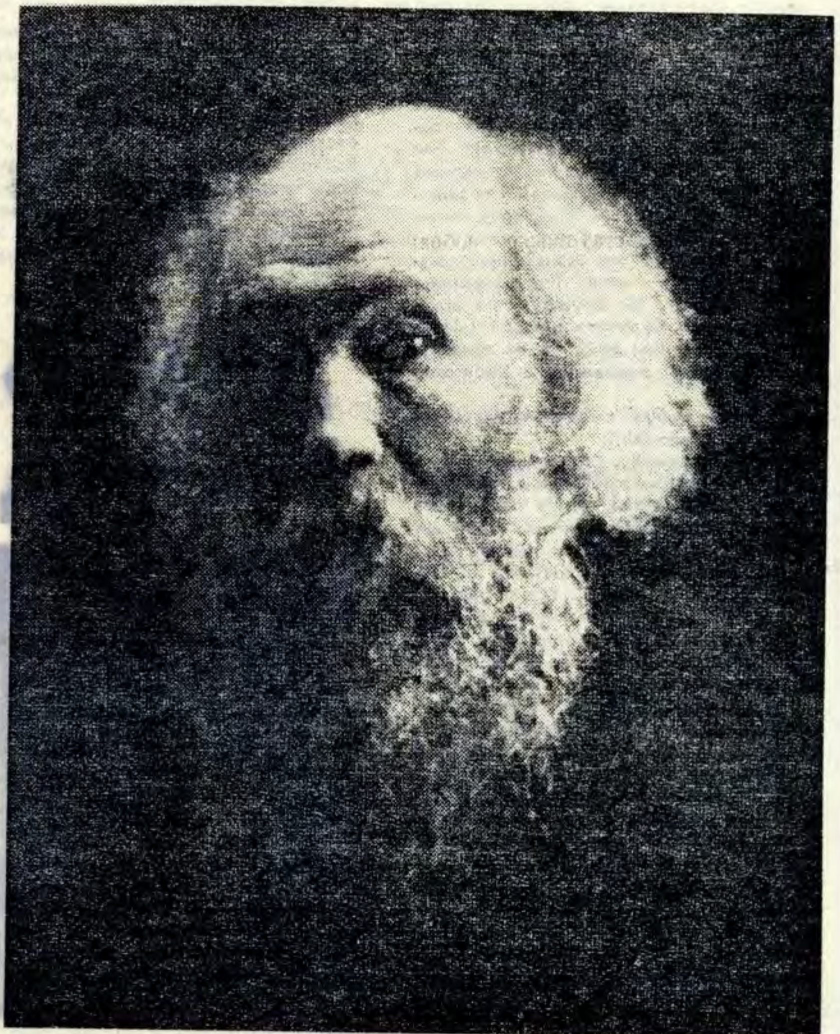

МІКАЛАЙ ГЕ. «Аўтапартрэт». Масла.

ГЭТА ПАДЗЕЯ — упершыню сабраны пад адным дахам творы Мікалая Ге з розных музеяў краіны. І стала магчыма прасачыць асноўныя вяхі шляху мастака. А галоўнае — адчуць, як далёка наперад глядзеў творца...

Сёння асабліва ясна, які гэта магутны мацярык у акіяне рускага жывапісу — Мікалай Ге. На яго выстаўцы — і «прадчуванне» Урубеля, і «прадчуванне» Барысава-Мусатава, і прарыў далёка наперад за рэпінскага вучня Сярова (асабліва калі глядзіш эскізы да «Распяцця»). У Ге не эксперымент дзеля эксперыменту. Ён у яго — натуральны. Падказаны мысліцельнай задачай. А не спадзяваннем на тое, што думкі, маўляў, прыйдуць пасля — знайсці б толькі, «назапасіць» арыгінальную форму... Праз абалонку «евангелізму» Ге ідзе да агульначалавечага. Калі глядзіш «Што ёсць ісціна?», адчуваеш: Пілат і Хрыстос — толькі знешняя абалонка (менавіта Ге зрабіў гэтую абалонку такой тонкай, што яна «рвецца» на нашых вачах). А хто ж яны тады пад гэтай абалонкай?.. Проста людзі... Проста ісціна і проста самаўпэўненая абмежаванасць.

Вось як «прачытаў» карціну Леў Талстой: «На карціне адлюстраваны зусім з гістарычнай вернасцю той момант, калі Хрыста вадзілі, мучылі, білі, цягалі з адное кутузкі ў другую, ад аднаго начальства да другога і прывялі да губернатара, дабрэйшага хлопца, якому няма справы ні да Хрыста, ні да яўрэяў, ні да, яшчэ меней, да якойсьці ісціны, пра якую яму, знаёмаму з усімі вучэннямі філосафаў Рыма, тлумачыць гэты абарванец, яму справа толькі да вышэйшага начальства, каб не памыліцца перад ім. Хрыстос бачыць, што перад ім чалавек, які заблудзіўся, заплыў тлушчам, але ён не рашаецца адвергнуць яго па адным выглядзе і таму пачынае выказваць яму сутнасць свайго вучэння, але губернатару не да гэтага, ён гаворыць: «Якая такая ісціна» і адыходзіць. І Хрыстос з сумам глядзіць на гэтага непранікальнага чалавека. Такое было становішча тады, такое становішча тысячы, мільёны разоў паўтараецца заўсёды, усюды паміж вучэннямі ісціны і прадстаўнікамі гэтага свету. І гэта выказана на карціне. Гэта... хапае за сэрца ўсякага таго, у каго ёсць сэрца». Сённяшнія даследчыкі твораў Ге бачаць яшчэ ў абліччы Хрыста строгасць, гнеў. Зусім справядліва. Дарэчы, П. Гнедзіча тут непакоіць «тып Хрыста» — сучаснік мастака адчувае, як лопаецца „абалонка Хрыста, як з гэтай абалонкі вылузваецца «брыдкае качаня» дэмакратызму. І Гнедзіч не без раздражнення фармулюе: «Хрыстос адлюстраваны азлобленым злачынцам». З якой жа цяжкасцю расстаецца ўяўленне сучаснікаў (ды і нашчадкаў!) з тым, што не Хрыстос, а — проста чалавек!..

Істотны ўрок Мікалая Ге — уменне вучыцца. І не толькі на пачатку шляху. Цяжка сёння меркаваць пра меру няўдачы Ге ў карціне «Міласэрнасць» — Хрыстос у выглядзе жабрака перад кісейнай паненкай, бо мастак папросту саскроб карціну з палатна. Дарэчы, менавіта на гэтым палатне напісана «Што ёсць ісціна?» Але крызіс, які перажыў Ге, прымусіў яго па-новаму паглядзець і на ўласны жывапіс. Нават досыць цярпімы да рознага роду навацый Бенуа называў жывапіс Ге варварскім. Усё гэта трэба было вытрываць. Калі ў позніх перасоўнікаў назіралася здрабненне грамадскага зместу, Мікалай Ге востра гэта перажываў. І — не складаў мастакоўскай зброі, перакідваў мост у будучыню, прадчуваючы многія ідэі рэалізму XX стагоддзя. Ён гаварыў вучням: «...замест мастацтва даўно на выстаўках паказваецца адно рамяство, задача якога — вытвараць да падману падобнае на натуру...»

Выстаўка твораў Мікалая Ге экспанавана ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР пасля паказу ў Маскве і Кіеве. Колькасць гледачоў на ёй—таксама ўрок Мікалая Ге, які пісаў Таццяне Львоўне Талстой: «Карціна не слова, яна дае адну хвілю, і ў гэтай хвілі павінна быць усё, а няма—няма карціны...».

С. КАРОТКІ.

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, ПЛЕМЯ МАЛАДОЕ, НЕЗНАЁМАЕ!

Скончыліся дзяржаўныя экзамены ў мастацкіх ВНУ і вучылішчах рэспублікі. Як праходзілі гэтыя экзамены, як ацэньваюць работы маладых акцёраў, мастакоў, танцоўшчыкаў, музыкантаў іх педагогі і старэйшыя калегі? Пра гэта — рэпартаж, змешчаны ніжэй.

У СВЕЦЕ ВОБРАЗАЎ...

Для студэнтаў тэатральнага факультэта Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута ад дзяржаўнага экзамена залежыць далейшы лёс. У зале, акрамя камісіі, прысутнічаюць журналісты, драматургі, акцёры і — галоўнае—рэжысёры.

І ўсё ж хвалявання пачаткоўцаў не адчуваеш, калі на сцэне ідзе вадэвіль па п'есе Міхася Чарота «Мікітаў лапаць» (пастаноўка В. Раеўскага). Так заўзята лаюцца суседкі (студэнткі Н. Качаткова і Т. Саўчанка). Так шчыра пакутуе Яўмен (В. Смірноў), знайшоўшы згублены ля яго хаты лапаць,—ці не да яго жонкі ішоў уладальнік гэтага лапця? Так захоплена марыць Мікіта (В. Грушоў) пра шляхі да свайго будучага шчасця («Пачне Саўка бліны есці, я як крыкну, Саўка блінамі падавіцца, а Зося мая будзе»)...

У зале—выбухі смеху. Артысты іграюць з асалодай.

Пачуццё гумару, пластыка і схільнасць да эксцэнтрыкі—вось чаго, пераважна, вымагала ад іх пастаноўка жарту-вадэвіля. Прыблізна тыя ж якасці былі патрэбныя і ўдзельнікам спектакля «Лазня» (рэжысёр Б. Луцэнка), але, вядома, тут перад імі стаяла больш складаная задача—прачытаць па-сучаснаму класічны твор Маякоўскага. Тут кожны акцёр павінен умець і іграць рэальны характар, і яго гіпербалізаваныя рысы перадаваць пераканаўча. І маладыя выканаўцы—А. Гаманюк (Пабеданосікаў), А. Уладамірскі (Аптымісценка), Ю. Газіеў (Веласіпедкін), С. Краўчанка (Іван Іванавіч), ды і амаль усе іншыя часцей за ўсё спраўляліся з няпростымі сцэнічнымі задачамі.

— Вельмі цікавы атрымаўся спектакль,—сказаў нам драматург Андрэй Макаёнак, які прысутнічаў на экзамене.—Я сачу за кожным выпускам інстытута, і мне здаецца, што агульны ўзровень гэтага выпуску больш роўны, чым у мінулыя гады. Усе студэнты, відаць, не толькі разумеюць твор, а і ведаюць яго сцэнічную гісторыю. Разумныя, дапытлівыя, патрабавальныя. Поспех «Лазні»—вынік сур'ёзнай творчай работы педагогаў.

Педагогі вучылі сваіх выхаванцаў на самым разнастайным і складаным рэпертуары. Сярод дыпломных спектакляў—«Тры сястры» А. Чэхава (пастаноўка У. Маланкіна) і «Чалавек на ўсе часы» Р. Болта (рэжысёр В. Раеўскі).

— Гэтыя спектаклі вельмі складаныя для неспрактыкаваных артыстаў, — расказвае мастацкі кіраўнік курса Уладзімір Маланкін.—Мы разумелі гэта і ўсё ж вырашылі іх паставіць, бо лічым, што такая драматургія—надзвычай добрая школа. Працавалі амаль два гады. На нашу думку, выпускнікі паказалі даволі шырокі дыяпазон здольнасцей. Праўда, псіхалагічную глыбіню ролі пакуль яшчэ яны раскрываюць не вельмі ярка, затое ў камедыях, завострана сатырычных, адчуваюць сябе значна лепш.

— Так, нашым студэнтам яшчэ прадстаіць сур'ёзная праца над раскрыццём складаных псіхалагічных вобразаў,—лічыць і Валерый Раеўскі,—хоць сярод іх ёсць людзі з багатымі дадзенымі для плённай сцэнічнай дзейнасці. У іх усё яшчэ наперадзе. А працаваць яны любяць...

— Мне было прыемна працаваць з гэтым курсам,—гаворыць Барыс Луцэнка. — Студэнты разумныя, шмат чытаюць, шмат чым цікавяцца, разумеюць рэжысёрскую задуму. Для акцёра школа майстэрства не канчаецца ў сценах інстытута. Добра, каб яны сустрэлі на сваім шляху чулых рэжысёраў-педагогаў...

Так гавораць педагогі. Старшыня дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі народная артыстка СССР Аляксандра Клімава значна вышэй ацэньвае дасягненні ўдзельнікаў спектакляў «Тры сястры» і «Чалавек на ўсе часы». Яна сцвярджае, што ў гэтых спектаклях ёсць сапраўды цікавыя акцёрскія работы—С. Краўчанка ў ролі Кулыгіна, Ю. Лясны (Просты чалавек), А. Уладамірскі (Рычард Рыч), Т. Саўчанка (Эліс Мор).

Сцэна з дыпломнага спектакля «Мікітаў лапаць».

— Цікавымі актрысамі абяцаюць стаць Н. Качаткова, А. Ельяшэвіч, Л. Волкава, — гаворыць Алякандра Іванаўна.—Спадабаліся мне ў асобных ролях ці эпізодах В. Грушоў, Ю. Газіеў, А. Гаманюк, Л. Лабуць. Вельмі арганічны ў вадэвілі В. Смірноў, але вось у Салёным яму не ўдалося раскрыць падтэкст. Хацелася б папярэдзіць маладога акцёра і ад штампаў, якія пачынаюць ужо ў яго з'яўляцца... Інстытут не выхаваў у будучых артыстаў арганічнага адчування хараства сцэнічнага слова, а гэта недахоп, які цяжка дараваць. Гэта, бадай, мая адзіная сур'ёзная заўвага. Радуе, што педагогі абудзілі ў вучнях пачуццё ансамбля.

...Яны неўзабаве пачнуць самастойны творчы шлях. Мабыць, назаўсёды захаваюцца ў іх душы і хваляванні чэрвеня 1971 года, і тыя добразычлівыя і патрабавальныя парады, якія ім давалі настаўнікі і экзаменатары.

...ФАРБАЎ

У той час, калі ў выпускнікоў тэатральнага факультэта ўжо ішлі дыпломныя спектаклі, у мастацкіх майстэрнях інстытута клаліся апошнія мазкі на жывапісныя палотны, заканчвалі афармленне планшэтаў «мэблёўшчыкі», рабілі апошнія швы мадэльеры адзення.

І вось дыпломныя работы прадстаўлены на суд экзаменацыйнай камісіі. Першымі «абараняюцца» жывапісцы.

Высокую ацэнку атрымала работа маладога мастака Р. Лойкі (кіраўнік Н. Воранаў) «На абарону Радзімы». Закончанасць кампазіцыі, унутраная логіка развіцця дзеяння, як адзначылі члены камісіі, сведчаць аб творчым мысленні аўтара.

— Увогуле ўсе работы можна прызнаць здавальняючымі, — гаворыць член экзаменацыйнай камісіі, старшыня праўлення Саюза мастакоў В. Грамыка.—Нядрэнны малюнак, нядблага распрацавана кампазіцыя. Добра і тое, што маладыя мастакі абралі сюжэтамі сваіх твораў сучасныя падзеі. Раней дыпломнікі часцей за ўсё распрацоўвалі гістарычныя сюжэты... Аднак трэба пажадаць маладым мастакам—жывапісцам!—каб яны больш уважліва ставіліся да колеру.

У тым, што колер у мастацтве—кампанент не вонкавы, а ўнутраны, звязаны з самой прыродай мастацкага мыслення, з эстэтычнай культурай творцы, можна было пераканацца, калі свае работы пачалі дэманстраваць выпускнікі аддзялення інтэр'ера і абсталявання. Тут дыпломы ажывалі ў матэрыяле. Гэта значыць, што побач з планшэтамі ставілася сканструяваная дыпламантам зручная лёгкая качалка для дзяцей, крэслы, сталы і г. д. інтэр'еры ў большасці распрацаваны, як кажуць, з выхадам у практыку. Праекты, зробленыя ў макетах, стануць неўзабаве інтэр'ерамі.

Вось студэнт І. Чухраеў прапануе праект інтэр'ера для Дома шлюбу ў Мінску. Здавалася б, урачыста-велічная зала павінна адпавядаць і інтымнай значнасці моманту, светлым пачуццям тых, хто ўступае ў шлюб. Але інтэр'ер выкананы ў шэра-белых халодных тонах, і зала павявае на чалавека холадам.

І наадварот, распісваючы залу для выстаўкі тканін на ВДНГ БССР, выпускнік А. Шустарман так расквяціў інтэр'ер, што на яго фоне цяжка будзе заўважыць тканіну, якая сама па сабе стракатая.

Але сярод дыпломных работ, пра якія тут ідзе гаворка, ёсць і сапраўдныя ўдачы. І сярод іх трэба назваць праект інтэр'ераў і абсталявання музея палехскага мастацтва (аўтар І. Нядзялкоў, кіраўнік Л. Міронава)...

Найбольш яркім, маляўнічым быў другі дзень экзаменаў, калі свае работы паказвалі дыпламанты аддзяленняў мадэлявання і мастацкага афармлення вырабаў тэкстыльнай і лёгкай прамысловасці. Гэты ж дзень быў найбольш багатым на добрыя адзнакі. Паказ габеленаў ручной працы, роспісу тканін, мадэляў, якія адпавядаюць сучасным запатрабаванням моды і мастацкага канструявання, нярэдка суправаджаўся апладысментамі прысутных у зале. Габелены на тэму «Зімні сон» (аўтар Г. Сычока, кіраўнік П. Масленікаў), «Музыка» (аўтар С. Прокічава, кіраўнік П. Масленікаў), «Скрыпачы» (аўтар Л. Пятруль, кіраўнік І. Ватрушын), «Ансамбль для вуліцы» М. Раманюка, «Адзенне для вуліцы» Т. Халопік (кіраўнік П. Масленікаў), «Адзенне для веснавой вуліцы» студэнткі Л. Маленка (кіраўнік Н. Дуванава) і іншыя былі адзначаны як найбольш закончаныя, гарманічныя.

Мастак — не афарміцель, не ўпрыгожвацель, а арганізатар колеру, матэрыялу, кампазіцыі. Толькі спалучаючы прызначэнне рэчы і яе мастацкі вобраз, можна дасягнуць сапраўднага майстэрства. Асабліва важна памятаць пра гэта мастаку-канструктару.

Спецыялістаў па дызайне рыхтуе аддзяленне прамысловага мастацтва інстытута. І вось выпускнікі гэтага аддзялення трымаюць экзамен на мастацкую сталасць. Залу, дзе праходзіць абарона дыпломных праектаў, запоўнілі хлопцы. Напярэдадні, калі экзамен трымалі мадэльеры, большасць з прысутных складалі дзяўчаты. Аўдыторыя тады, калі можна так сказаць, была больш эмацыянальная. Атмасфера экзамена па дызайне іншая. Нават назвы тэм гучаць крыху сухавата: «Гама балансіровачных станкоў», «Устаноўка для вытворчасці мікрасхем», «Сродак візуальнай інфармацыі на гарадскім транспарце».

Найбольш пытанняў выклікала праца Р. Гаварушкінай — прынцыпова новае рашэнне ў кампаноўцы бытавых радыёпрыбораў. Адзначыўшы некаторыя пралікі, камісія станоўча ацаніла гэтую ў цэлым цікавую і арыгінальную працу.

Высокія адзнакі атрымалі сканструяваная на базе матацыкла дзейная мадэль аўтамабіля, прадстаўленая студэнтам М. Дайнегам, фотапрылады А. Ліса (кіраўнік І. Герасіменка), ручны інструмент для радыёмантажніка Р. Мая (кіраўнік Ю. Галкін).

Большасць праектаў студэнтаў аддзялення мастацкай керамікі і шкла выкананы на аснове традыцый народнага ганчарства. Дэкаратыўныя блюды Ф. Мальцавай (кіраўнік Т. Паражняк), посуд для беларускай кухні Я. Хаміча (кіраўнік В. Гаўрылаў) з керамікі, а таксама дэсертны набор з крышталю В. Чарнушчык (кіраўнік Т. Паражняк) пакінулі самае добрае ўражанне і былі высока ацэнены камісіяй.

І вось абарона дыпломаў закончана. 61 дыпламанту прысвоена кваліфікацыя мастака.

БУДЗЕМ ЗНАЁМЫ: Васіль НЕЖЫХОЎСКІ

Васіль Нежыхоўскі — родам з вёскі Нежыхава, што на Гомельшчыне, недалёка ад Брагіна. Адсюль і яго псеўданім. Але рашэнне падпісваць свае творы другім прозвішчам падказана ў дадзеным выпадку не паэтычным гучаннем назвы роднай вёскі. Больш істотную ролю тут адыграў, відаць, той факт, што аўтар вершаў, якія прапануюцца ніжэй, па прафесіі медык, урач Васіль Паўлавіч Давыдзенка (такое яго сапраўднае прозвішча). І ён не вырашыў канчаткова, якое месца павінна заняць у яго жыцці літаратурная творчасць. Яму за трыццаць, у яго ўжо даволі багатая ўрачэбная практыка, ён звыкся са сваёй працай. Але з другога боку, ён не можа і не пісаць, і выкарыстоўвае для гэтага кожную вольную гадзіну. І хоць сёння мы сустракаемся з Нежыхоўскім у друку ўпершыню, у яго ўжо нямала напісана. Спачатку ён прыслаў мне ў Саюз пісьменнікаў, на кансультацыю, свае вершы і паэмы (паэмы недасканалыя яшчэ, але цікава задуманыя). Потым паказаў свае п'есы... І я змог пераканацца, што маю справу з чалавекам здольным, што Нежыхоўскі піша з прычыны арганічнай унутранай патрэбы выказацца, падзяліцца ў форме мастацкага слова з людзьмі сваімі думкамі і пачуццямі. Пажадаем жа яму поспехаў.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

ХЛЕБ

О, наша поле — далячынь
і шырыня да небакраю!
І перапёлчына ўначы:
«Быць ураджаю,
быць ураджаю».
Люстэркі жніўеньскай расы
адбілі сонца пазалоту.
Паспеюць скора каласы...
Быць намалоту,
быць намалоту.
Закрыюць хмары неба сінь,
завыюць воўкам лютым
сцюжы.
І хлеб, што з сонечных
глыбінь,
сагрэе душы,
людскія душы.

ВЕЦЕР

Светлы ранак або вечар —
на прасторы родным
першы нас сустрэне вецер
подыхам пяшчотным.
Вее з поўначы ці з поўдня,
праз сады, лагчыны —
нашы душы вецер поўніць
водарам айчыны.

ВЕСНАВОЕ

Зімовых завірух нуду
не чую больш за хатаю.
Паміж пялёсткаў я іду,
да іх рукой не кратаю.
Духмяным водарам яны

... РУХАЎ

Мінскае харэаграфічнае вучылішча...

Уздоўж сцяны-люстра размясцілася дзяржаўная экзаменацыйная камісія. А ля процілеглай—напяліся ў струнку адзінаццаць дзяўчынак у аднолькавых чорных трыко, з аднолькавымі вузялкамі валасоў на патыліцы, з аднолькава ўсхваляванымі тварамі.

— І—раз!—скамандаваў педагог. І адзінаццаць дзяўчынак пачалі экзерсіс ля сценкі. Потым—«скокі» пасярод залы, «адажыо», «пальцы»—самыя разнастайныя камбінацыі рухаў і элементаў класічнага танца.

Каля дзвюх гадзін, з кароткімі частымі перапынкамі, цягнецца экзаменацыйны ўрок. Усхваляванасць, узрушанасць змяняюцца стомленасцю ад цяжкай працы. Напружанай працай балерыны...

Дзяўчынак змяняюць хлопцы. Яны таксама апрануты ў аднолькавае трыко, падцягнутыя. Але толькі позірку недасведчаных гэтыя юнакі здаюцца падобнымі, як і іх рухі. Камісія адзначыць рух кожнага, заўважыць кожны, самы малапрыкметны агрэх: і недастатковую «вываратнасць» ног, і нераспрацаванасць корпуса. Будзе ацэнены нават так званы «апломб у постаці». Забягаючы наперад, адзначым, што вартасці большасці вучняў складуцца ў ацэнку «тры».

...Паглядзім цяпер, як праходзіць экзамен выканаўцаў і пастаноўшчыкаў народных танцаў.

Шырокае выкарыстанне характарнага танца, традыцый народнай харэаграфіі, цікавая кампазіцыя пастаноўкі (педагог Я. Карпаў) надалі ўроку характар маляўнічага відовішча. Урок-экзамен беларускіх народных танцаў быў больш аднастайным, але і тут былі свае ўдачы: «Лянок», «Таўкачыкі», «Лядкаўская кадрыля».

Старшыня экзаменацыйнай камісіі заслужаны дзеяч мастацтваў БССР А. Дадзішкіліяні каменціруе вынікі экзаменаў так:

— Экзаменацыйны ўрок па класічным танцы, асабліва ў дзяўчынак (кіраўнік М. Пятрова) пакідае ўвогуле добрае ўражанне. Цікава пабудаваны, ён даў магчымасць усебакова паказаць здольнасці навучэнцаў, іх дадзеныя. Урок адпавядае метадычным запатрабаванням, акрамя таго, педагог унёс у пастаноўку экзаменацыйнага ўрока і сваё, адметнае. Гэта перш за ўсё элементы сучаснага танца ў творчым спалучэнні з класічным малюнкам. А між іншым, на маю думку, сучасны балет развіваецца іменна ў напрамку спалучэння сучасных экспрэсіўных рытмаў з пластыкай класічнага балета. Гэта набліжае балет да сучаснага гледача, і вельмі добра, што мы ўбачылі гэта на экзаменацыйным уроку.

І яшчэ адно. Экзамен пацвердзіў, што трэба больш строга, проста прыдзірліва падбіраць кандыдатуры пры паступленні моладзі ў вучылішча і не баяцца «адсеву» ў працэсе навучання. Балет жа гэта не толькі адмысловае валоданне тэхнікай танца, але перш за ўсё—творчасць. І такі крытэрый, як прыродныя дадзеныя, мае значэнне. А мы, здараецца, часам павінны канстатаваць, што той ці іншы выпускнік пасля васьмігадовага навучання артыстам балета быць не можа...

Да размовы далучаецца дырэктар вучылішча, заслужаны дзеяч культуры БССР К. Калітоўская.

— Калі нашых выпускнікоў будуць як мага больш займаць у спектаклях, дадуць ім поўную творчую нагрузку, з іх вырастуць сапраўдныя артысты. Не сакрэт жа, што сцэнічнае жыццё балетнага артыста кароткае. Доўгі перапынак паміж выпускам і сольнай партыяй на сцэне тэатра для артыста балета небяспечны.

Дзе будуць працаваць нашы выпускнікі? Па-першае, у нашым тэатры оперы і балета. Акрамя таго, запрашэнні нам прыслалі з Балтыйскага ансамбля танца, з Ленінградскага мюзік-хола, з ансамбля «Бярозка», тэатраў оперы і балета Кішынёва, Пярмі, Львова.

Сёлета Мінскае харэаграфічнае вучылішча ўпершыню выпускае таксама 16 артыстаў—выканаўцаў народных танцаў і 9 кіраўнікоў і метадыстаў самадзейных танцавальных калектываў.

— Першы выпуск па народна-характарным танцы,—зазначыў А. Дадзішкіліяні,—паказвае, што чатырохгадовая падрыхтоўка спецыялістаў гэтага профілю—справа патрэбная. У ансамблі народнага танца і самадзейныя калектывы ўвальюцца свежыя сілы. Хочацца выдзеліць такіх выканаўцаў, як Зайцаў, Кур'яновіч, Ліпкова, Пархомчук, Ігнацьева.

І ўсё ж я лічу, што падрыхтоўку такіх спецыялістаў трэба весці ў навучальнай установе іншага профілю. Выхаванне спецыялістаў па народным танцы ў харэаграфічным вучылішчы звязана з пэўнымі цяжкасцямі...

А пакуль што—цяжкасці пераадолены. Усе выхаванцы вучылішча атрымалі дыпломы.

Экзамен быў няпросты...

... ГУКАЎ

Сядзе адзін чалавек за раяль, і ты адчуваеш, як старанна выстукваюць малаточкі па металічных струнах. Сядзе другі—крыштальнымі гукамі напаўняецца паветра і нібы свеціцца ад гэтых гукаў. Такое вось яркае ўражанне пакідае ігра выпускніка Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі Ю. Гільдзюка (педагог І. Цвятаева).

— Гільдзюк нездарма рэкамендаваны ў аспірантуру Маскоўскай кансерваторыі, — гаворыць А. Іохелес, старшыня дзяржаўнай камісіі, прафесар інстытута імя Гнесіных.—Інструмент у яго гучыць выдатна, ён тонка адчувае музыку і вельмі артыстычны. У сёлетнім выпуску—шмат здольных піяністаў: Г. Сажына (педагог І. Цвятаева), К. Паплаўская і Н. Жога (педагог М. Бергер), А. Малчанава (педагог Л. Дворжац), В. Бронфман (педагог Р. Шаршэўскі) і іншыя. Сярод выпускнікоў, а іх 61 чалавек, ёсць, зразумела, і слабейшыя. Я ўжо другі год узначальваю ў Мінску дзяржаўную камісію для піяністаў і мушу адзначыць прынцыповасць і патрабавальнасць кафедры, якая справядліва і вельмі строга ацэньвае вынікі работы кожнага студэнта.

Фартэпіяна—толькі адна з васьмі спецыяльнасцей, па якіх рыхтуе сваіх выхаванцаў наша кансерваторыя...

— Піяністаў мы выпускаем дастаткова,—зазначае рэктар кансерваторыі, народны артыст БССР У. Алоўнікаў,—а вось аркестрантаў—замала. Сёлета ўсіх іх разабралі мінскія аркестры (філарманічны, опера і аперэта). Аркестрантаў патрэбна ўсё больш і больш. У наступныя гады будзем павялічваць набор струннікаў і духавікоў. Каб толькі вучылішчы рыхтавалі нам добрыя кадры, а то, бывае, няма з каго выбіраць...

Думаем таксама павялічыць набор тэарэтыкаў—у рэспубліцы адчуваецца недахоп у музыказнаўцах. Праўда, сёлетні, хоць і нешматлікі, выпуск парадаваў педагогаў: з сямі тэарэтыкаў стацыянарнага аддзялення трох мы змаглі рэкамендаваць у аспірантуру...

— Так, дыпломныя работы тэарэтыкаў пакідаюць добрае ўражанне,—лічыць і дацэнт Л. Мухарынская. — Надзвычай змястоўнае даследаванне аб Бетховене напісала Г. Грынчук. Н. Дзмітрыева склала зборнік беларускіх народных песень. Цікавыя работы ў А. Валадковіч, В. Савіцкай, І. Кабавай, Я. Славінай. Лік нашых музыказнаўцаў папаўняецца здольнымі людзьмі...

Сёлетні выпуск кафедры народных інструментаў — самы шматлікі пасля піяністаў (53 чалавекі). Дзяржаўную камісію па гэтай спецыяльнасці ўзначальвае Сяргей Калабкоў, дацэнт інстытута імя Гнесіных. Вось яго ўражанні:

— Кафедра народных інструментаў Беларускай кансерваторыі нездарма лічыцца адной з лепшых у Саюзе. Можна смела гаварыць аб выдатнай мінскай школе падрыхтоўкі спецыялістаў гэтага профілю. На кафедры працуюць такія вядомыя музыканты, як Р. Жыхараў, І. Жыновіч, М. Прашко, М. Солапаў. Парадавалі і вынікі работы маладых педагогаў. З асаблівай асалодай слухаў я цымбалы (у прыватнасці, А. Калесніченка). Гэты інструмент настолькі пяшчотны і меладычны, што нават акампанемент раяля здаваўся мне часам непатрэбным (кажу гэта зусім не ў папрок канцэртмайстрам, а каб падкрэсліць свае асабістыя ўражанні ад гучання цымбалаў). Не так удала, як струннікі, выступілі баяністы. Хацелася б ад іх педагогаў больш патрабавальнасці, менш лібералізму. У той жа час нельга не адзначыць, што магчымасці беларускіх баяністаў абмежаваны якасцю іх інструментаў. Выпускнікі кансерваторыі вымушаны іграць на стандартных баянах, між тым, як ім неабходны шматтэмбравыя гатова-выбарныя. Яшчэ некалькі слоў аб рэпертуары. Хацелася б, каб у рэпертуар выпускнікоў больш было ўключана твораў савецкіх і, у прыватнасці, беларускіх кампазітараў.

Сёлета ўпершыню адбыўся выпуск па самай маладой для нашай кансерваторыі спецыяльнасці — оперным дырыжыраванні. Першы і адзіны выпускнік Л. Лях (яго педагог — К. Ціханаў), выступіўшы ў якасці дырыжора ў спектаклі «Царская нявеста» Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР, атрымаў дыплом з адзнакай «выдатна»...

Піяністы, аркестранты, спевакі, кампазітары, музыказнаўцы, дырыжоры (а ўсяго выпускнікоў — каля 200 чалавек) развітваюцца зараз з кансерваторыяй. Усе яны размеркаваны па розных музычных установах рэспублікі.

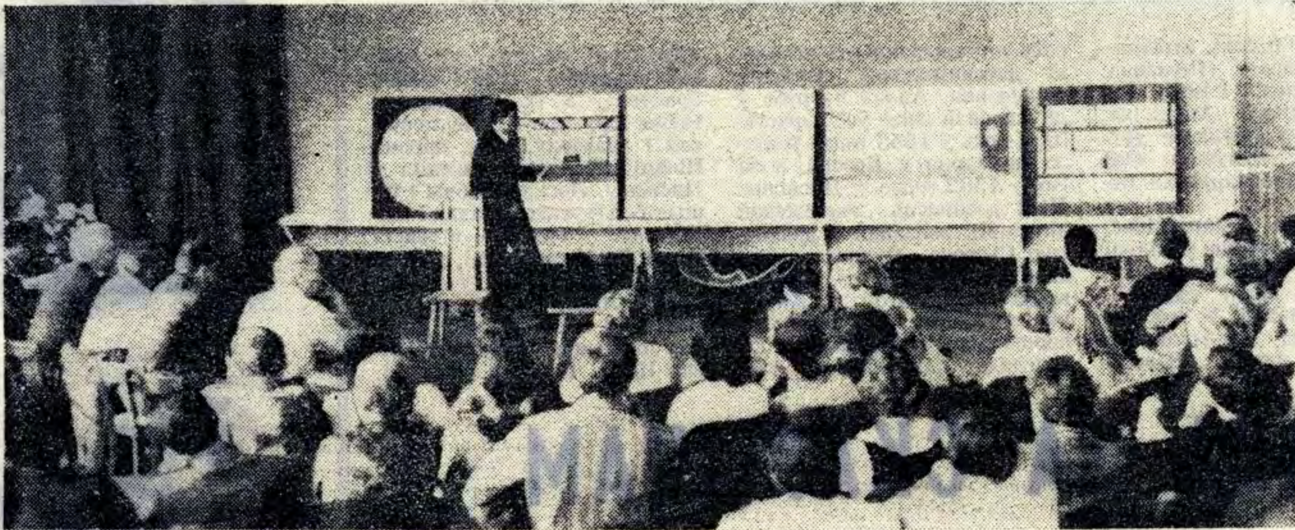

Абараняюцца тыя, каму заўтра — ствараць інтэр'еры...

Фота Ул. КРУКА і Ул. МЯЖЭВІЧА.

Рэгіна БАКУНОВІЧ,
Святлана КЛІМКОВІЧ.

прывабіць не забудуцца.
І пчолак лютаўскія сны
абавязкова збудуцца.

І верыцца: туды іду,
дзе шчасце сонцам свеціцца,
дзе лепшая з маіх задум
таксама хутка здзейсніцца.
Як пчолак сны...

●

У чужым агародзе
мой колас
зернем жывым не наліўся б.
У чужым асяроддзі
мой голас
словам жывым не раскрыўся б.

●

Не кватэра — курыльня.
Дым, дрымотны спакой...
Захварэў ты курынай,
я гляджу, слепатой.
Глянь у вокны, мой дружа,—
іней сёння які!
Ён наш сум зацярушыць,
не пакіне тугі.
Выйдзем...
Светлае лета
не вярнуць нам і ў сне.
Так і зімняе гэта
хараство праміне.

●

Па сцежцы цудоўна
ісці ў гушчары.
Нялёгка дарогу
скрозь нетры тарыць.

Становіцца рэчка
куды шырэй,
калі да яе
падыдзеш бліжэй.

Дыбаеш, спацеўшы...
Хто слабы, той збоча.
Задарма служыць
Нам шчасце не хоча.

СПЯВАЕ КАНДЫДАТ АРХІТЭКТУРЫ

На афішы стаяла: «Спявае кандыдат архітэктуры».

...Маленькай дзяўчынкай Майя выступала перад параненымі ў аршанскіх шпіталях. Потым былі канцэрты самадзейнасці ў архітэктурна-будаўнічым тэхнікуме, у політэхнічным інстытуце, дзе яна вучылася. «Сапраўднае», аднак, пачалося, па думку Майы Іванаўны Ерусалімчык, толькі тады, калі яна паступіла ў вакальную студыю Палаца культуры прафсаюзаў. Там вызначылася выканаўчая манера спявачкі, склаўся яе рэпертуар.

На канцэрце ў Мінскім Доме архітэктара ў гэты вечар выконваліся традыцыйныя для лірычнага сапрана творы — серэнада з «Руі Блаза» Векерлена, «Дзіцячая песенька» Чайкоўскага, «Ноч» Рубінштэйна, руская народная песня ў апрацоўцы Матвеева «Матушка, что во поле пыльно». Прагучалі і сучасныя песні — «Гары, гары ясна» Печнікава, «Жураўлі па Палессе ляцяць» Лучанка. Своеасаблівасць усім гэтым нумарам надала індывідуальная выканаўчая манера спявачкі — строгая і задушэўная.

На канцэртнай афішы стаяла яшчэ адно імя. Вечар у Доме архітэктара вяла дацэнт Беларускага політэхнічнага інстытута кандыдат архітэктуры Ірына Антонаўна Іода. Вершы Веранікі Тушновай, Алены Нікалаеўскай, Андрэя Досталя, якія яна чытала з эстрады, па дзіва адпавядалі ўсяму тону вечара.

Поспех спявачкі падзялілі з ёй канцэртмайстар Н. Чыжова, педагогі М. Цемчанка і В. Фомчанка. Кандыдат архітэктуры М. Ерусалімчык — лаўрэат рэспубліканскага, абласнога і гарадскога агляду мастацкай самадзейнасці.

Л. ГОРЫШКІН.

ДАСЛЕДУЕЦЦА ТЭОРЫЯ ДРАМЫ

Канфлікт — аснова п'есы. Агульнавядома, аднак, час ад часу даводзіцца пра гэта ўспамінаць, таму што некаторыя аўтары драматычных твораў не ўмеюць знаходзіць у аб'ектыўнай рэчаіснасці жыццёва вострыя, тыповыя канфлікты. А калі і знаходзяць, дык не заўсёды могуць поўна рэалізаваць іх у вобразах. І тут у некаторай ступені драматургу можа дапамагчы вопытны рэжысёр, крытык, тэатразнаўца.

Кніга У. Няфёда «Роздум аб драматычным канфлікце», на нашу думку, якраз і здольная аказаць драматургам істотную дапамогу ў правільным тэарэтычным разуменні, асэнсаванні і практычным вырашэнні драматургічнага канфлікту. Аўтар кнігі пачынае свой роздум з пастаноўкі філасофска-эстэтычнай праблемы: драматычны канфлікт як мастацкае адлюстраванне жыццёвых супярэчнасцей. Тут аргументавана доказваецца, што паколькі, згодна з марксісцка-ленінскім дыялектычным вучэннем, барацьба супрацьлегласцей з'яўляецца крыніцай і рухаючай сілай развіцця, паколькі грамадскае жыццё поўнае супярэчнасцей, — то драматычны канфлікт павінен узнікаць на аснове гэтых супрацьлегласцей як своеасаблівае, эстэтычнае адлюстраванне тыповых супярэчнасцей у жыцці грамадства, калектыву, асобных людзей.

Пры гэтым аўтар выдзяляе тры асноўныя крыніцы або віды жыццёвых супярэчнасцей, што нараджаюцца класава-антаганістычным грамадствам, сацыялістычным і камуністычным. Правільнае разуменне драматургам сутнасці гэтых асноўных крыніц жыццёвых супярэчнасцей, падкрэслівае даследчык, дазволіць яму глыбей асэнсаваць тыповыя з'явы рэчаіснасці «ва ўсёй яе канкрэтнай складанасці і гістарычнай перспектыве», што ў сваю чаргу станоўча адаб'ецца на драматычным канфлікце і яго праўдзівым мастацкім раскрыцці. «Практыка савецкай рэчаіснасці паказвае, — рэзонна сцвярджае далей аўтар кнігі, — што першыя два віды супярэчнасцей з названых — у класава-антаганістычным грамадстве і грамадстве сацыялістычным — пры ўсім іх прынцыповым адрозненні нараджаюць канфлікты, якія часта выступаюць не ізалявана адзін ад аднаго, так сказаць, у чыстым выглядзе, а ва ўзаемасувязі, яны пераплятаюцца, узаемадзейнічаюць, ускладняюць падзеі. Прытрымліваючыся жыцця, савецкія драматургі ўжо даволі грунтоўна распрацавалі і працягваюць распрацоўваць два першыя віды канфліктаў. Што ж датычыць трэцяга, дык пакуль мы можам гаварыць толькі аб элементах яго як у жыцці, так і ў драматургіі апошніх гадоў».

Разважанні аўтара кнігі аб асноўных крыніцах жыццёвых супярэчнасцей, якія нараджаюцца рознымі грамадска-сацыяльнымі сістэмамі, супярэчнасцей, якія, у сваю чаргу, нараджаюць мноства розных канфліктаў, што могуць легчы ў аснову той ці іншай п'есы, не выклікаюць якіх-небудзь пярэчанняў. Хацелася б толькі, каб даследчык закрануў і праблему так званых адвечных, агульначалавечых канфліктаў, якія ўзнікаюць паміж людзьмі ў любым грамадстве, у любым сацыяльным асяроддзі.

Свае тэарэтычныя вывады адносна асноўных відаў жыццёвых канфліктаў, якія робяцца зместам драматычных твораў, У. Няфёд падмацоўвае прыкладамі з рускай, беларускай і ўкраінскай літаратур. Аднак некаторыя прыклады не зусім удалыя. Так, гаворачы аб п'есах, у аснове якіх ляжыць канфлікт паміж сацыялістычнай ідэалогіяй і перажыткамі мінулага, які ўключае таксама і моманты барацьбы з носьбітамі варожа-класавай ідэалогіі, даследчык у якасці прыкладу прыводзіць вобраз Гарлахвацкага з сатырычнай камедыі К. Крапівы «Хто смяецца апошнім», інтэрпрэтуючы яго як замаскаванага ворага народа, прынцыповага праціўніка Савецкай улады. На нашу думку, Гарлахвацкага трэба разглядаць, у першую чаргу, не як ідэйнага праціўніка Савецкай улады, а як абагульнены тып двурушніка, кар'ерыста, авантурыста і шантажыста, які ў той нядобры час, калі ігнараваліся ленінскія нормы жыцця, прынцыпы калегіяльнасці, парушалася сацыялістычная законнасць, умела мог выкарыстаць сітуацыю ў сваіх асабістых карыслівых мэтах і пад маскай змагара з «ворагамі народа» рабіў сваю брудную кар'еру.

У кнізе У. Няфёда разглядаюцца і іншыя, важныя для савецкай драматургіі пытанні і праблемы. Так, напрыклад, вядзецца размова аб узаемасувязі канфлікту і тыповага ў жыцці і ў мастацтве, аб «тэорыі бесканфліктнасці», аб праблеме стварэння вобраза станоўчага героя, аб спецыфіцы сатырычнай камедыі, аб унутраным канфлікце героя драмы і да т. п. Гаворачы аб «тэорыі», якая многа прынесла шкоды нашай драматургіі, аўтар спыняецца на прычынах яе ўзнікнення, і гэтыя прычыны ён бачыць у валюнтарызме, у ігнараванні мастаком слова аб'ектыўных законаў развіцця грамадства, у няправільным разуменні метаду сацыялістычнага рэалізму і тыповага, у боязі крытыкі ценявых бакоў рэчаіснасці. Аднак, правільна сцвярджаючы, што валюнтарызм з'явіўся галоўнай прычынай, якая выклікала «тэорыю бесканфліктнасці», даследчык чамусьці забывае сказаць аб тым, што з'яўленне саміх валюнтарысцкіх тэндэнцый у нашай краіне было абумоўлена развіццём і ўзмацненнем культу асобы, што пазбавіла яго высновы гістарызму.

Заслугоўваюць увагі таксама разважанні аб праблеме стварэння вобраза станоўчага героя ў савецкай сатырычнай камедыі і аб спецыфіцы канфлікту яго з адмоўным героем. Абагульняючы вопыт лепшых савецкіх драматургаў, У. Няфёд прыходзіць да наступнага вываду: у сатырычнай камедыі «...станоўчы герой у сваёй станоўчасці павінен быць такім жа перабольшана «апантаным», як і адмоўны... Бо калі мы верым перабольшаным рысам характару адмоўнага персанажа, дык чаму б нам не паверыць у такой жа ступені перабольшаным станоўчым рысам характару». З гэтым, бадай, нельга не пагадзіцца, можа толькі з папраўкай да катэгарычнага слова «павінен», якое здольна штурхнуць некаторых драматургаў на шлях штучнай ідэалізацыі станоўчых персанажаў. Аднак на практыцы адмоўныя персанажы, як правіла, удаюцца аўтарам сатырычных камедый лепш, чым станоўчыя. Можа там, што ў цэнтры ўвагі камедыёграфа-сатырыка, як правіла, адмоўныя з'явы. Драматургу-сатырыку ў такім выпадку пры стварэнні станоўчага героя трэба абавязкова ўлічваць спецыфіку жанру і, як правільна заўважае У. Няфёд, надзяляць яго (станоўчага героя) пэўнымі рысамі натуральнага камізму, ад чаго ён стане больш яркім і арганічна будзе дзейнічаць у канфлікце з яўна адмоўным сатырычным персанажам, адкрытым дурнем або зацятым бюракратам...

Раздзел кнігі «Характары ў дзеянні» аналізуе з пункту гледжання праблематыкі ўсяго даследавання камедыю А. Макаёнка «Выбачайце, калі ласка!» Аўтар дэталёва прасочвае ўзнікненне і развіццё канфлікту, звяртае ўвагу на кампазіцыйную стройнасць п'есы, адзначае актыўную дзейнасць яе персанажаў.

Кніга напісана без акадэмічнай мудрагелістасці, наўмыснай «вучонасці». Аўтар умее проста гаварыць аб «высокіх» матэрыях, зразумела і даступна для масавага чытача. А гэта — зарука таго, што кніга будзе з вялікай цікавасцю і карысцю прачытана ўсімі, хто цікавіцца тэарэтычнымі пытаннямі драматургіі і тэатра, іх практыкай.

А. СЕМЯНОВІЧ,
доктар філалагічных навук.

У. Няфёд. «Роздум аб драматычным канфлікце». Выдавецтва «Навука і тэхніка». На рускай мове. Мінск, 1970.

УСЛЕД ЗА СКАРЫНАМ

Як вядома, першыя друкаваныя беларускія кнігі ўбачылі свет за межамі сучаснай Беларусі — у Празе (Чэхія) і Вільні. Вільня, сталіца Вялікага княства Літоўскага, доўгі час з'яўлялася культурным цэнтрам як літоўскіх, так і беларускіх земляў. Тут друкаваў свае кнігі Скарына, працавала вядомая друкарня Мамонічаў, выходзілі працы асветнікаў і палемістаў Л. Зізанія, М. Сматрыцкага і інш. Гэтыя выданні ўвайшлі ў залаты, хрэстаматыйны фонд старажытнай літаратуры. Яны даўно вывучаюцца нашымі даследчыкамі. Але вывучаюцца крыху ізалявана, бо не заўсёды ўлічваюцца выданні, якія адначасова выходзілі ў Вільні на іншых мовах — літоўскай, польскай, лацінскай, нямецкай і нават італьянскай і грэчаскай. Не было цэласнай карціны кнігадрукавання ў гэтым старажытным горадзе, населеным рознымі нацыянальнасцямі.

Запоўніць прабел узяўся гісторык А. Анушкін. У 1962 г. ён выдаў кнігу «У слаўным месце Віленскім», а ў 1970 г. — новую працу «На зары кнігадруку ў Літве». У апошняй кнізе ахарактарызаваны змест і афармленне ўсіх знойдзеных аўтарам выданняў, якія выйшлі ў Вільні, Еўі (Вевісе) і Кедайні з 1525 па 1625 гады. Аўтар карыстаўся не толькі савецкімі кнігасховішчамі (у тым ліку мінскімі і гродзенскімі), але і мікрафільмамі, атрыманымі з-за мяжы (Польшча, Швецыя, Англія і інш.). Паводле падлікаў Анушкіна, усяго за гэта стагоддзе друкарні Літвы выпусцілі 698 кніг, з іх на беларускай мове — 106.

А. Анушкін падкрэслівае, што кнігадрукаванне ў Вільні развівалася «пад знакам гуманізму», на хвалі еўрапейскай рэфармацыі. У той час Вільня нібы акумулявала грамадскую думку Літвы і Беларусі. Тут, піша аўтар, сабраліся «значныя сілы літоўскай, беларускай, украінскай, рускай і польскай інтэлігенцыі».

На долю Вільнюса, зазначае аўтар, выпаў гонар пачынальніка кнігадруку ў нашай краіне. Тут у дваццатыя гады XVI стагоддзя беларускі гуманіст Францыск Скарына заснаваў друкарню і ў 1525 годзе выпусціў дзве кнігі. Дзейнасці беларускага першадрукара адведзены асобны раздзел. У ім прыводзяцца важнейшыя моманты біяграфіі Скарыны, разглядаюцца асаблівасці яго віленскіх выданняў. На думку А. Анушкіна, дом Я. Бабіча, у якім размяшчалася скарынінская друкарня, быў на рагу вуліц Шкляной і Вялікай (цяпер Антакольскага і Горкага). Потым у тым жа доме, мяркуе аўтар, знаходзілася і друкарня Мамонічаў.

Пасля Скарыны ў віленскім кнігавыданні на некалькі дзесяцігоддзяў наступіў перапынак. Аднак патрэба ў друкаванай кнізе ўсё ўзрастала. І вось у 1553 годзе ўзнікла друкарня ў Брэсце, а за ёю, у 1562 годзе, у Нясвіжы. Калі дзейнасць нясвіжскай друкарні, звязанай з дзейнасцю Сымона Буднага, ужо даволі вывучана, то ў дачыненні да брэсцкай А. Анушкін выступае тут у многім першаадкрывальнікам. Ён разглядае кальвінісцкія творы, выпушчаныя ў 1553—1554 гг. брэсцкім друкаром, вучнем Эразма Ратэрдамскага Бернардам Ваяводкам. Пазней, у 1574 г., са сцен брэсцкай друкарні выйшаў ананімны твор на польскай мове «размова паляка з Літвінам...» Твор гэты, піша даследчык, вызначаецца гуманістычнымі поглядамі аўтара, які выступае ў абарону нацыянальных правоў кожнага народа. У «Размове...» прыведзена шмат прыкладаў самачынства польскай шляхты, адзначана, што «гэта горшая ёсць няволя». Аўтар «Размовы...» цёпла гаворыць аб мужнасці рускага народа, аб рускай мове. А. Анушкін выказвае меркаванне, што аўтарам кнігі мог быць войт Вільні Аўгусцін Ратундус.

У канцы XVI ст. у Вільні выходзяць таксама кнігі на літоўскай мове. Па прыкладзе беларускага першадрукара Скарыны і літоўскага Мажвідаса іх выдае асветнік і патрыёт Мікалоюс Даўкша.

Цікавыя і іншыя раздзелы — «У доме Мамонічаў», «Друкарні малыя», «З маркай акадэміі», «Кнігі выдае брацтва». У іх сустракаем імёны друкароў, пісьменнікаў і гравёраў, якія, апрача Вільні, працавалі таксама ў Нясвіжы, Лоску, Любчы і іншых беларускіх гарадах і мястэчках. Гэта — віленскі Альд Ян Карцан, які, хутчэй за ўсё, нарадзіўся ў Вялічцы ля Ліды, нясвіжскі, заслаўскі і лоскі друкар Даніель Лэнчыцкі, любчанскі друкар Пётр Бластус (Кміта), «яркая асоба перыяду Адраджэння» пладавіты пісьменнік Андрэй Валян, які нарадзіўся на Ашмяншчыне, нясвіжскі гравёр Т. Макоўскі... Асаблівая ўвага ўдзелена прадукцыі віленскай брацкай друкарні (з 90-х гг. XVI ст.). Выпускаючы кнігі на беларускай і ўкраінскай мовах, гэта друкарня шмат зрабіла ў барацьбе за родную культуру і мову, супраць апалячвання і акаталічвання беларусаў і ўкраінцаў.

У кнізе А. Анушкіна ёсць і недакладнасці. Любча над Нёманам ператварылася ў Любеч, Заслаўе ў Заслаў. Невядома, які змест укладвае аўтар у тэрміны «руская (беларуская)» і «руская (беларуска-ўкраінская)» мова. Можна знайсці і іншыя недакладнасці. Але ў цэлым кніга А. Анушкіна, адрасаваная шырокаму чытачу, адпавядае свайму прызначэнню.

А. РАЖКО.

А. Анушкін. «На зары кнігадруку ў Літве». На рускай мове. Выдавецтва «Мінціс». Вільнюс, 1970.

НАВІНКІ КНІЖНАЙ ГРАФІКІ

Малюнкі А. Лось да кнігі В. Лукшы «Аркестр», якая выходзіць у выдавецтве «Беларусь».

«ВЯСНА ПАЭЗІІ» НА ЛІТОЎСКАЙ ЗЯМЛІ

Гэтае свята паэзіі ў Літве стала ўжо традыцыйным. Штогод, на пачатку чэрвеня, пісьменнікі раз'язджаюцца па рэспубліцы, каб сустрэцца са сваімі чытачамі, наведаць мясціны, звязаныя з жыццём і творчай дзейнасцю буйнейшых мастакоў слова, узбагаціцца новымі ўражаннямі.

Гасцямі сёлетняй «Вясны паэзіі» былі туркмен Сапармурат Авесбердыеў, эстонец Арві Сійг, беларусы Анатоль Грачанікаў і Уладзімір Паўлаў.

Прапануем увазе чытачоў нізку вершаў літоўскіх паэтаў, удзельнікаў «Вясны паэзіі».

Альгімантас БАЛТАКІС

ЛЕНІН У ВІЛЬНІ

Шынялькі і світкі вымачыў пот жандарскі,—
Прамашкі шпікам не даруюць улады.
Крычыць загад голасам царскім:
«Ленін едзе!
Схапіць!
За краты!»
Пракляў стукач свой казённы харч:
Ухекаўся, застудзіўся.
Але не вынюхаў ні слядоў, стукач,
Ні месца, дзе Ленін спыніўся.
Сляды Ільіча не змылі нягоды,
У глебу ўраслі яны на бальшаках.
І Літва назаўсёды,
Да святла і свабоды
Адшукала дарогу па гэтых слядах.

Эўгеніюс МАТУЗЯВІЧУС

КАЛЯ ВОЗЕРА СВІЦЯЗЬ

За возерам—лясы, лясы —
Падпоркі вечнасці і неба.
У іх жыве спакой асенні,
Імхоў пяшчотны аксаміт,
Народных песняў перазвоны,
І музыка вякоў сівых.

Блакіт нябёсаў і лясоў
Адбіўся ў возеры. Яно
На свет глядзіць блакітным вокам,
Якое ўжо запарушыла
Самотных, ціхіх птахаў пер'е,
Што хутка пададуцца ў вырай.

Над кручай стомлена дубы
Пасталі ў водуме адвечным,
І ціха стогнуць над вадой.
А паміж іх — бярозак жменька,
Яны—нібы струменьчык дыму,
Які плыве з рабін далёкіх.

За возерам — лясы, лясы.
Глядзіць яно блакітным вокам,
Як птушкі ў вырай непазбежны
Ляцяць высока над лясамі.

Альфонсас МАЛДОНІС

АДПАЧЫНАК

Пяшчотная, ты да мяне прыхінулася квола,
Замарудзіла бег свой часу нябачнае кола,
І знерухомела, як пасля рэйсаў — вагоны,
Як хлебам прапахлыя аўтафургоны.
Узважваў думкі, пачуцці — час, як алхімік строгі,
І сам ён вагаўся, быццам паэт у цяжкія эпохі.
Вырашыў нешта, таемнай надзеяй угрэты:
Зацікалі гучна ўсе гадзіннікі свету,
За вокнамі занялася зара-зараніца,
На дугах тралейбусаў выспелі першыя бліскавіцы,
Стала чуваць, як з кранаў вада у кватэрах хвошча,
Загаманілі разам дзверы, вуліцы, плошчы.
Мы зноўку з табой ляцелі, нібыта світальныя зоры,
Каб заўтра пачуць тое ж самае і спадзявацца на нешта.
Нам раніца ў вочы глядзела
Святлом ліхтара каля дрэва.

Пераклаў А. ГРАЧАНІКАЎ.

Марцэліюс-Тэадорас МАРЦІНАЙЦІС

КАЗКА КАРАЛЁЎ

З цыкла «Наіўныя вершы»

— А калі б памёр,
меў бы я мячык!
Туфлікі меў бы!

...жыў аднойчы кароль,
ён кіраваў зорамі і ветрамі
і аддаваў сонцу загад узыходзіць і заходзіць...

— А калі б памёр,
расчэсваў бы ты мне валасы!
Валасы расчэсваў бы!

...і гэты кароль ішоў аднойчы па дарозе
і знайшоў след ягняці.
Хацеў узяць яго на далонь,
але рассыпаўся след...

— А калі б памёр,
закалыхваў бы ты мяне!
Закалыхваў бы!

...і стары, згорблены кароль
плача зараз ля следа ягняці.

— А калі б памёр!..

●

Вось вам аблокі.
Бярыце аблокі!
Колькі каштуюць яны! Нікольні.
Не ўсё купляецца і прадаецца,
белае воблачка так нам даецца.
Бярыце ваду,
піце здароўе.
Толькі не трэба —
кажу вам зноў я, —
спяшацца працягваць свой медны пятак.
Бярыце дарма. Проста так.
Піце чысцюткае паветра,
якое прырода дае нам прыветна,
валяйцеся на зялёнай траве
без лішніх турбот у галаве...
Я ў горы ўзнімаўся, вялі мяне крокі
з птушынай адвагай да снежных вяршынь.
Піў я здароўе, гладзіў аблокі,
і свята спявала ў мяне на душы.

Пераклаў А. ВЯРЦІНСКІ.

З пошты ЛіМ-а

А ПАЧЫНАЦЬ ВАРТА З КРЫНІЦЫ...

У мяне вучні часта пытаюцца: «Дзе можна набыць беларускія народныя песні?» Я іх адсылаю ў магазін, а там—нічога або, у лепшым выпадку, выдадзены маленькім тыражом і без нот маленькі зборнік, складзены Арсенем Лісам. Госць Беларусі (ды і не толькі госць), прыйшоўшы ў магазін, можа нават падумаць, што ў нас няма сваіх народных песень. Яму ж не скажуць у магазіне, што адзін Рыгор Раманавіч Шырма сабраў некалькі тысяч песень і што збіраюцца песні пастаянна. Але дзе яны?!

Хацелася б бачыць на прылаўках кнігарняў зборнікі народнай музычнай творчасці, разлічаныя на дарослых, і зборнікі выбраных твораў для дзяцей. Незразумела, чаму так мала выдаецца апрацовак народных песень для хору, ансамбляў, асобных інструментаў, асабліва народных.

Я пачаў сваё пісьмо з пытання аб народнай музычнай творчасці, таму што пытанне гэтае мае непасрэдныя адносіны да праблемы музычнага выхавання ў школе. Як жа мы выхоўваем сваіх вучняў?

На жаль, мы вучым дзяцей толькі іграць, не цікавімся іх густамі, інтарэсамі і адпаведна не выхоўваем любві да музыкі на ўсё жыццё. Перш за ўсё вывучаецца элементарная нотная грамата. Чым хутчэй вучань з гэтым спраўляецца, тым хутчэй садзяць яго за інструмент. Чым раней сядзе за інструмент, тым больш твораў па праграме вывучыць. А значыць, тым лепшая ацэнка на акадэмічным канцэрце. «Што тут мудрыць? Выконвай праграму з вучнем — і яму карысць, і табе аўтарытэт». Але такая методыка ў жыцці сябе не апраўдвае. Бо з выпускаў музычных школ толькі дзесятая часта — самыя таленавітыя вучні — працягваюць музычную адукацыю. Астатнія ж пры такім выхаванні праз некалькі год зусім забываюць тое, чаму іх вучылі.

Галоўны недахоп нашай работы, памойму, у тым, што мы зусім не вучым дзяцей іграць на слых. У афіцыйнай праграме ўпамінаецца аб тым, што трэба вучыць іграць на слых, але практычна ніхто не патрабуе выканання гэтага. Іграць на слых больш цікава і ў пэўным сэнсе лягчэй, чым з нот. А слабым вучням гэта стымул, натхненне, задавальненне. Таму абавязкова, мне здаецца, пачынаць заняткі з дзецьмі ў музычных школах з песеннай народнай творчасці, з маленства знаёмай на слых, дзе ёсць сапраўдныя ўзоры паэтычнасці і хараства, прастаты і мудрасці. А ў нотных зборніках нават для малодшых класаў музычнай школы—толькі ноты.

Вучань не паспеў пасмакаваць прыгажосці простай народнай мелодыі, як яго загружаюць тэхнічнымі практыкаваннямі. Натуральна, што не ўсе вытрымліваюць. Губляюць цікавасць да музыкі, да інструмента, займаюцца без ахвоты.

Я зусім не прыхільнік праграмнага прымітыву. Але да праграмы трэба падыходзіць творча і вучыць кожнае дзіця адпаведна з яго ўзроўнем музычнай культуры і магчымасцямі, паступова развіваючы іх.

Патрабаванні да музычнага выхавання павышаюцца, методыка ўдасканальваецца...

Неабходна вывучаць усё новае, каштоўнае, што ёсць зараз у музычнай педагогіцы, і гэтае лепшае выкарыстаць на практыцы.

Л. КАЧАНКА,
выкладчык музычнай школы № 7.

г. Мінск.

У ГАСЦЯХ У НАСТАЎНІКАЎ

Дзіцячая літаратура — які яе стан на сучасным этапе, якія задачы стаяць перад ёй, над чым зараз працуюць беларускія дзіцячыя пісьменнікі? Пра гэта ішла гаворка на сустрэчы настаўнікаў горада Мінска з дзіцячымі літаратарамі, якая адбылася ў Мінскім гарадскім інстытуце ўдасканалення настаўнікаў.

У госці да выкладчыкаў роднай мовы і літаратуры, якія ў наступным навучальным годзе будуць працаваць у 4—6-х класах па новых праграмах, прыйшлі А. Якімовіч, А. Пальчэўскі, С. Грахоўскі, М. Скрыпка, Ул. Юрэвіч, Хв. Жычка, В. Зуёнак, М. Чарняўскі і Г. Краснапёрка.

А. Якімовіч пазнаёміў прысутных з раздзелам са свайго рамана «Кастусь Каліноўскі». Ул. Юрэвіч, дырэктар музея Янкі Купалы, расказаў аб падрыхтоўцы да 90-годдзя з дня нараджэння народнага песняра, якое будзе адзначацца ў наступным годзе. Хв. Жычка падзяліўся планам выпуску мастацкай літаратуры ў выдавецтве «Беларусь». Супрацоўнікі дзіцячых перыядычных выданняў А. Пальчэўскі (часопіс «Вясёлка»), М. Чарняўскі («Бярозка») і Г. Краснапёрка («Піянер Беларусі») расказалі пра планы сваіх выданняў.

Настаўнікі атрымалі на памяць кніжкі гасцей з аўтографамі.

П. ВАЛКАВЕЦ,
загадчык кабінета беларускай мовы і літаратуры Мінскага гарадскога інстытута ўдасканалення настаўнікаў.

ТОЕ, ШТО ЗАСТАЕЦЦА

Вечарам, калі нарэшце сціхае шум ва універсітэцкіх аўдыторыях, і гулкае рэха бяжыць услед за табой па бясконцых калідорах, я паціху адчыняю дзверы актавай залы. Уваходжу. Мяне сустракае прыцемак і толькі ў самай глыбіні залы, на паўасветленай сцэне—некалькі постацей. Ідзе рэпетыцыя студэнцкага тэатра...

— Стоп, стоп! У цябе два сказы праскочылі, быццам не нясуць яны ніякай нагрузкі...

Гэта гаворыць рэжысёр тэатра, заслужаны артыст Латвійскай ССР Аляксандр Міхайлавіч Озераў. Я ўжо не першы раз тут, сёння таксама паціху падыходжу да яго і саджуся побач. Мне падабаецца назіраць, як нараджаюцца вобразы, спектакль пачынае жыць. Але кожны раз не перастаю здзіўляцца той цярплівасці і самаадданасці, з якой працуе ўвесь калектыў на чале з рэжысёрам. Сцэны паўтараюцца зноў і зноў, пакуль не будзе знойдзена вернае рашэнне. І шукаюць яго не толькі «ветэраны» студэнцкага тэатра, але і навічкі.

У час кароткага перапынку Аляксандр Міхайлавіч расказвае, што ўжо трэцяе пакаленне студэнтаў праходзіць праз яго рукі. Спачатку былі студыйная работа, эцюды, тэарэтычныя заняткі. Па ініцыятыве Аляксандра Міхайлавіча пры студэнцкім тэатры былі створаны рэжысёрскія двухгадовыя курсы. Шмат студэнтаў атрымала дыпломы рэжысёраў народных тэатраў.

Асаблівасцю студэнцкага тэатра з'яўляецца і тое, што састаў тэатра хутка змяняецца — праз два або тры гады. Тым не менш толькі А. Озеравым былі пастаўлены «Вестсайдская гісторыя», а ў красавіку 1969 года—«Маладая гвардыя». Увялі многія сцэны, якіх не было ў п'есе «Маладая гвардыя», па гэтаму можна гаварыць аб арыгінальнай трактоўцы гэтага твора калектывам тэатра.

А потым — «Казка аб праўдзе» і новы поспех. Менавіта за спектакль па гэтай п'есе М. Алігер тэатр атрымаў званне лаўрэата рэспубліканскага конкурсу.

— Аляксандр Міхайлавіч, — падыходзіць да нас староста тэатра Вера Кір'янава, — мне сказалі, што заўтра зала будзе свабоднай з васьмі гадзін.

— Ну і выдатна. Папярэдзь усіх, хто будзе заняты ў другім акце.

У старасты клопатаў шмат. Вечна шукае яна свабоднае памяшканне для рэпетыцый, рэквізіт, касцюмы. Сёння яна задаволена, У зале сядзяць нават незанятыя ў сцэнах—цікава!

А. Зартайскі — Антон, А. Касецкі — Максім і Н. Панчанка — Топсік у спектаклі «Дальняя дарога».

Фота Н. КУЗНЯЦОВА.

Нядаўна была паказана прэм'ера спектакля па п'есе А. Арбузава «Дальняя дарога». Гэта адна з першых яго п'ес, уся пранізана светлым лірызмам. Лёгкі налёт рамантызму добра перадае атмасферу першых пяцігодак. Студэнтам п'еса вельмі падабаецца. І не толькі таму, што іграць свайго равесніка заўсёды прыемна, але і таму, што ім, камсамольцам 70-х, блізкія і зразумелыя думкі і пачуцці, клопаты іх бацькоў. Гэты спектакль, як і некаторыя папярэднія («Маладая гвардыя», «Казка аб праўдзе»), — размова са сваім равеснікам праз гады. Гэта выпрабаванне сябе на вернасць і гарт.

І трэба сказаць, што спектакль атрымаўся. Атрымалася размова з гледачом ад імя арбузаўскіх герояў. І цяжка сказаць, хто «размаўляў» лепш. Усе, як кажуць, выкладваліся да канца: і Алег Зартайскі, і Вера Кір'янава, і Наташа Панчанка, і, безумоўна, Анатоль Касецкі. Наогул, калі Анатоль з'яўляўся на сцэне, у зале стаяў рогат, гучалі апладысменты. Ён іграе ў «Дальняй дарозе» нязграбнага знешне, але чулага і добрага ў душы хлапца Максіма Самадзельнага. Анатоль сапраўды палюбіў і зразумеў свайго героя да канца, паказвае яго нам нібы з нейкай ласкавай усмешкай. І гледачы смяюцца і сумуюць разам з ім.

На прафесійную сцэну, можа, пападзе хто адзін з іх, астатнія стануць матэматыкамі і фізікамі, філосафамі і географамі, біёлагамі і журналістамі. Многія з іх, напэўна, яшчэ доўга будуць удзельнічаць у розных народных тэатрах і гуртках. Але творчую атмасферу тэатра яны назаўсёды ўнясуць у сваю працу, у сваё жыццё. А гэта—галоўнае.

Н. СІНКЕВІЧ,
студэнтка факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна.

І З'ЯВЯЦЦА НОВЫЯ

НАТАТКІ АБ МАСТАЦКАЙ КУПАЛІЯНЕ

Міхась ЛАЗАРУК

ДВА РОЗНЫЯ ПАЧУЦЦІ перажываеш, аглядаючы экспазіцыю купалаўскага музея.

Перш за ўсё пачуццё задавальнення ад таго, што мастацкая Купаліяна ўжо досыць багатая, што нашых мастакоў і скульптараў купалаўская тэма прыцягвае, хвалюе, і мы — гэта асабліва адчуваеш у музеі — магчыма, не заўсёды справядлівыя, калі крыўдзімся на іх за тое, што яны не звяртаюцца да нашай літаратурнай класікі. Назбіралася ўжо столькі твораў, што можна гаварыць аб купалаўскай тэме ў выяўленчым мастацтве з пэўнымі абагульненнямі і высновамі. Намеціліся ўжо нават пэўныя лініі, пэўныя традыцыі ў асвятленні гэтай тэмы, і ўжо несумненна настала пара каму-небудзь з мастацтвазнаўцаў заняцца аналізам таго, што зроблена. Здабыткі мастацкай Купаліяны не могуць не радаваць.

І ўсё ж, скажам адразу, радасць гэта не поўная. Тое, што выстаўлена ў залах Купалаўскага музея, разам з пачуццём удзячнасці да стваральнікаў Купаліяны, пакідае ў душы адчуванне, што нашы мастакі неяк «не так» паказваюць Купалу, не дайшлі да галоўнай, унутранай сутнасці яго твораў.

Можна, вядома, гэта апраўдваць складанасцю, агромністасцю купалаўскай тэмы. Я. Купала — не эпізадычная фігура ў гісторыі беларускай культуры, нават не проста пэўны гістарычны яе этап, гэта «глыба».

Усё гэта так. Несумненна і тое, што купалаўская тэма для выяўленчага мастацтва цяжкая. Той, хто меў справу з ілюстраваннем купалаўскіх твораў, мабыць, гэта добра адчуў. Купала нялёгка паддаецца ілюстраванню. Ён у гэтых адносінах вельмі адрозніваецца, скажам, ад Коласа, у якога ўсё так проста і ясна, так зрокава наглядна, канкрэтна, акрэслена да найдрабнейшай дэталі, штрыха. Колас эпічны, і таму яго «самамэтай» з'яўляецца стварэнне карціны, партрэта. Ён рэаліст, і таму яго карціны характарызуюцца гранічнай збліжанасцю з жыццём і побытам чалавека.

Купала ў пераважнасці лірык, яго вобраз раскрываецца болей знутры. У адрозненне ад коласаўскага яго малюнак пазбаўлены дакладных абрысаў, ён вельмі рухомы, зменлівы. Купала рамантычны. Яго паэтычнае мысленне вызначаецца высокім палётам думкі, свабодай фантазіі. Тое, пра што расказваюць творы Купалы, лягчэй выявіць сродкамі музыкі, чым жывапісу ці графікі.

Аднак недахопы ў раскрыцці купалаўскай тэмы ў выяўленчым мастацтве, пра якія тут хочацца сказаць, тлумачацца не толькі цяжкасцю і складанасцю гэтай тэмы. Галоўнае заключаецца ў тым, што нашы мастакі, прынамсі, некаторыя з іх, успрымаюць Купалу не такім, якім ён ёсць, слаба перадаюць яго своеасаблівасць, тое непаўторнае, спецыфічнае ў ім, што адрознівае яго ад іншых беларускіх пісьменнікаў. У многіх карцінах Купала падаецца вельмі прыземлена, без глыбіні, без уласцівай яму шматзначнасці, без падтэксту, высокага палёту думкі, залішне прывязаным да побыту і г. д.

І ў адзначанай слабасці вінаваты не толькі і, мажліва, не столькі мастакі, колькі літаратуразнаўцы, якія пісалі пра Купалу бясстрасна, нудна, выдаючы як самую глыбокую ісціну тое, што Купала «праўдзіва адлюстраваў цяжкае жыццё і побыт дарэвалюцыйнага беларускага сялянства», ісціну, да якой цяжка прычапіцца, але якая дае чытачу не больш, чым сцвярджэнне аб тым, куды ўпадае Волга. Ужо адно гэта слова «адлюстраваў». Якое яно раўнадушна халоднае, як не пасуе да купалаўскай паэзіі, такой палымянай, гарачай, страснай, паэзіі, якая ніяк не падобна на люстра (нават у метафарычным сэнсе!), а хутчэй падобна на магутнае павелічальнае шкло!

Купала — рэаліст, але ён адначасова і рамантык, і па адносінах да жыцця, па характары сваіх вобразаў, па стылі сваіх твораў. І не ўлічваць гэтага азначае ісці міма спецыфікі паэзіі Купалы, абмінаць у ёй самае галоўнае — яе рэвалюцыйны пафас. Па сваіх творчых, мастацкіх прынцыпах Купала вельмі падобны да Шаўчэнкі, пра якога ўкраінскія даследчыкі пішуць : «Шаўчэнка перш за ўсё лірык, які заўсёды кіпіць, бушуе, праклінае, расчульваецца, перабівае сам сябе і ўрэшце ў сваіх баладах, паэмах, аповесцях паказвае нам перш за ўсё самога сябе і свае адносіны да герояў, чым саміх герояў».

Іменна такім нам уяўляецца і Купала, такі ён у паэзіі, іменна такім уяўляюць яго чытачы. А вось глядзіш на партрэты Купалы, так багата прадстаўленыя ў экспазіцыі музея, і як не падобны Купала сам на сябе. Яго малююць такім улагоджаным, разважліва-спакойным, эпічна-засяроджаным на сваіх думках, трошкі часам іранічным, стомленым ад несупынных дум і г. д. Кажуць, ён такі быў у жыцці. Напэўна. Ён, мабыць, быў і не толькі такі, але і летуценны, і смяшлівы, і не гаваркі. І ва ўсякім сваім аблічы ён нам дарагі. Але ў тым і справа, што вобраз Купалы ў партрэтным жывапісе вельмі ўжо прывязваецца да біяграфіі, да падрабязнасцей яго чалавечага быцця, а працей — да фатаграфіі. І як мала ў гэтых творах ад Купалы-паэта, вечна неспакойнага, няўрымслівага, мяцежнага паэта-рамантыка.

Крыху болей выразна гэтая асаблівасць купалаўскага характару выяўлена ў партрэтных скульптурах. Аднак і ў іх вельмі адчувальна агульная тэндэнцыя. І тут, на наш погляд, магчымасці паказаць Купалу ў яго паэтычным аблічы далёка не выкарыстаны. Не выкарыстаны яны, на жаль, і ў праекце помніка Купалу ў скверы яго імя, які стварылі скульптары А. Анікейчык і А. Заспіцкі. Яны, на-першае, падаюць вобраз Купалы павернутым пераважна і амаль выключна да сялянскай тэматыкі яго паэзіі, народнасць паэта выяўляюць вельмі традыцыйна, праз чыста знешнія атрыбуты (вышываная кашуля і г. д.). Думаецца, што вобраз паэта павінен мець большую абагульненасць, бо, як гаварылася, Купала належыць не толькі таму часу, калі ў яго творчасці пераважала сялянская тэма, але і нашаму часу, і часу будучаму, камуністычнаму. На мой погляд, нельга прызнаць найлепшым такое рашэнне тэмы, калі фігура Купалы ставіцца проста на зямлю, нельга таму, што гэта зноў жа ніяк не адпавядае характару Купалы-паэта з яго нястрымным парываннем «наперад і вышэй», такім сугучным нашаму часу, часу велічных здзяйсненняў савецкага народа на Зямлі і ў Космасе:

> Гэй, да сонца, гэй да зор!

Не ўсё задавальняе нас і ў мастацкай інтэрпрэтацыі вобразаў і сюжэтаў Купалы. Для прыкладу ўзяць цэнтральны вобраз яго паэзіі, вобраз беларускага мужыка. Скажам прама, ён не знайшоў яшчэ належнага ўвасаблення ў творах мастакоў і скульптараў, асабліва ў апошніх. Часта ён падаецца зусім не ў тым ракурсе, які падказвае паэзія Купалы: змарнелы, вельмі прыніжаны, а калі і пратэстуючы, дык у нейкім вельмі «лакальным» маштабе. Купала паказваў, вядома, яго па-рознаму: і бедным стрэнэнна, і прыніжаным, і забітым, і, само сабой, бунтарным, але ў тым і своеасаблівасць паэта, што ўсё гэта падаецца вельмі буйна, маштабна, не на фоне сялянскай хаты ці нават

Уладзімір КАЗБЯРУК

ЯНКА КУПАЛА І МАРЫЯ КАНАПНІЦКАЯ

ІНСТЫТУТ літаратурных даследаванняў Польскай акадэміі навук і Таварыства імя М. Канапніцкай правялі ў верасні 1970 г. навуковую канферэнцыю, прысвечаную жыццю і творчасці польскай паэтэсы Марыі Канапніцкай (1842—1910). Польскія літаратуразнаўцы шмат зрабілі, каб сабраць яе багатую спадчыну, паказаць яе месца ў гісторыі нацыянальнай літаратуры, міжнароднае прызнанне пісьменніцы. Але ім пакуль што нічога не вядома пра яе папулярнасць у Беларусі. Аб гэтым сведчыць, у прыватнасці, кніга «Па слядах жыцця і творчасці Марыі Канапніцкай», апублікаваная ў 1966 г., дзе пералічваюцца ўсе вядомыя пераклады пісьменніцы на розныя мовы свету. А з беларускіх называецца ўсяго толькі адзін твор — казка «Пра гномаў і сіротку Марысю», перакладзеная Янкам Брылём і выдадзеная ў Мінску ў 1957 г. Між тым яшчэ ў дакастрычніцкі час вершы і апавяданні М. Канапніцкай былі шырока вядомы ў Беларусі.

□

Новая беларуская літаратура, творчасць Купалы, Коласа, Багдановіча, цэлай плеяды сучаснікаў і паслядоўнікаў вырастала не толькі на фальклорнай глебе і на ўласных літаратурных традыцыях. Беларускія пісьменнікі пачатку XX ст. звярнуліся да твораў і да вопыту тых паэтаў і празаікаў братніх літаратур, вершы і апавяданні якіх былі ім найбольш блізкія па тэматыцы, змесце, ідэйнай накіраванасці, вобразнасці. Сярод іх асабліва ганаровыя месцы належаць Някрасаву, Кальцову, Міцкевічу, Сыракомлю, Канапніцкай.

Чым была блізкая Марыя Канапніцкая беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя? Перш за ўсё непрымірымасцю да сацыяльнай несправядлівасці, грамадскай крыўды, гарачым спачуваннем абяздоленаму чалавеку, выкрывальным пафасам сваёй паэзіі і прозы, высокім мастацкім узроўнем твораў. Іменна гэта ставілася ёй у заслугу яшчэ ў дакастрычніцкім беларускім друку. Так, у 1914 г. у артыкуле «Вялікая пропасць» газета «Наша ніва» пісала: «Была ў палякаў песнярка, што ў песнях вялікай красы апявала боль і гора ўсіх пакрыўджаных, усіх, каму доля мачыхай стала. Гэта — Марыя Канапніцкая. Праз усё жыццё ў душы яе падымаўся бунт проці здзеку над **чалавекам**, і бунт гэты выліваўся ў чароўных словах. Шчыры жаль сціскаў сэрца яе, што між людзьмі — аднэй Маткі-зямлі —лягла бяздонная, бязбрэжная, як акіян, пропасць, і нічым яе нельга запоўніць: пропасць гэта дзеліць людзей на крыўдзючых і пакрыўджаных».

Смерць М. Канапніцкай у 1910 г. глыбока засмуціла ўсіх, хто знаў яе песні і апавяданні, хто захапляўся яе творчасцю. «Наша ніва» апублікавала некралог.

На смерць пісьменніцы Янка Купала адгукнуўся вершам «Памяці Мар'і Канапніцкай».

Беларуская літаратура пачатку XX ст. успрымала ад суседніх літаратур перш за ўсё ідэі барацьбы за сацыяльную справядлівасць і нацыянальнае разняволенне. Гэта былі асноўныя матывы творчасці Купалы, Коласа, Багдановіча і многіх іншых. Іменна гэтая акалічнасць неаднаразова падкрэслівалася «Нашай нівай»: «Мы, беларусы, павінны браць ад усіх нацый усё добрае, што ў іх ёсць: ад агульнарасейскай культуры—шырокія ідэі дэмакратызму; ад палякаў — іх культурную практычнасць, адукацыю, іх простую хваравілівую любоў да сваёй бацькаўшчыны, каторая можа нам служыць прыкладам» (1912, № 24 ад 14. VI).

У Марыі Канапніцкай было ўсё: і «шырокія ідэі дэмакратызму», і «хваравілівая любоў да сваёй бацькаўшчыны», народная прастата і меладычнасць песень. І, можа быць, менавіта таму яшчэ на пачатку свайго творчага шляху Купала звярнуўся да М. Канапніцкай. Праца над перакладамі яе твораў была для маладога паэта вялікай школай майстэрства.

Не цяжка ўстанавіць, што ў 1906 г. ён карыстаўся зборнікам польскай паэтэсы «Poezye» выдадзеным у Варшаве ў 1883 г. Кніга моцна паўплывала на фарміраванне паэтычнага светапогляду дваццацічатырохгадовага юнака ў той час, калі ён пракладваў сабе шлях у літаратуру. Непасрэдным вынікам захаплення зборнікам з'явіліся пераклады з яго. Так, толькі ў ліпені 1906 г. Купала пераклаў адтуль прынамсі тры вершы: «Пара», «Каму?», «На жалейцы». Усяго ж з гэтага зборніка ён пераклаў сем твораў, якія амаль усе былі з аднаго цыкла — «З лугоў і палёў». Акрамя гэтага, у многіх вершах купалаўскай «Жалейкі» заўважаецца ідэйна-тэматычная і мастацка-вобразная пераклічка з вершамі М. Канапніцкай.

Ці прыніжае Янку Купалу наяўнасць такіх рэмінісцэнцый? Нікольнікі. Нельга ж дапусціць, што ён адразу пасля нараджэння стаў вялікім песняром і што ўсе яго творы, пачынаючы ад вучнёўскіх спроб, з'яўляюцца шэдэўрамі. Купала перыяду «Жалейкі» яшчэ моцна прывязаны да літаратурных традыцый. Запазычваючы падчас, хоць, мабыць, несвядома, тыя ці іншыя вобразы або звароты, ён заўсёды напаўняў гатовыя паэтычныя формы новым зместам, падказаным жыццём свайго народа, уласнымі назіраннямі.

У перакладзеных ім творах М. Канапніцкай апяваецца сіла і духоўная прыгажосць чалавека працы, выяўляецца патрабаванне павагі да працоўнага селяніна, раскрываецца любоў аўтара да роднай краіны.

Адным з такіх твораў з'яўляецца верш «Каму?». Асноўная ідэя тут выражана непасрэдна, у форме лірычнага маналогу. Яе можна было б выказаць словамі: гаспадаром зямлі павінен быць той, хто на ёй працуе, «каму ў полі труд— закон». «А чужыя з нівы вон!» — вось катэгарычнае патрабаванне, якое ў той ці іншай форме нязменна гучыць ва ўсёй паэзіі М. Канапніцкай.

«Каму?» —адзін з найбольш ранніх купалаўскіх перакладаў. Зрабіў яго паэт-самавук, які ў сваім жыцці ўсяго паўгода правучыўся ў школе і ў якога быў надрукаваны ўсяго толькі адзін паэтычны твор на беларускай мове. Гэтым тлумачацца і недахопы перакладу. Пра гэтыя недахопы варта сказаць, бо яны даюць уяўленне пра тыя цяжкасці, з якімі сутыкнуўся малады паэт на шляху да творчай сталасці і якія на пачатковым этапе не заўсёды яму ўдавалася паспяхова пераадольваць.

Верш «Каму?» напісаны чатырохстопным харэем. У М. Канапніцкай кожная стапа складае або самастойнае слова, або два аднаскладовыя словы (назоўнік са злучнікам, займеннік з адмоўем «не», два займеннікі, дзеяслоў з прыназоўнікам і інш).

Янка Купала яшчэ не здолеў так натуральна і гарманічна спалучыць рытм верша з марфалагічнымі і фанетычнымі асаблівасцямі выкарыстаных слоў. І таму ў перакладзе паасобныя паэтычныя стопы аб'ядноўваюць часткі розных слоў, а вершаваны рытм не супадае з натуральным рытмам фразы, які ў межах сказа аддзяляе інтанацыйна адно слова ад другога, дапускаючы толькі аб'яднанне прыназоўнікаў, часціц і злучнікаў з суседнімі назоўнікамі, дзеясловамі, займеннікамі і іншымі самастойнымі часцінамі мовы.

> Тым саху, плуг толькі здаці,
> Хто прырос к зямельцы-маці,
> Хто загон свой наскрозь знае,
> Каго холад не пужае...

Тут Купала не пазбег шурпатасці рытму. Так, у першым радку побач стаяць тры націскі (ў словах «саху, плуг, толькі»), інерцыя рытму патрабуе дадатковых націскаў на паасобных складах. У трэцім радку ў слове «наскрозь» дадатковы націск падае на першы склад.

вёскі, а ў маштабе ўсяго народа, нават шырэй — чалавецтва. Такога размаху думак, страсцей, такой сілы абагульнення мы не знаходзім ні ў аднаго беларускага пісьменніка. Прыгадаем шматлікія вершы паэта і яго **выдатную** паэму «Адвечная песня», падкрэсліваем, выдатную, таму, што мы і сёння яшчэ да канца не зразумелі яе глыбіннага сэнсу і ўспрымаем, а мастакі і ілюструюць, вельмі прыземлена, як серыю бытавых замалёвак,

ТВОРЫ

карцін. А яна, гэтая паэма, дае такі штуршок фантазіі!..

Купалаўскі мужык — не проста аб'ектываваны характар, а даведзенае да манументальнага сімвалу абагульненне лёсу, дум і пачуццяў працоўнага беларускага народа. І сэнс паэмы «Адвечная песня» — гэта адвечная барацьба, барацьба чалавека-асілка, чалавека-велікана са спрадвечным сацыяльным злом. Барацьба вельмі драматычная, якая ў канчатковым выніку — усё ж перамога чалавека.

Купала, як бачым, сам падказвае не толькі тэмы, але і спосабы іх выяўлення, зварот да алегорыі, да сімволікі, да ўмоўнасці, разумеецца, умоўнасці рэалістычнай, без якой ніяк нельга перадаць усёй складанасці сэнсу ягоных вобразаў.

Купала ў сваім стылі вельмі патэтычны, манументальны. Таму ён так часта звяртаецца і да жанру паэмы, у якім гэты патэтычны элемент абавязкова ў той ці іншай меры прысутнічае, да жанру верша-прамовы або, шырэй, да публіцыстычнай лірыкі. І ў сувязі з гэтым хочацца звярнуць увагу на тое, што ў Купалы асобная дэталь амаль ніколі не выступае як жыццёвая падрабязнасць, а як дэталь-сімвал, дэталь-абагульненне. Таму зноў жа, як мне здаецца, не маюць рацыі мастакі, якія стараюцца ў карцінах на купалаўскія тэмы абавязкова ствараць такі этнаграфічны «інтэр'ер», канцэнтруюць увагу на знешніх дэталях побыту яго герояў. Купала ў сваёй паэзіі зусім не этнаграфічны.

Купалаўскія вобразы значна больш выйгралі б у мастацкай інтэрпрэтацыі, калі б іх даваць буйным планам у нейкай удала знойдзенай дынамічнай пастаўе.

Глыбокага мастацкага ўвасаблення патрабуюць станоўчыя вобразы Купалаўскіх паэм—твораў, цесна звязаных з рамантычнай традыцыяй, у якіх кампазіцыйна, сюжэтна падкрэсліваецца засяроджанасць увагі на галоўным героі. Сказанае, вядома, не выключае і іншых рашэнняў, аднак хочацца падкрэсліць, што купалаўскія вобразы раскрываюцца перш за ўсё знутры, сродкамі лірыкі, і таму яны не могуць быць дэталлю, часткай карціны, яны — уся карціна. Іменна так раскрываецца вобраз Бандароўны ў аднайменнай паэме, вобраз Яе ў паэме «Яна і я» і г. д. Гэта не простa канкрэтныя персанажныя вобразы, а вобразы-метафары. За кожным з іх глыбокі роздум паэта аб народзе, аб краіне. Сутычка Бандароўны з панам Патоцкім — гэта сутыкненне дзвюх сацыяльна-гістарычных сіл.

Тое ж і ў паэме «Яна і я», дзе гераіня адпачасова і яркі вобраз маладой жанчыны, у якім паэтызуецца радасць маладога жыцця, кахання, шчасця, і вобраз-увасабленне маладой Беларусі, працягам, далейшым развіццём якога з'яўляецца вобраз маладой Савецкай Беларусі ў паэме «Безназоўнае».

Такая асаблівасць купалаўскага паэтычнага мыслення, мыслення складана-асацыятыўнага, робіць яго творы цяжка падатлівымі для ілюстравання, для выяўлення сродкамі жывапісу, у выніку якога часта страчваецца нераносны глыбінны сэнс. Але такая асаблівасць паэзіі Купалы, з другога боку, прадастаўляе неабмежаваныя магчымасці для наватарства, шырокі прастор для пошукаў.

Хутка купалаўскія пераклады становяцца больш дасканалымі. Ужо ў вершы «На жалейцы» больш поўна перададзена ідэйна-эстэтычнае багацце арыгінала. На беларускай мове захаваны асаблівасці рытму, страфічная пабудова, рыфмоўка, а ў паасобных выпадках і тыя ж выразы, калі яны маюць аднолькавае значэнне.

У Канапніцкай увесь верш разбіты на васьмірадковыя строфы з перакрыжаванай рыфмай (ab ab cd ed). Тут толькі пяты і сёмы радок не рыфмуюцца. Тое ж самае і ў Купалы.

М. Канапніцкая ўважліва карыстаецца народнай мовай, дбайна выбірае з яе тыя выразы і вобразы, якія ўзбагачаюць паэтычны ўзор песні і робяць яе больш музычнай. Але яна ніколі не злоўжывае дыялектызмамі. Яе песня і па-народнаму простая (як сказаў бы М. Горкі ў дакастрычніцкі перыяд— «прымітыўная»). І ў той жа час успрымаецца як вяршыннае дасягненне песеннай паэзіі.

Я. Купала, перакладаючы вершы Канапніцкай, не мог не звярнуць увагі на ўсе гэтыя асаблівасці. Адсутнасць у беларускага паэта дыялектнага каларыту нельга называць недахопам. Неабходна ўлічваць, што ў той час беларуская літаратурная мова толькі яшчэ складвалася на аснове гутарковай, народна-песеннай, і таму яны блізкія па сваім складзе і духу. Задача пісьменнікаў заключалася ў тым, каб узбагачаць літаратурную мову ўсімі выяўленчымі магчымасцямі, рабіць яе здольнай выказваць найбольш глыбокія думкі і тонкія пачуцці. У польскай жа літаратурнай мовы была больш шчаслівая доля. Адшліфаваная руплівай працай многіх пакаленняў выдатных пісьменнікаў, у тым ліку такіх геніяльных, як А. Міцкевіч і Ю. Славацкі, яна нясупынна магла ўзбагачацца перш за ўсё праз зварот да жыватворных крыніц народна-песеннай мовы.

Работа над перакладам вершаў абавязвала Купалу надзвычай уважліва ставіцца да сэнсу слова як у польскай, так і ў беларускай мовах. Яна давала магчымасць засвойваць новыя вершаваныя памеры, патрабавала пошукаў новых паэтычных выяўленчых сродкаў, узбагачала паэта новымі думкамі, садзейнічала засваенню пэўнага кола метафар і наогул паэтычных вобразаў. Вобразы зоркі як сімвала долі чалавека, дарогі або сцежкі, што прадвызначаюць герою нейкі новы лёс, традыцыйны вобраз варажбы—усе гэтыя мастацкія вобразы, запазычаныя з народных уяўленняў, паэтычна асэнсаваныя М. Канапніцкай і іншымі мастакамі слова, трывала засвоеныя польскай літаратурай, становяцца таксама здабыткам Янкі Купалы яшчэ ў ранні перыяд яго творчасці.

Перакладчыцкая праца дапамагла наскорана прайсці пачатковы этап творчага станаўлення паэта. Яна ставіла перад Купалам зусім канкрэтныя задачы: хаця чужыя тэксты і абмяжоўвалі яго ў магчымасці выбару сродкаў і вобразаў, але ў той жа час прымушалі засяроджвацца на нейкай адной, зусім канкрэтнай думцы, вобразе, слове, не дазваляючы абыходзіць іх. Гэта ў сваю чаргу ўзбагачала і актывізавала творчую думку паэта, які ўжо мог смялей прыступаць да вырашэння самастойных творчых задач.

Я. Купала звяртаўся да творчай спадчыны М. Канапніцкай у розныя перыяды свайго жыцця—і ў дакастрычніцкі час, і ў савецкі перыяд. Гэта ён зрабіў здабыткам беларускіх чытачоў такія творы Канапніцкай, як «Родны дом», «Як кароль у паход выходзіў», а таксама «Доля наша», «Сасонка», «Вольны найміт».

Апрача таго ў перакладзе іншых паэтаў і празаікаў на беларускай мове з'явіліся і такія вершы М. Канапніцкай, як «Звапы», «Мой божа мілы, твая воля», апавяданне «Дым» і інш.

Такім чынам, Марыя Канапніцкая, дзякуючы перакладам яе твораў на беларускую мову, яшчэ ў дакастрычніцкі час увайшла ў гісторыю нашай літаратуры. Яе творчасць садзейнічала ідэйнаму і эстэтычнаму выхаванню беларускага чытача, прабуджэнню і ўмацаванню ў ім добрых пачуццяў—перш за ўсё нянавісці да прыгнёту і несправядлівасці, а разам з тым—павагі да братняга польскага народа, з асяроддзя якога выйшла сама «пясняркa народаў», як яе назваў Янка Купала яшчэ ў 1910 г., у вершы «Памяці Мар'і Канапніцкай».

ЛЯЛЬКІ ПРЫЕХАЛІ!

— Прыехалі, прыехалі! Лялькі прыехалі!

Радасная вестка разносіцца па ўсіх кутках дзіцячага сада, і рознакаляровы натоўп малышоў, кожны з якіх прыціскае да сябе ўласнае крэсельца, збіраецца ля дзвярэй залы, чакаючы запрашэння.

А ў зале артысты дзіцячай брыгады Беларускай філармоніі Валянцін Грывянёў, Элеанора Дзераўцова і Валерый Лейкін рыхтуюцца да прадстаўлення. Увесь іх рэквізіт змяшчаецца ў чамаданах, якія яны прынеслі з сабою. За некалькі хвілін складваюцца разборныя асновы для шырмаў, падводзяцца электрычныя шнуры да магнітафона (музычнае афармленне) і да светафора, які патрабуецца па ходзе дзеяння іх канцэрта, кладуцца на месцы лялькі... Усё. Дзеці, калі ласка!

— Я вам не скажу, хто пачне наш канцэрт, — гаворыць гледачам Э. Дзераўцова, — лепш адгадайце самі:

Пад соснамі, пад ёлкамі
Ляжыць клубок
з іголкамі.

— Вожык! — раздаецца дружны шматгалосы хор.

І адразу ж над шырмай з'яўляецца забаўная лялька-вожык са спалоханымі круглымі вачыма. Лып-лып, Лып-лып...

— Што ж ты маўчыш, вожык?
— Я забыўся.
— Што забыўся?
— Як пачынаць канцэрт.
— А ты пачні яго з песні.

Дзеці з затоеным дыханнем сочаць за прыгодамі верных сяброў—Вожыка і Калабка, час ад часу адказваючы на пытанні ўдзельнікаў прадстаўлення, адгадваюць загадкі, збіваюць са следу злоснага Ваўка. А калі Ліса ледзь не трапляе ў горадзе пад машыну, уся зала па сігналах светафора падказвае ёй, як правільна пераходзіць вуліцу.

Словам, работа брыгады пабудавана на жывым кантакце з дзецьмі. Часам артыстам даводзіцца імправізаваць, бо адказы на іх пытанні могуць быць самыя розныя.

— Спецыфіка нашай работы вельмі своеасаблівая,—расказвае кіраўнік брыгады В. Грывянёў.—Нельга ні занадта смяшыць дзяцей, ні страшыць іх (палова нашых гледачоў мае ад роду 3—4 гады), каб не пераўзбудзіць іх нервовую сістэму. Нельга рабіць канцэрты занадта доўгімі, бо дзеці стамляюцца, і ў той жа час трэба паспець навучыць іх чамусьці добраму, каштоўнаму, карыснаму. Я асабіста мару аб стварэнні сапраўднага стацыянарнага тэатра для дашкольнікаў, пабудаванага на такім вось прынцыпе кантакту з глядзельнай залай.

В. Грывянёў і Э. Дзераўцова працуюць з дашкольнікамі ўжо каля трох гадоў. Нядаўна ў брыгаду прыйшоў В. Лейкін. Яны падрыхтавалі пакуль адзін сюжэтны канцэрт (той, аб якім вышэй ішла гутарка). Сцэнарый напісаў В. Грывянёў, пастаноўку ажыццявіла рэжысёр Дзяржаўнага тэатра лялек В. Казлова. Канцэртныя лялькі для брыгады таксама зроблены ў лялечным тэатры.

Хочацца пажадаць маладому калектыву творчых поспехаў у рабоце з дзецьмі—менш дыдактыкі, больш мастацкай выразнасці і абавязкова кантактаў не толькі з глядзельнай залай, і з аўтарскім актывам беларускіх дзіцячых пісьменнікаў.

Святлана КЛІМКО

КОБРЫНСКАМУ МУЗЕЮ—25

Музей рускай воінскай славы... Яго гісторыя пачалася з лета 1946 года, калі згодна пастановы бюро ЦК КПБ, рэстаўравалі сціплы драўляны дамок XVIII стагоддзя, які належаў калісь вялікаму палкаводцу А. В. Сувораву. Стварэнне музея імя Суворава ў цяжкія пасляваенныя гады, калі ўся беларуская зямля была яшчэ пакрыта руінамі, яскрава сведчыла, як высока беларускі народ цаніў заслугі вялікага сына рускага народа, вобраз якога натхніў мільёны савецкіх воінаў на ратныя подзвігі ў Айчынную вайну. На часова акупаванай гітлераўцамі тэрыторыі Беларусі змагалася з ворагам сорак партызанскіх брыгад і атрадаў, якія насілі імя палкаводца-патрыёта. Зараз у нашай рэспубліцы носяць імя А. В. Суворава звыш пяцідзесяці калгасаў і саўгасаў.

Маладому беларускаму музею ў гады яго станаўлення вялікую дапамогу аказалі музеі Масквы і Ленінграда. Можна нават сказаць больш: без іх дапамогі наогул нельга было б аформіць на такім узроўні экспазіцыі і па такім профілі. Плошча была невялікая, але ўдалося ярка і змястоўна адлюстраваць важнейшыя падзеі ваеннай гісторыі нашага народа, і ў той жа час захаваць мемарыяльны ўхіл музея.

І вось мінула дваццаць пяць гадоў. За гэты час экспазіцыі не адзін раз удасканальваліся і папаўняліся новымі матэрыяламі. Калі спачатку яны былі размешчаны ў пяці пакоях аднаго доміка, суворускага, то цяпер ужо размешчаны ў шаснаццаці залах двух будынкаў.

Штогод з экспазіцыямі нашага музея знаёмяцца да двух тысяч экскурсійных груп. У Кобрын заязджаюць людзі з усіх куткоў Саюза і нават з-за рубяжа. Колькасць наведвальнікаў даўно перавысіла мільён чалавек.

Фонды музея налічваюць звыш пятнаццаці тысяч экспанатаў. Ёсць вялікая колькасць сапраўдных гістарычных рэліквій і каштоўных мастацкіх твораў. Экспануюцца зараз баявыя сцягі і ўзнагароды, абмундзіраванне і іншая амуніцыя рускай і варожых армій за некалькі стагоддзяў. Калекцыя разнастайнай зброі, якая захоўваецца ў нашым музеі,—адна з багацейшых у рэспубліцы.

Пра вялікае выхаваўчае значэнне работы музея сведчаць шматлікія запісы ў кнізе водгукаў. Яны множацца з кожным днём. Побач з падзякамі часам можна сустрэць і такія запісы: калі ўжо для музея пабудуюць спецыяльны цагляны будынак? І гэта заўвага зусім справядлівая. Сярод васьмі музеяў Брэсцкай вобласці толькі адзін наш размяшчаецца ў драўляных будынках, і гэта скоўвае далейшую нармальную работу гэтай важнай культурна-асветнай і выхаваўчай установы. Трэба спадзявацца, што аблвыканком прыслухаецца да патрэб музея, і будуць прыняты меры, каб значна палепшыць умовы яго работы.

А. МАРТЫНАЎ,
дырэктар Кобрынскага музея імя А. В. Суворава.

МЫ ГЛЯДЗІМ ПУШКІНЦАЎ

Мінчане з цікавасцю знаёмяцца са славутым калектывам Ленінградскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра драмы імя А. С. Пушкіна, гастролі якога працягваюцца ў сталіцы нашай рэспублікі. За гэты час госці паказалі спектаклі «Справа, якой ты служыш» (п'еса А. Музіля паводле трылогіі Ю. Германа) і «Перад заходам сонца» па п'есе Г. Гаўптмана.

Наш карэспандэнт папрасіў некаторых гледачоў падзяліцца ўражаннямі аб прагледжаных спектаклях.

Інга ЯРАШЭВІЧ,
урач.

— Не магу сказаць, што выпадкова трапіла на спектакль, у якім галоўны герой урач. Я ведаю трылогію Ю. Германа, наогул люблю гэтага пісьменніка. Зараз у маім жыцці адбываюцца падзеі, аб якіх не варта гаварыць са старонак газеты, але даводзіцца цяжка і трэба шмат душэўных сіл, каб з гонарам выйсці з гэтага становішча. Дык вось, я прыйшла ў тэатр, каб ён мне дапамог. Тым больш, такі славуты тэатр! Відаць, смешна будзе калі зараз адразу пасля спектакля, я скажу—дапамог ці не дапамог. Вы не гэтага ад мяне чакаеце, хаця, відаць, і гэта цікава.

Я ўдзячна І. Гарбачову за тое, што ён расказаў мне так многа. Я ўдзячна Н. Ургант, якую даўно ведаю і люблю па фільмах, і Е. Каракінай, і бясконца абаяльнаму К. Адашэўскаму—усім артыстам, занятым у спектаклі. Мне здаецца, што мастацтва, здольнае хоць крышачку аблегчыць душу, хоць ледзь-ледзь зрабіць чалавека лепшым,—гэта сапраўднае мастацтва. А я бачыла, як у глядзельнай зале людзі плакалі, рагаталі, пакутавалі... Я ішла на спектакль, у якім галоўны герой урач, але праблемы ў ім вырашаюцца не медыцынскія—чалавечыя. І гэта добра, бо заўсёды так званыя службовыя праблемы не могуць існаваць асобна ад бурнай плыні жыцця.

Бася КАРПІЛАВА,
заслужаная артыстка БССР.

— Так здарылася ў жыцці, што шмат даводзілася ездзіць, бачыць розныя тэатры, а гэты не давялося. У свой час, калі мы былі на гастролях у Ленінградзе, ён таксама паехаў на гастролі. Не сыходзіліся нашы шляхі. І я вельмі ўзрадавалася, калі ўбачыла афішы пушкінцаў. Сустрэчы з імі я доўга чакала. Сёння глядзела першы спектакль «Перад заходам сонца». Ці расчаравалася? Спачатку так. Але потым убачыла сапраўдных артыстаў і пра ўсё забылася. Пра М. Сіманава ўжо, бадай, напісаны тамы і я не дадам нічога новага, калі скажу, што ён найвялікшы трагічны артыст нашага часу. Суцяшаю сябе тым, што гавару ад імя новых прыхільнікаў гэтага таленту, мінчан.

Побач з Сіманавым працуюць таленавітыя, цікавыя артысты: А. Кірэеў, які вельмі пранікнёна выконвае ролю сябра Клаўзена прафесара Гейгера, запамінаецца ў невялікай ролі пастара Г. Самойлаў, вялікае ўражанне пакідае работа М. Нікельберга. Але гэта толькі першыя ўражанні. Пра спектакль хочацца думаць і думаць...

Наталля КАСЦЮК,
аспірантка-біяфізік.

— «Перад заходам сонца» — гэта першы спектакль, які я гляджу ў ленінградцаў. Адразу пасля спектакля гаварыць цяжка, але, калі хочаце, самае вялікае ўражанне на мяне зрабілі рукі Мікалая Сіманава. Мне здаецца, што можна напісаць паэму пра рукі гэтага артыста. Вы бачылі, як ён дакранаецца імі да рэчаў, да людзей, як яны пакутуюць, колькі ў іх сілы і якія яны слабыя... Яго рукі любяць, нервуюцца, прымаюць рашэнні, паміраюць. І вочы — незабыўныя...

Уладзімір РУДАЎ,
студэнт тэатральна-мастацкага інстытута.

— Нашы настаўнікі вучаць нас шукаць добрае нават у недасканалым спектаклі. Але шукаць добрае ў спектаклі «Перад заходам сонца» не трэба было—яно ірвалася са сцэны ў вобразе Мацііяса Клаўзена, ролю якога выконваў народны артыст СССР М. Сіманаў. Яшчэ некалькі акцёраў захоўвалі на сцэне гэта натхнёнае і высокае мастацтва. Але... Я павінен сказаць «але», хаця мы, мінчане—гаспадары, і павінны быць ветлівымі і гасціннымі. Мне здалося, магчыма я і памыляюся, што рэжысура спектакля пісьменная — і толькі. Магчыма, гэта выглядае так, бо спектакль іграецца даўно і многае ў ім стала для выканаўцаў будзённым. Найбольш хвалюе другая дзея спектакля. Менавіта таму, што знойдзены тыя павароты, якімі так багатае жыццё і, натуральна, мастацтва. Сузор'е бліскучых акцёрскіх талентаў у пушкінцаў зайздроснае, ды трывалай рэжысёрскай «рукі» ў іх ігры не адчуваеш...

ЗРАЗУМЕЛА, гэтыя водгукі не прэтэндуюць на поўнату ацэнак. Сапраўды, «александрынка» мае вялікую літаратуру, амаль пра кожнага з майстроў тэатра напісаны манаграфіі. Ад тэатра чакаеш многага. Радуешся, калі спадзяванні пацвярджаюцца на спектаклях; крыўдуеш—калі не... Сыграна пакуль што толькі два. Наперадзе новыя сустрэчы, новыя ўражанні. Пушкінцы ўжо наведалі трыкатажную фабрыку «Прагрэс», расказалі калектыву пра сябе, паказалі сцэны са спектакляў. І выслухалі голас гледачоў. Пачынаецца сапраўдная дружба мінчан з выдатным калектывам.

СУСТРЭЧА З КАБЗАРОМ

ГЭТА БЫЛА другая за апошні час мая сустрэча з Кабзаром, з вялікім Тарасам Шаўчэнкам. Першая адбылася тады, калі я перакладаў нядаўна па просьбе нашага выдавецтва верш Някрасава «На смерць Шаўчэнкі». Трэба было шукаць у роднай мове адпаведныя словы, каб перадаць сумна-жалобнае пачуццё някрасаўскага радка. Я шукаў гэтыя словы. Іх не так лёгка было знайсці, бо гутарка ішла аб перакладзе хрэстаматыйна вядомага твора. Я браў у рукі томік вершаў самога Шаўчэнкі, яго «Малу книжку», і яна мяне настройвала на пэўны лад. І адпаведныя словы, здаецца, сталі прыходзіць:

Не трэба, сябры, асаблівай тужлівасці:
Выпадак прадбачаны, ледзь не жаданы.
Так гіне ў Расіі па божай літасці
Кожны, хто справе народнай адданы.

Потым ішла страфа, якая пачынаецца радком «Ён зведаў усё...» І нарэшце ішлі памятныя са школьнай парты, балюча-шчымлівыя заключныя радкі верша-некралога:

Скончыўся лёс яго нешчаслівы,
Усё, што не ўбачыў у маладосці,
Што дорага сэрцу, яму ўсміхалася.
Тут яму бог пазайздросціў:
Жыццё абарвалася...

Гэтыя радкі я прыгадаў потым у час нядаўняй другой сустрэчы з Кабзаром — на спектаклі Чаркаскага ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра, які прыехаў у нашу сталіцу на гастролі і пачаў іх паказам драматычнай паэмы А. Малышкі «Тарас Шаўчэнка». Дакладней кажучы, я прыгадаў іх, тыя словы, перад пачаткам спектакля, бо потым я ўжо меў справу не са смерцю паэта, а з яго бяссмерцем, з яго жыццём, поўным рэвалюцыйнага і творчага гарэння, бо потым я ўжо сустракаўся з жывым Кабзаром—таленавітым і простым, вялікім і пяшчотным, непахісным і добрым.

— Він гнівний був, — лівар у тиші
Вклонився, смуток затаїв.
— Він нас любив, — земля колише
Зелену силу врожаїв.

Гэта словы Малышкі, які не раз звяртаўся ў сваёй творчасці да вобраза Кабзара і паэму якога невыпадкова паставіў на сваёй сцэне Чаркаскі тэатр.

Скажу адразу: тэатр не пралічыўся, уключыўшы ў свой рэпертуар паэтычную драму аднаго з лепшых украінскіх паэтаў. І справа тут, вядома, не толькі ў тэме, важнай і ўдзячнай. Справа яшчэ і ў жанравай адпаведнасці—п'еса, як мне здаецца, вельмі актыўна стасуецца з профілем тэатра, з яго магчымасцямі. Зрэшты, у дадзеным выпадку гутарка ідзе не толькі аб тэатры музычна-драматычным, але і паэтычным. Гучыць музыка, гучыць вершаванае слова, гучыць песня, гучыць сцэнічны дыялог... Спектакль, я б сказаў вельмі шчодра і выразна інструментаваны, сплаў паэтычнага слова і музычна-песенных сродкаў даў магчымасць узмацніць яго эмацыянальнае ўздзеянне.

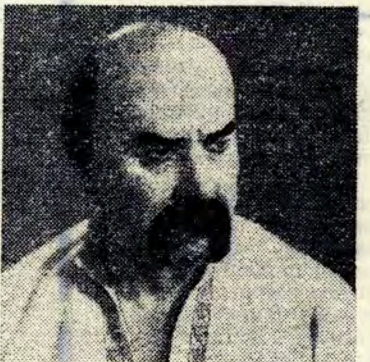

Народны артыст УССР В. Ігнаценка ў ролі Тараса Шаўчэнкі.

Адчуваецца адразу і другое, што таксама спрыяе безумоўна поспеху спектакля, — улюбёнасць творчага калектыву ў твор, у яго галоўнага героя. Не, гэта не той выпадак, калі кожны акцёр выконвае нядрэнна сам па сабе сваю ролю, але артыстычны ансамбль як такі адсутнічае, і на сцэне няма таго адзінства, той атмасферы, якая параджае ілюзію жыццёвай верагоднасці і без якой няма так званай мастацкай праўды. У дадзеным выпадку акцёры іграюць з уздымам, з той мерай душэўнай аддачы, якая толькі і можа забяспечыць агульны поспех спектакля, з аднаго боку, а з другога — індывідуальна-канкрэтную выразнасць таго або іншага вобраза.

Безумоўна ўражвае вобраз Кабзара, ролю якога выконвае артыст В. Ігнаценка. Сцэна за сцэнай, і перад намі паўстае яскравы вобраз вялікага паэта-рэвалюцыянера, мужнага барацьбіта за шчасце свайго народа. Як заслугу акцёра трэба адзначыць тое, што яго Шаўчэнка раскрываецца перад намі і як жывая асоба, як чалавек з высокаразвітым пачуццём справядлівасці і чалавечай годнасці. Гледзячы, як мужна і з якім унутраным тактам трымаецца Тарас Шаўчэнка ў мінуты сутычак са сваімі ворагамі, я ўспамінаў вядомыя пушкінскія словы: «...Незалежнасць і самапавага адны могуць нас узвысіць над дробязямі жыцця і над бурамі лёсу». Асабліва выразнымі здаліся мне менавіта тыя сцэны, дзе Шаўчэнка і паказваецца ў змаганні, у барацьбе, дзе ён бескампрамісна і дасціпна парыруе ўсе выпады супраць яго.

Запамінаецца і адзін з ідэйных ворагаў Кабзара генерал Дубельт, ролю якога выконвае М. Папоў, які тонка, без націску праводзіць даволі цяжкую сцэну, і яго рэпліка — «Я не імперыя, я генерал!» — гучыць праўдзіва, арганічна.

З другіх дзеючых асоб запамінаюцца салдат Мацвей (арт. Ю. Суржа), княжна Рэпніна (арт. А. Жураўлёва), Пятроў, ён жа Гервасій (арт. К. Ганчароў), Івасік (арт. Л. Працэнка) і некаторыя іншыя.

У мяне былі ўсе падставы парадавацца за таленавіты тэатр і сказаць яму шчырае дзякуй. У прыватнасці, за магчымасць сустрэцца з Кабзаром.

САДРУЖНАСЦЬ вядомага вострым «бачаннем» сцэны рэжысёра Б. Равенскіх, які быў мастацкім кіраўніком пастаноўкі, і пастаноўшчыка спектакля С. Амельчука — знаўцы, відаць, паэтычнага слова А. Малышкі і гістарычнага матэрыялу, дала цікавы плён. Спектакль «Тарас Шаўчэнка» прасякнуты сапраўдным мастацкім хараством і палымянай думкай, ён апявае веліч подзвігу песняра дзеля свабоды і шчасця народа. Гэта — галоўнае. Асобныя пралікі акцёрскай ігры на такім фоне выглядаюць выдаткамі смелага творчага пошуку. Не больш. А без іх, здаецца, спектаклі вялікага паэтычнага гучання не абыходзяцца.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

— ВОСЕНЬ ездзіць на рабым кані... То дождж, то сонца. Не могуць адзін другога пасіліць,—ні да каго не звяртаючыся, сказала хударлявая жанчына, зябка перасмыкнула вострымі плячыма і цясней захінула круга шыі ражкі шэрай хусткі.

Людзі, якія чакалі аўтобуса, схаваўшыся пад брыль будачкі ад касога дажджу-секача, прыціхлі, думаючы, што яна яшчэ што-небудзь скажа. Але жанчына моўчкі глядзела чыстымі сінімі вачыма на сівыя хмары, якія натоўпамі пхнуліся па небе, насядаючы адна на адну, і сыпалі, сыпалі халодны асенні дождж на раскіслую зямлю.

Крыху ўбаку ад шашы горбілася вострымі дахамі мястэчка, працягвала ў неба, нібы рукі, вострае суччa таполяў—прасіла ў восені літасці.

І ціха было пад брылём будачкі. Не да размоў—адно чаканне.

Толькі два падвыпітыя дзядзькі, не звяртаючы ўвагі на дождж, тузаліся, даказвалі адзін аднаму:

— Ты мне сват ці не, га? Не, ты не круці. Ты так мне і скажы. Скажы: так і так сват. А калі сват, гэта самае, то чаму ты ў запечак схаваўся, як я прыйшоў галаву паправіць? Чаму мяне, гэта самае, Ганна твая з хаты выставіла, га?

— Ды нельга мне гарэлку сёрбаць. Язва ў мяне...—апраўдваўся другі, маладзейшы з выгляду. Ён усё спрабаваў закінуць за плечы падмоклы мяшок, у якім раз-пораз вішчэла парасё, ды перадумваў і ставіў мяшок на зямлю. Парасё соўгалася па мяшку, шукаючы выйсця, і ён, як жывы, танцаваў на мокрай зямлі.

— Язва, кажаш, гэта самае? А сёння—нямашака язвы? То-та,—пераможна крутануў галавой старэйшы і дадаў:—Ганна твая язва—гэта да! Ды годзе ўспамінаць, Сымон. Мы сватамі былі, імі і застанёмся, гэта самае. Хапай лахі пад пахі, аўтобус вунь падыходзіць.

Людзі пад будачкай заварушыліся. Іх было нямнога, але ўсе спяшаліся, выходзячы на шашу да слупка, на якім трымцеў кусок бляхі са сцёртымі літарамі.

Прыпоўз і спыніўся заляпаны граззю аўтобус. Высокі мужчына з маленькай галавой на гусінай шыі цясніў жанчын, прабіраўся да дзверцаў. На яго засыкалі:

— Ты чаго пхнешся? Не паспееш, ці што?

— Спяшаецца, як на вяселле. Гусь.

Мужчына някрыўдліва апраўдваўся:

— Паспець то паспею, а месца можа і не аказацца. Чакаць, пакуль ты носам пузыры пускаеш, сэнсу няма. А наконт вяселля—тут ты, як у сук тапаром. Чорт з ведзьмай жэняцца, дык вось еду.

Жанчына ў шэрай хустцы паддакнула:

— А як жа, а як жа. Радню ўсягды запрашаюць.

Людзі засмяяліся. «Гусь» таксама зарагатаў.

У аўтобусе ўсе супакоіліся, расселіся, прыціхлі. Толькі хлопец з дзяўчынай, відаць гарадскія, ніяк не маглі ўладкаваць рукзакі, набітыя яблыкамі.

Апошнім у аўтобус улез Сымон з мяшком, у якім рохкала парасё.

— А ты куды лезеш? Нельга. Карову яшчэ прыцягні ў аўтобус,—выглянуў са свайго катушка шафёр.

— Ды мне недалёка...

— А калі недалёка, то можаш і прайсці!

— Чаго ты тут, гэта самае, фанабэрышся, — умяшаўся Сымонаў сват.—Нельга, нельга! Тваё дзела—круці баранку ды паглядай, каб слупы дарогу не перабягалі. Бач ты яго, гэта самае, проці парася голас падымае. У самога шчокі вунь як разнясло. А з чаго? Са свінінкі, гэта самае!

Шафёр махнуў рукой—маўляў, чорт з вамі.

Са скрыпам закрыліся дзверцы, і аўтобус крануўся. За вокнамі паплылі пустыя палеткі, бярозавыя лясы. У рэдкіх чупрынах дрэў блытаўся асенні вецер.

Мужчына з гусінай шыяй таўхаў пад бок свайго суседа:

— Глянь, паглядзі, вунь у тым ляску адзін раз ажно двух зайцаў узяў. Важныя былі зайцы.

— Нешта не помню, каб ты па два зайцы прыносіў.

— Ха-ха! Не помню! Можа цябе дома тады не было. Спытай вунь у шваґра майго.

— Якога шваґра? Што заікаецца? Васіля з Ракіт?

— А нягож. Канечне, у яго. У мяне ж другога шваґра няма. Мы з ім часта па лесе шлындаем. Аднойчы пайшоў я да яго папрасіць кабанчыка закалоць. Надта добра разбіраць умее. Пакуль прывітаўся—і палуднаваць пара. Заселі палуднаваць, дык заадно і павячэралі. Шась я за-за стала, а швагер і кажа: «Куды то поначы папрэшся? Пасядзім во, як людзі, пагамонім крыху, а то ўсё бягом. Тут у калгасны сад зайцы панадзіліся, пойдзем папалохаем». Ведае, каб яго, як мяне затрымаць. Праўда, жонка крык падняла: «Куды вы п'яныя са стрэльбай! Перастраляеце адзін другога!» Але як швагер яшчэ бутэльку дастаў, яна сама нас выперла: «Ідзіце,—кажа,—куды

З ГІСТОРЫІ НАШАЙ КУЛЬТУРЫ

У СЭРЦЫ І ПАМЯЦІ АКЦЁРСКАЙ...

Калі мы адзначалі 40-годдзе першай мастацкай беларускай кінастужкі, прысвечанай сучаснасці («Песня вясны» па аповесці Якуба Коласа «На прасторах жыцця), у мяне ўзнікла неадольнае жаданне пагутарыць з кім-небудзь з яе стваральнікаў. Негатыў і копіі фільма загінулі, і мне падумалася, што ўспаміны яго непасрэдных удзельнікаў могуць упісаць яшчэ адну, хоць невялічкую старонку ў гісторыю нашай кінематаграфіі. Таму, прыехаўшы па справах у Ленінград, я адразу ж зайшоў да заслужанага артыста РСФСР Георгія Ільіча Самойлава, які цяпер працуе ў Ленінградскім тэатры імя Пушкіна, а калісьці, у 20—30-я гады, не раз здымаўся ў беларускіх фільмах. У «Песні вясны» ён выконваў га-

Адольф ВАРАНОВІЧ

АПАВЯДАННЕ

АСЕННІЯ ДАРОГІ

хочаце. Хоць на зламанне галавы». Акапаліся мы ў стажку саломы, сядзім, чакаем. А ноч марозная, месячная. У саломе цёпла, швагра на сон пацягнула, а я сяджу, як дрозд у гняздзе, толькі стрэльба з саломы тырчыць. Раптам — што такое? Заяц! Штыргік, штыргік сабе памалу. Я ціха — свісь! Заяц аж прыўзняўся на лапах, вушамі стрыжэ. Зладжыўся я і — бабах яму па штанах! Як гром пракаціўся. А я яшчэ з другога ствала. Божа мой, што тут сталася! Шваген падхапіўся, нямым голасам крычыць і круга стажка бегае. А я з ружжом за ім, бо не магу зразумець, што здарылася. Ён дзіка азіраецца, мяне не пазнае і яшчэ шпарчэй чэша... Прыснілася яму, бачыш, нешта. Вось цяпер і заікаецца. А зайца я тады ўсё-такі кокнуў. Спытай у Васіля, у швагра. Толькі наўрад ці ён табе скажа што. Не хоча ўспамінаць.

— Чалавеку няшчасце, а вам весела, — умяшалася ў гутарку жанчына ў шэрай хустцы. — Той чалавек перажывае цяпер, нябось! У нашым сяле дзяўчына была, «ры» ніяк не магла вымавіць. Ну і прывучыла сябе абыходзіць словы, дзе гэта «ры» ёсць. Замуж выйшла. Мала хто і здагадваўся, што Зіна так гаворыць. Але ўсё ж папалася адзін раз на язык нядобраму чалавеку. Папрасіла ў брыгадзіра каня сена прывезці. Брыгадзір дазволіў узяць кабыліцу, якую Ракетай называлі. На полі не злавіць, а ў аглоблі ўпічэміш, не падбяжыць ніколі. Нага за нагу перастаўляе.

— А-а гэта, напэўна, у шостай брыгадзе? — спытаў малады хлопец, што прытрымліваў на каленях руказак з яблыкамі.

— Але. А вы што, гасцілі там?

— Ды не. Нас прыслалі на месяц з завода.

— У шостай, у шостай. Дык вось, пайшла Зіна па кабыліцу, а тая не даецца, круціць азадкам. Зіна ходзіць за ёй і ўгаворвае: «Якета, якетачка...» Конюх учуў, пасмяяўся пры людзях. Так і прыліпла да Зіны мянушка. А ці ж яна вінавата? Ёй гора, а людзям смех.

— Ат гора! — азваўся Сымон, трымаючы мяшок з парасём. Ён так і не садзіўся. — Выдумала сабе баба гора. Гаварыла б, як умела, ніхто б і не смяяўся.

— Ездзіў і я на Ракеце. Упартая каняка! За дзень і нервовую сістэму падарвеш, і вусы парудзеюць, — хлопец з руказаком прыгладзіў шматок чорных вусікаў.

— Віця, перастань, — з дакорам паглядзела на яго дзяўчына.

— Ну і як вам там працуецца? Відаць ніштавата, — кіўнуў дзядзька Сымон на руказакі з яблыкамі.

— Гэта нас цётка Яўхіміха ўзнагародзіла. Бульбу памаглі ёй выбраць. Брыгадзір для нас не заўсёды работу знаходзіць.

— А ці ж яе трэба шукаць, тую работу? — здзівіўся Сымон.

— Пэўна ж, яшчэ многа бульбы нявыкапанай. А хутка белыя матылі залётаюць.

— Ды ў іх там і за плугам і за капалкай збіраюць бульбу. За плугам брыгадзір болей піша, дык вясковыя за капалкай і не хочуць збіраць. Нас паставілі. А капалка паламалася. Чакалі-чакалі да паўдня — па хатах разышліся.

— Непарадак там у вас, — заключыў Сымон. — Гэта ж вам і на заводзе палавіну толькі заплаціць, і там нічога не заробіце.

— А нягож, парадак, — уздыхнула сінявокая жанчына. — Выгнаць бы таго брыгадзіра. Дзе брыгадзір гаспадарлівы, чэсны, там і работа робіцца. Хоць і людзей малавата — спраўляюцца. І помачы ніадкуль не чакаюць. А так — абы што.

— Мала такіх брыгадзіраў, як у вас, засталося, але трапляюцца. Вось у нас — парадак. Талковы брыгадзір. І старшыня таксама, — загаварыў дзядзька Сымон, асцярожна прысеўшы. — Кіраўніцтва — галоўнае.

— Ат, кіраўніцтва, кіраўніцтва! Самім трэба меней драмаць, а болей рабіць. Не дзеці! — усклікнуў «гусь» і пакруціў маленькай галавой, шукаючы падтрымкі.

— Канечне яно так. Ды толькі, думаецца мне, што і кіраўніцтва многа значыць. Вазьмі хоць нашага былога старшыню. Далёка пайшоў чалавек. У вобласці працуе. Калісьці прыехаў у наш калгас, старшынёй стаў. Чалавек хоць і чужы, а нічога, разабраўся, хто пупок баіцца надарваць, а хто да работы здатны. Толькі плаціць трэба, што хто зарабіў. І навёў парадак. Навёў. З тымі ж людзьмі. Нядаўна заглянуў з вобласці да нас. Боты гумавыя абуў і пайшоў, і пайшоў. Кажа, хачу сам усюды паглядзець, як гаспадарыце. Брыгадзір са старшынёй чуць за ім паспявалі!

Дзядзька Сымон дастаў пачак папярос, ды ўспомніў, дзе знаходзіцца, з апаскай глянуў на шафёра і зноў схаваў іх у кішэню.

На аўтобус наплываў сасновы лясок, на ўскрайку якога бялелі будынкі бальніцы.

Раптам аўтобус збочыў, спыніўся. Адчыніліся дзверцы. Сымонаў сват падхапіўся з месца — увесь гэты час ён драмаў:

— Што, прыехалі?

— Сядзі яшчэ. Бач, як цябе развязло. Нават не ведаеш, дзе выходзіць трэба, — супакоіў яго Сымон.

— Нічога. Перазімуем, гэта самае.

Па прыступках у аўтобус ускараскалася старая.

— Сынок, давязі да Ходасаў. Мне там, дзе кузня згарэла, злезці трэба, — папрасіла шафёра. Той дастаў білеты, адарваў адзін:

— Трыццаць капеек давай, бабка.

Старая, не спяшаючыся, раскруціла хустачку, а пасля паперку і пачала адлічваць грошы.

— Хутчэй, бабка, не затрымлівай.

— Грошы, сынок, не рыжыкі. Не пойдзеш у лес і не назбіраеш. Яна ўзяла білет, закруціла і яго ў хустачку.

— Дык мне сынок, да Ходасаў.

— Ведаю, ведаю.

— Там, ля згарэлай кузні...

Шафёр нічога не адказаў. Старая пастаяла побач, пачакала, а потым рушыла шукаць вольнага месца.

— Марыля, хадзі сюды, — паклікала яе жанчына ў шэрай хустцы.

— А бо, а бо! Ніначка, ты гэта? Даўно я цябе не бачыла, — ускліюнула бабка, сядаючы побач з Сымонавым сватам. Той больш не драмаў, а сонна глядзеў па баках.

— І я ж цябе даўно не сустракала. Куды ж гэта ты прыязджала?

— Ой, не дай бог нікому добраму. Ты маю Галю памятаеш, пэўна? На ферме каля цялят ад цямна да цямна топала, і ў дождж, і ў мароз — усё нічога было. А тут пачаў ля яе Макаркаў сын круціцца. Бывала, стану гаварыць: «Глядзі, Галя, Макарка малады цуды выробляў, і сын такі». Дзе там маці слухаць! Усе маладыя разумныя вельмі.

— Нічога, нічога, гэта самае. Мы таксама маладымі былі, — улез у гутарку Сымонаў сват. — Ці забыліся, як пелі. — І, хаваючы ўсмешку у вусах, зацягнуў хрыплаватым голасам:

Ці ж я табе не казала,
Ці ж не гаварыла,
Не лажыся каля боку,
Будзе сын Гаўрыла.

А ты мяне не паслухаў,
Каля боку клаўся,
А цяпер яшчэ пытаеш,
Адкуль сын узяўся.

Старая счакала, махнула рукой:

— Вярзеш ты, чалавеча, хто ведае што. — І прыгразіла: — Вось прыедзеш дадому, баба табе напяе!

Але той не слухаў, а скарагаворкай дабіваў сваё:

Пытай, не пытай —
Бяжы за кумамі.
Ляжыць сын на пячы,
Трэпае нагамі.

Старая адвярнулася, загаварыла цішэй:

— Дык вось, была дзеўка, як сыр, здаровая, а цяпер у бальніцы качаецца. Той шалапут, як даведаўся, што дзіцёнак будзе, збег некуды. Засталася Галя з малым, схуднела, сохнуць пачала. Толькі шчокі, бы ў агні, палалі. У бальніцу паехалі. Доктар, вучоны такі з віду, кажа: «Беркулёз у вашай дачкі». Узрадавалася я. Вот і дзякуй богу, кажу, што хоць не сухоты. Але аказалася — адна хвароба! — Марыля безнадзейна махнула рукой. — Вось і езджу.

Падумала і, усміхнуўшыся добрай старэчай усмешкай, дадала:

— А ўнучак харошанькі.

На адным прыпынку ў аўтобус уціснуўся шырокі ў плячах мужчына. Пасалавелымі слюдзянымі вачыма ён абвёў пасажыраў.

— А ну-ка, сядзьце цясней. Я таксама жадаю. Ён пералез праз чамаданы і гоцнуўся побач з дзяўчынай. Броўкі ў яе ўскінуліся вышэй, яна незадаволена зморшчылася, але змоўчала:

— Садзіся, мамаша, — ляснуў ён цяжкай рукой па чамадане, звяртаючыся да згорбленай старой, якая прабіралася ўслед за ім. Ён разваліўся, раскінуў полы скуранкі, а старая стаяла побач у нерашучасці і выцвілымі вачыма з дакорам глядзела на сына.

— Сядайце, бабулька, — прапанаваў хтосьці з пасажыраў.

Старая кіўнула галавой, не то падзякавала, не то згадзілася, асцярожна апусцілася на ражок чамадана:

— Нам недалёчка...

— Далёчка, недалёчка, мамаша, наша дзела. Можна не дакладаць, — адрэзаў сын, матлянуў галавой, а пасля ўтаропіўся на дзяўчыну, што сядзела побач: — Эх, люблю маладзенькіх ды хрупкіх.

Ён паспрабаваў аблапіць дзяўчыну, але яна падхапілася, тоненькім, настойлівым галаском сказала:

— Пусці!

— Ды ты не брыкайся, я асцярожна цябе прытулю.

Умяшаўся хлопец, якога дзяўчына назвала Віктарам. Ён адставіў руказак, падняўся.

— А ну, пусці яе! — сказаў спакойна.

— А то што?

— А то я так цябе прытулю, што самагонка з носа пальецца.

— Ну-ну, — паспакайнеў той, — цішэй на паваротах. Я тут усіх вас магу ў рог скруціць.

— Ты, таварыш, таго. Проці людзей голасу не падымай. Бачыў! — сказаў Сымон і патрос важкім кулаком.

Стала ціха ў аўтобусе, толькі натужна гудзеў матор. Прапала ахвота размаўляць, і ўсе сядзелі моўчкі і думалі кожны пра сваё.

Мужчына ў скуранцы драмаў. Старая маці яго сядзела побач, асцярожна прыткнуўшыся на чамадане. За вокнамі аўтобуса, як прывіды, праплывалі цёмныя дрэвы, хаты.

— А куды ж гэта вас ў такую непагадзь? — звярнуўся даўгашыі мужчына да старой.

— Гора носіць, чалавеча, — старая адказала неахвотна, зморшчылася ад нейкага ўнутранага болю, на вочы яе набеглі слязінкі. Яна прамакнула іх ражкамі хусткі. Мужчына зацікаўлена насцярожыўся, але больш не пытаўся.

Старая перачакала слёзы, загаварыла, нібы сама з сабою разважала:

— Сына вось пахавала. Старэйшага, Васілька свайго. Двое іх у мяне было сыноў: Васіль і Сцяпан вось. А цяпер няма майго Васілька. Адна я.

— Як гэта — адна? А ён.

— Сцяпан назад паедзе. У Сібір. Мяне заве. Але ж куды мне ад магілак родных!

Старая зноў прамакнула слёзы, змоўкла. Сын яе драмаў, разваліўшыся і закінуўшы галаву — яна дробна стукала аб жалезную парэнчу. Маці схамянулася, надлажыла над галаву сына сваю сухую руку з вузлаватымі пальцамі і вінавата паглядзела на пасажыраў, нібы просячы прабачэння.

Аўтобус імчаў і імчаў, і вёскі, і вялікія і малыя, заставаліся ззаду. Быццам дарога гэта — жыццё, а вёскі і хаты — гады і дні. Засталіся ззаду і Ходасы, і старая Марыля злезла каля спаленай кузні і знікла са сваімі турботамі ў шэрані асенняга вечара, — кароткі дзень непрыкметна згас.

Неяк адразу сцямнела, і аўтобус здаваўся невялічкім светлым астраўком сярод чорнай начы, які нясецца немаведама куды. Толькі час ад часу насустрач аўтобусу з цемнаты бліскалі дрыготкія агні хат, падміргвалі, нібы казалі:

— Шчаслівa вам, людзі.

лоўную ролю — Сцёпкі Баруты.

Мае пытанні прымусілі гаспадара пачаць падарожжа ў сваю маладосць...

Першым яго настаўнікам у Петраградскім інстытуце сцэнічных мастацтваў быў адзін з папулярных артыстаў кіно, «кароль экрана» Уладзімір Максімаў. Днём Георгій працаваў слесарам, электраманцёрам, а вечарамі бегаў у інстытут — разам з Мікалаем Чаркасавым, Юрыем Талубеевым і іншымі будучымі славутымі артыстамі.

Першы тэатр, у якім пачаў працаваць Самойлаў, называўся «Камедыя». Артыст падабаўся гледачам, яго заўважыла крытыка. І яшчэ — кінарэжысёр Уладзімір Гардзін. Калі пасля заканчэння карціны «Кастусь Каліноўскі» кіраўніцтва «Белдзяржкіно» прапанавала Гардзіну паставіць фільм па аповесці Я. Коласа, на ролю Сцяпана Баруты ён запрасіў Самойлава. Так у ліпені 1928 года артыст апынуўся ў вёсцы пад Барысавам, дзе здымалі «Песню вясны».

— Спецыфіку кіно я асвойваў хутка, — расказваў Георгій Ільіч. — Па-першае, таму, што Гардзін быў вельмі вопытны акцёр тэатра і кіно. Па-другое, нас — майго экраннага бацьку, вядомага тэатральнага акцёра Аляксандра Рокатава, і мяне нездарма пасялілі разам у сялянскай хаце, дзе мы і харчаваліся. Апраналіся мы толькі так, як мясцовыя жыхары. Хутка нас цяжка было адрозніць. Я нават пастараўся — навучыўся смаліць вялізныя самакруткі, хоць па ролі мне гэта непатрэбна было зусім. З маіх партнёраў больш за ўсё падабаўся мне Барыс Віктаравіч Платонаў, які іграў ролю рабфакаўца Шулевіча. Ужо тады ў ім адчуваўся акцёр яркага самабытнага таленту. Многа пазней я з асалодай глядзеў на яго ігру ў купалаўскай «Паўлінцы».

...Рэпеціруецца сцэна сустрэчы Сцёпкі з Алёнкай (яе ролю выконвала вядомая кіназорка Соф'я Якаўлева). Алёнка дае патрымаць Сцёпку свой падарунак за выдатную вучобу — томік вершаў Янкі Купалы. Артысту трэба было тут выказаць і зайздрасць, і вялікую павагу да кнігі, і любоў да яе гаспадыні, і каб пра ўсё гэта, не дай божа, Алёнка не здагадалася. Самойлаў пачынае круціць у руках кнігу, прыціскае яе да грудзей...

Гардзін ледзь прыкметна ўсміхаецца, гаворыць: «А можа, давай зробім так, га?» Ён бярэ з рук юнага акцёра томік Купалы недзе за самы яго ражок і ўздыхае...

Тады ж, у 1928 годзе, «Белдзяржкіно» раптам «разбагацела», займеўшы легкавы аўтамабіль для рэжысёра. Машына як дзве кроплі вады была падобна да «Антылопы Гну», якую ўвекавечылі Ільф і Пятроў.

— Раніцою яна ніяк не хацела заводзіцца, — усміхаецца Георгій Ільіч, — і шафёр доўга поўзаў перад ёю на каленях. Нарэшце яна пачынала паволі паўзці да месца здымак, але мы з асістэнтам рэжысёра Анцы-Палоўскім верхам на конях лёгка абганялі свайго рэжысёра. Пасля працы ўсё было наадварот: «Антылопа» ляцела, як звар'яцелая...

На здымках «Песні вясны» часам прысутнічаў Юрый Тарыч. Тут ён і прыкмеціў маладога артыста. Калі рэжысёр распачаў работу над фільмам «Да заўтра» аб рэвалюцыйнай барацьбе моладзі Заходняй Беларусі, перад кінакамерай у ролі гімназіста Язэпа Шумейкі быў Георгій Самойлаў.

— На рэпетыцыях у вольны час паміж здымкамі, — успамінае артыст. — Юрый Віктаравіч часта чытаў нам творы на беларускай мове, якую некаторыя з нас, артыстаў, не ведалі. Так ён уводзіў нас у атмасферу беларускага кінатвора, хоць і нямога. А чытаў ён так, што мы ўсе з зачараваннем слухалі. Я бачыў Тарыча калісьці ў ролі Напалеона ў п'есе «Мадам Сан-Жэн» і з той пары захапляўся ім як акцёрам. Некалькі гадоў назад Юрый Віктаравіч мне па тэлефоне паведаміў, што рыхтуецца агучваць «Да заўтра». Не паспеў ён ажыццявіць задуманае...

Быў і яшчэ адзін фільм «Белдзяржкіно», у якім прымаў удзел Самойлаў — «Рубікон» (1931 год).

Цяпер ён адзін з вядучых артыстаў пушкінскага тэатра, які выступае ў Мінску. Талент яго ззяе, як і раней.

Ільля РЭЗНІК.

УСЕСАЮЗНЫ КОНКУРС
НА ЛЕПШЫ ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ТВОР АБ ПРАЦАЎНІКАХ СЯЛА

Міністэрства сельскай гаспадаркі СССР, ЦК прафсаюза рабочых і служачых сельскай гаспадаркі і нарыхтовак і Саюз пісьменнікаў СССР аб'яўляе з 1 ліпеня 1971 года па 1 снежня 1972 года Усесаюзны конкурс на лепшы літаратурна-мастацкі твор: раманы, аповесці і п'есы аб работніках сельскай гаспадаркі.

Творы, якія прадстаўляюцца на конкурс, павінны глыбока раскрываць працэсы, якія адбываюцца ў сучаснай сацыялістычнай вёсцы. Праца ў буйнай сацыялістычнай грамадскай гаспадарцы змяніла аблічча селяніна. Непамерна выраслі духоўны і культурны ўзровень працаўнікоў сяла. Нават радавы калгаснік і рабочы саўгаса маюць узровень ведаў, які дазваляе ім быць кампетэнтнымі ў многіх пытаннях арганізацыі і тэхналогіі сельскагаспадарчай вытворчасці.

Усё гэта заслугоўвае глыбокага вывучэння, абагульнення і праўдзівага адлюстравання ў мастацкай літаратуры. У творах, якія прадстаўляюцца на конкурс, неабходна паказваць новага чалавека — клапатлівага гаспадара зямлі, які авалодаў дасягненнямі навукі, тэхнікі, не толькі майстра сельскагаспадарчай вытворчасці, але і носьбіта высокай камуністычнай маралі і культуры. Патрэбны творы, якія паказваюць самааддданую барацьбу калгаснікаў, рабочых саўгасаў, кіраўнікоў і спецыялістаў гаспадарак, партыйных, савецкіх, прафсаюзных і камсамольскіх работнікаў за далейшы ўздым сельскай гаспадаркі на аснове дасягненняў навукі і перадавога вопыту, за карэнную перабудову сяла.

Да ўдзелу ў конкурсе прымаюцца рукапісы, не апублікаваныя да 1 ліпеня 1971 года.

Рукапісы, напісаныя на мовах народаў СССР, прадстаўляюцца ў перакладзе на рускую мову. Аб'ём рукапісаў не абмяжоўваецца.

Прыём твораў на конкурс праводзіцца да 1 снежня 1972 года.

Вынікі конкурсу падводзяцца да 15 снежня 1972 года і публікуюцца ў газетах «Сельская жизнь», «Литературная газета», а таксама ў часопісе «Сельская новь», органах друку Саюзаў пісьменнікаў саюзных рэспублік.

Для захвочвання аўтараў лепшых твораў устанаўліваюцца наступныя прэміі:

а) ЗА ЛЕПШЫЯ РАМАНЫ І АПОВЕСЦІ:

першая прэмія	—	2 000 руб.
дзве другія прэміі	— па	1 500 руб.
дзве трэція прэміі	— па	1 000 руб.

б) ЗА ЛЕПШЫЯ П'ЕСЫ:

першая прэмія	—	1 000 руб.
дзве другія прэміі	— па	700 руб.
дзве трэція прэміі	— па	500 руб.

Аўтары прэміраваных твораў узнагароджваюцца таксама дыпломамі Саюза пісьменнікаў СССР.

Для адбору і ацэнкі лепшых твораў створана журы. У яго ўваходзяць прадстаўнікі Міністэрства сельскай гаспадаркі СССР, Саюза пісьменнікаў СССР, ЦК прафсаюза рабочых і служачых сельскай гаспадаркі і нарыхтовак і іншых арганізацый.

Прэміраваныя і выбраныя журы раманы, аповесці і п'есы будуць рэкамендаваны для апублікавання, выканання ў тэатрах, па тэлебачанні і радыё.

Конкурс закрыты: рукапісы ў двух экземплярах павінны быць надрукаваны на машынцы і пасланы па адрасе: г. Масква, 1-139, Орлікаў завулак, 1/11, МСГ СССР, «На конкурс» пад дэвізам (прозвішча, імя, імя па бацьку, адрас аўтара паведамляюцца абавязкова асобна, у запячатаным канверце, на якім указваюцца дэвіз і назва твора).

Рукапісы аўтарам не вяртаюцца.

МІНСК—НАТЫНГЕМ

Прайшло ўжо амаль 16 гадоў, як сталіца БССР і Натынгем — буйны індустрыяльны і культурны цэнтр Вялікабрытаніі — парадніліся як гарады-пабрацімы. Натынгемскае аддзяленне Таварыства дружбы і культурнай сувязі «Вялікабрытанія — СССР» налічвае тысячы членаў, сярод якіх шырока вядомыя пісьменнікі і публіцысты Алан Сілітоў, Пірл Лі, Колін Халідэй, Джон Сілкін, Вера Рыч — перакладчыца і даследчыца сучаснай беларускай літаратуры ў краінах Брытанскай садружнасці нацый і вядомая беларускаму чытачу паэтэса Бэтсі Парвін, якая да гадавіны параднення Натынгема з Мінскам звярнулася да жыхароў беларускай сталіцы з паэтычным пасланнем «Мінскім сябрам». На словы гэтага ж верша вядомы англійскі кампазітар Гэйз Купер, таксама член Натынгемскага аддзялення таварыства «Вялікабрытанія — СССР», напісаў музыку.

Нядаўна ў Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі з Натынгема прыйшоў пакунак кніг і часопісаў з апошнімі творамі англійскіх сяброў. З некаторымі з іх мы знаёмім сёння сваіх чытачоў ў перакладах Язэпа Семяжона.

Бэтсі ПАРВІН

ЧАЙКІ НА ЎЗМОР'І

**Між галькі, па кучах зялёных
жамерын,
Па кучмах адкінутай ціны на ўзмор'і
Жыруюць чародкамі чайкі.**

**Паважныя, з выглядам гордым і
строгім,
Яны папялістым сваім апярэннем,
Падобным на маціцу створак
малюска,
Нагадваюць нашых пачцівых мілэдзі.**

**Адны шпацыруюць па пірсе. Другія,
Што ўжо наклюваліся, мірна паселі
На стапелях верфі і соладка
дрэмлюць.
Ніжэй, каля самай мярэжкі прыбою,
Шукаюць спажывы—крыветак і
рыбак,
Прыбітых да берагу, позніх стайкі
Галодных і злосных. Тут белай
галубцы
З галінкай алівы з'явіцца—ўсё роўна,**

**Што белай вароне ў гняздзе
ястрабіным.
Між гэтымі толькі варожасць і
сварка:
Шыпяць і чубкуюцца, дзюбай
спічастай
Адна ў аднае вырывае здабычу
І прагна глытае.
Глядзіш—і міжвольна
Прыгадваеш нейкія сцэны на біржы.
Старыя квактушкі, сабраўшыся
гуртам,
Аб нечым заўзята сакочуць,
пляткараць,
Як нашы ж мяшчанкі ля крамак
на рынку,
А ў моры далёка-далёка за молам,
Садзіцца жар-птушкай вялізнае сонца.**

ПА ТОЙ БОК

ГЭТА «НЯВІННАЯ» ФІЛАТЭЛІЯ

Кожнаму вядома, што калекцыянаванне і вывучэнне паштовых марак — занятак мірны. Вядома, што марка — сродак аплаты паслуг пошты. Маркі расказваюць аб мірным заваяванні космасу, аб міжнародных сустрэчах і кангрэсах, спартыўных спаборніцтвах і іншых важных падзеях. Паштовая марка дапамагае лепш пазнаць тую ці іншую краіну, яе людзей, культуру, прыроду, выдатнасці. Нарэшце, паштовыя маркі нагадваюць людзям аб злачынствах імперыялізму, аб крывавых бойнях, аб газавых печах Дахаў і Асвенціма, маркі звяртаюцца да сумлення, да пільнасці людзей планеты.

Але ёсць дзяржавы, паштовыя ведамствы якіх выпускаюць маркі, якія экспартуюць ідэі агрэсіі, мілітарызму, рэваншызму...

Паштовае ведамства ФРГ, напрыклад, лічыць за лепшыя, галоўным чынам, карычневыя маркі. У рэспубліцы была выпушчана серыя марак, прысвечаная 50-годдзю нямецкай авіяпошты. Гэта серыя нарабіла многа шуму, выклікала пратэсты дэмакратычнай часткі насельніцтва ФРГ, крытычныя водгукі ў друку раду краін. Быў фельетон па гэтай прычыне і ў «Правде». На адной з марак гэтай серыі намаляваны самалёт тыпу «Юнкерс-52» з бартавым нумарам Д-221 — асабісты самалёт Гітлера. На ім, у прыватнасці, фюрэр у 1932 годзе зрабіў перадвыбарчае турнэ па Германіі. І якое супадзенне! У 1969 годзе былі выбары ў ФРГ. Ці не хацелі аўтары гэтай маркі нагадаць аб «слаўных» справах шалёнага маньяка, ці не запрашалі ўжо важака неанацыстаў фон Тадэна — Адольфа II — ісці па шляху Гітлера? Але гэтай маркай не пачалася і не закончылася бонская «карычневая серыя». Усім вядома, што Брандэнбургскія вароты знаходзяцца ў сталіцы ГДР, аднак гэта не бянтэжыць рэваншыстаў з паштовага ведамства ФРГ. Рэваншысты штампуюць маркі з Брандэнбургскімі варотамі (хоць, як вядома, Берлін ніякіх адносін да ФРГ не мае), робячы ўнізе подпіс: «Германская федэральная пошта». На Рэйне падобныя прэтэнзіі на адна-асобнае прадстаўніцтва ўсёй Германіі рассылаюцца не толькі па пошце. І зусім не памылкова на паштовых марках Заходняй Германіі некаторыя «аматары старажытнасці» паказваюць выдатнасці Дрэздэна, Нойбрандэнбурга і іншых гарадоў ГДР або віды польскіх гарадоў, вуліцы якіх ніколі больш не будзе таптаць бот мілітарыстаў з Рэйна.

А вось яшчэ ўзор «нявіннай» заходнегерманскай філатэліі: тут выпусцілі паштовы блок, прысвечаны сумнай памяці канцлера Конрада Адэнаўэра, гэтага стратэга «халоднай вайны». На блоку не толькі партрэт канцлера, але і цэлае сузор'е» ворагаў міру — тут і У. Чэрчыль, і

ФУТБОЛ, ФУТБОЛ...

Фота М. ЯГОРАВА.

ПРА БЕЛУЮ ВЕЖУ І БЕЛАВЕЖСКУЮ ПУШЧУ

У пасёлку Камянец Брэсцкай вобласці захаваўся адзіны ў Беларусі помнік старажытнарускага абарончага дойлідства XIII ст. — круглая пяціярусная цагляная вежа.

Размешчаная на дарозе з Брэста ў Белавежскую пушчу, яна прыцягвае да сябе ўвагу турыстаў. Пра вежу шмат напісана. На жаль, большасць прысвечаных ёй артыкулаў і нататкаў грашаць няведаннем мінулага краю, няправільнай інтэрпрэтацыяй гістарычных крыніц. Да таго ж аўтары іх часта выкарыстоўваюць няпэўныя або застарэлыя працы і даследаванні.

У часопісе «Беларусь» за снежань 1970 г. быў надрукаваны артыкул дацэнта Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна В. Жучкевіча «Загадка Белавежскай пушчы», дзе аўтар спрабуе даказаць, што Камянецкую вежу трэба называць «Белая Вежа».

У чытача, незнаёмага з гісторыяй краю, вывады В. Жучкевіча не выклікаюць сумненняў. Аднак, пры ўдумлівым чытанні артыкула насцярожвае выказванне: «...ужо з канца XIII стагоддзя ва ўсіх польскіх і літоўскіх граматах пушча называлася Камянецка-Белавежскай, а з 1409 года — Белавежскай...»

Трэба агаварыцца, што гісторыкі не маюць ніводнага дакумента, напісанага ў Польшчы або Літве ў XIII—XIV стагоддзях, у якім бы паведамлялася што-небудзь пра пушчу.

Пададзеныя звесткі ўзяты аўтарам артыкула з кнігі Г. Карцава «Беловежская пушча» (СПБ, 1903) або з кнігі «Мінулае і сучаснае Белавежскай пушчы В. Кесцера і С. Шостака, (Масква, 1968 г.), якая таксама з'яўляецца перапрацоўкай кнігі Г. Карцава. Першая з іх, багата аформленая і ілюстраваная, увяла ў зман многіх аўтараў. У гістарычным нарысе Г. Карцаў некрытычна выкарыстаў састарэлыя, з пункту гледжання сучаснай гістарычнай навукі, дадзеныя, дапаўняючы іх сваімі выдумкамі, у выніку чаго расказ аб гістарычным мінулым пушчы (X—XV стагоддзі) часта не адпавядае праўдзе. Не будзем пералічваць усе дапушчаныя Карцавым недакладнасці. Спынюся толькі на адной з іх.

Апісваючы пабудову вежы і яе месцазнаходжанне (стар. 9, 10), Карцаў пераносіць Камянец з вежай на новае месца — да ўтоку ракі Белай у Лясную Правую. На самай справе гэтыя рэкі зліваюцца за 22 кіламетры на паўночны захад ад Камянца. Там стаіць не «Белая вежа» і не Камянецкі слуп, а вёска Белая. Аўтар паспрабаваў абгрунтаваць паходжанне назвы «Белая вежа» ад ракі Белай.

Складзены з чырвонай цэглы «слуп» не адпавядаў сваёй назве. Гэта бянтэжыла рупліўцаў новай назвы, і вежу ў доказ таго, што яна была сапраўды белая, пасля вайны пабялілі.

Выкарыстоўваючы спасылкі Карцава на неіснуючыя польскія і літоўскія граматы, В. Жучкевіч замоўчвае старажытныя летапісы, у якіх няма ўпамінанняў пра Белавежскую або Камянецка-Белавежскую пушчу. Не мае рацыі В. Жучкевіч, калі сцвярджае, што ў старажытнарускі перыяд слова «вежа» ў значэнні «башня» было шырока распаўсюджана. Гаворачы пра «Белую вежу» ў паўночным Прыазоўі, ён піша: «...наяўнасць такой назвы гаворыць пра тое, што слова «вежа» было ў той час шырока распаўсюджана...»

Сапраўды, слова гэтае было распаўсюджана, але ў іншым значэнні. Напрыклад, у старажытнарускім летапісе «Повесть временных лет» (выд. Акадэміі навук СССР, Масква, 1950) яно сустракаецца некалькі разоў. Упершыню пры апісанні асады Іскарасценя княгіняй Вольгай так названы хлеў («Повесть», том І, стар. 43 і 241); у другім месцы гаворыцца: «Падступілі воіны яго да горада пад прыкрыццём вежаў...» У гэтым выпадку пад вежамі меліся на ўвазе асадныя гарматы («Повесть», том І, стар. 180 і 382).

Іпацьеўскі летапіс — вычарпальная і даставерная першакрыніца па гісторыі паўднёва-заходняй і заходняй Беларусі (да канца XIII ст.), называе вежы ў Гродне, Брэсце, Камянцы і Чартарыйску (Валынь) — стаўпамі (ПСРЛ, том ІІ, СПБ. 1908, Стаўбцы 876, 925, 927, 938). Як бачым, старажытнарускія летапісы не ведаюць слова «вежа» ў значэнні «башня».

У «Слове аб палку Ігараве» (канец VII ст.) сустракаем выраз «вежи ся половецкии подвизаша (ся)...» («Слово о Полку Игореве», «Просвещение».

О ты, прадпрымальніцтва дух
усеўладны!
Куды твае шчупальца не пранікае!
Як толькі з разгрэбанай кучы здабыча
Праблісне луской ці жаронцамі рачка
Уступкі ўзаемныя, дружбу і згоду
Як ветрам здзімае. Прыстойнасць
паводзін,
Галантнасць манер і сама
памяркоўнасць
Касуюцца ў момант прыроджаным
хамствам.
З аскалам драпежніц, хапуг і
зайздросніц
Адна на адну каплуном налятае—
І што пачынаецца! Гвалт, тузаніна,
Дужэйшая зверху, слабейшая ўнізе,
І бой да крыві. Ах, садружнасць
пярнатых!
А што нам казаць аб садружнасці
нашай!..

Пэм МЕЙСТАР

СВЕДКА ХАТЫНІ

Сведка адзін, але ён застанецца ў
вяках.
Людзі—паломнікі свету, прыходзьце,
глядзіце.
Вось ён—жывы між жывымі,
а там вунь—з дзіцём на руках,
Сынам забітым, у шэрым граніце.

Іншых усіх спапялілі, усіх—без віны,
Пераўтвараючы край непакорных у
зону пустыні.
Глуха бярозы шумяць і рыдаюць
званы
Над папялішчам Хатыні.
Колькі ў магілах пахована
гэтых паселішчаў тут,
Дзе не ўцалела нікога жывога!
Колькі прынеслі народу-герою пакут
Вырадкі роду людскога!

Сэрца, суцішся! Замры на хвіліну,
астынь,
Мужнасць набудзь і рашучасць.
Попел і гора твае, Хатынь,
Многаму нас навучыць.

Мужнае, ты не дазволіш, каб зноў
без віны
Гінулі ў полымі маці і дзеці
І каб надрыўна званілі званы
На спапялёнай планеце.

Джон МОС,
рэдактар часопіса «Брытыш-Сов'ет фрэндшып».

ДЗЕНЬ, КАЛІ НЕ ПЕЛІ ПТУШКІ

Б'юць і б'юць званы над Хатынню, і ў небе спяваюць, заліваюцца жаваранкі. Але 22 сакавіка 1943 года над гэтай беларускай вёскай, тады раскінутай па ўзгорках сярод баравіны з высокімі бярозамі, голасу птушак было не чутно.

У той чорны дзень нямецка-фашысцкія захопнікі знішчылі Хатынь з усімі яе жыхарамі. Сагналі ўсіх мужчын, жанчын і дзяцей у адрыну, завалілі знадворку вароты саломай і падпалілі. Драўляную будыніну ахапіла полымя, і ўсе 149 хатынцаў, у тым ліку 76 дзяцей, згарэлі заживо.

Гэты страшэнны касцёр сваіх ахвяр нацысты акружылі шчыльным кальцом аўтаматчыкаў і расстрэльвалі ва ўпор кожнага, хто спрабаваў выскачыць з агню.

Так загінула Хатынь. Цудам выратаваўся толькі адзін чалавек—каваль Іосіф Камінскі. Калі карнікі паехалі, ён вярнуўся на папялішча роднага гнязда і адшукаў між абгарэлых асмолкаў зрашэчаны кулямі труп свайго 11-гадовага сына. Гэты 83-гадовы сведка трагедыі жыве цяпер непадалёку ў суседняй адбудаванай занава вёсцы.

Хатынь, як і Лідзіцэ ў Чэхаславакіі і Арадур у Францыі, не забыта. Адрадзілася з попелу не вёска —каміны і падрубы яе хат, і не з бярвення, а з жалезабетону і граніту. Тут узведзены мемарыяльны помнік па загінуўшых сяльчанах Хатыні і па тых сотнях тысяч нявінных людзей са 135 іншых беларускіх вёсак і пасёлкаў, якіх напаткаў такі ж жахлівы лёс. Усе яны былі зруйнаваны і спалены разам з людзьмі. Ніводнага з гэтых 135 сельскіх паселішчаў няма больш ні на беларускай зямлі, ні на любой геаграфічнай карце.

Хатынскі мемарыял увекавечвае іх памяць, як і памяць 9 200 вёсак і мястэчак Беларусі, спаленых і зруйнаваных нямецка-фашысцкімі захопнікамі і іх памагатымі. Цэнтрам нядаўна адкрытага мемарыялу з'яўляецца 8-метровая манументальная фігура беларуса-бацькі, які трымае на руках труп забітага сына. Паблізу адсюль—брацкая магіла ахвяр самой Хатыні.

Ад цэнтра помніка—сцежка вядзе к пантэону-могільніку знішчаных вёсак, мемарыяльная дошчачка пры кожнай урне з зямлёй з былых населеных пунктаў сумна паведамляе аб знішчэнні цэлай сельскай абшчыны.

Камянее сэрца перад мемарыялам сцяны—напамінку аб канцэнтрацыйных лагерах у Трасцянцы, Мінску, Пінску, Магілёве, Барысаве, Віцебску і ў многіх-многіх іншых месцах Беларусі. Лічбы знішчаных прыводзяцца ў паасобнай нішы, сімвалізуючай кожны з лагераў. Страшныя лічбы—сотні, дзесяткі тысяч.

Полымя Вечнага агню не затухае ні днём, ні ноччу ў цэнтры шырокай надмагільнай пліты непадалёку ад сцяны-мемарыялу. Тры маладзенькія плакучыя бярозкі журліва шумяць у трох вуглах гэтай сімвалічнай магілы з белага мармуру. Чацвёрты вугал пустуе, жыццём кожнага чацвёртага свайго жыхара ахвяравала Беларусь у імя перамогі ў мінулай вайне!..

Хатынскі мемарыял — гэта помнік 2230 тысячам загінуўшых з 10 мільёнаў усяго насельніцтва Беларусі да вайны. Страты былі такія жахлівыя, што рэспубліка яшчэ і цяпер не дасягнула даваеннай колькасці насельніцтва.

Лясная цішыня ў наваколлі парушаецца толькі спевамі птушак ды журботным пераззвонам дваццаці шасці званоў на бетонных вежах, устаноўленых на месцы комінаў спаленых драўляных хат.

Хатынь знаходзіцца прыблізна ў 35 мілях на поўнач ад Мінска—сталіцы рэспублікі. Яе попел—боль усёй Беларусі. Гэта не толькі нацыянальны, але і міжнародны помнік —напамінак аб варварстве фашызму ў краіне, якая хоць і панесла страшэнныя страты, але і змагалася з захопнікамі з бясприкладнай мужнасцю, стойкасцю і гераізмам. Уся Беларусь на працягу ўсёй вайны была зямлёй партызан.

На адной са сцен мемарыялу стаяць словы: «Мы ніколі іх не забудзем». Памяць беларусаў аб ахвярах фашызму і сёння ўмацоўвае іх рашучасць у барацьбе за мір і дружбу з усімі народамі.

Дэ Гасперы, і Р. Шуман. Так, дрэнна пахне прадукцыя бонскага паштовага ведамства. Нават выпуск спартыўных марак з прысмакам мілітарызму. У гонар Алімпіяды 1972 года, якая будзе праходзіць у Мюнхене, ужо выпушчаны паштовыя маркі. Адна з іх прысвечана нейкаму Карлу Дзьену. Хто ён? Славуты спартсмен, чэмпіён? Не, проста люты нацыст і падпальшчык вайны. Гэта яму належаць словы: «Вайна — самы высакародны старажытны від спорту, спорт з вялікай літары». Ну, а да спорту Карл Дзьен мае адносіны настолькі, наколькі гітлераўскі ўрад даручыў яму арганізаваць Берлінскую алімпіяду ў 1936 годзе. Былога міністра поштаў ФРГ Курта Далінгера не збянтэжыла тое, што на марцы намаляваны нацыст. Іншая справа марка з партрэтам Альберта Эйнштэйна «Разумеецца»... і... наклаў забарону на эскіз паштовага знака з партрэтам вялікага фізіка.

Узята на ўзбраенне філатэлія і на амерыканскіх базах у ФРГ. Там часта з'яўляюцца канверты з сілуэтамі баявых самалётаў. І часцей за ўсё гэтыя выданні прысвечаны «дню ўзброеных сіл НАТО». На канвертах такія надпісы: «Сіла для свету пад эгідай НАТО». Маркі, канверты, штэмпелі — усё выхваляе агрэсіўны блок. Падобныя ваенныя паштовыя сувеніры пра НАТО, СЕАТО і іншыя ваенныя блокі выпушчаны ў Італіі, Турцыі, ЗША — ва ўсіх краінах, якія ўваходзяць у агрэсіўныя саюзы.

Георгій Дзімітраў назваў паштовую марку візітнай карткай краіны, мініяцюрным паслом дзяржавы. Маркі, якія выпускаюцца ў ФРГ, не пакідаюць ніякіх сумненняў у сапраўдным характары кіруючых колаў гэтай рэспублікі.

У радзе дзяржаў філатэлія яўна адыходзіць ад сваіх гуманных ідэалаў. Яна ператвараецца ў далёка не міралюбны занятак. Напрыклад, у былой Біафры, якую падтрымлівалі імперыялісты ўсіх масцей. Якім чынам Біафра атрымлівала зброю і замежную валюту, калі экспарт з гэтага раёна Нігерыі быў спынены? Пры дапамозе марак! Сусветны філатэлістычны рынак запоўнілі экзатычныя маркі Біафры, выпушчаныя па рэкамендацыі дзялкоў ад філатэліі з-за рубяжа. Гэтыя дзялкі далёкія ад філатэліі, але блізкія да зброі. У буйным філатэлістычным цэнтры Еўропы — горадзе Амстэрдаме ў магазінах поўна марак Біафры, адсюль грошы, вырučаныя ад іх продажу цяклі ў тайныя банкі, а потым ужо ў Біафру паступалі кулямёты, патроны, гранаты. Падлічана, што раскольнікі атрымалі каля 650 тысяч фунтаў стэрлінгаў толькі за маркі! А на гэту суму было куплена нямала зброі. Сапраўды «страляючая філатэлія»! Але працвітанне дзялкоў скончылася, закончылася братазабойчая вайна, і маркі не знаходзяць попыту. «Залаты цялец» не будзе сядзець, склаўшы рукі. Заходнія філатэлістычныя фірмы будуць заўсёды падтрымліваць любую агрэсію, любую вайну — толькі б нажывацца на выпуску новых марак.

Няхай жа больш рашуча і цвёрда гучыць голас прагрэсіўных філатэлістаў супраць ператварэння паштовай маркі ў сродак прапаганды вайны, каланіялізму, фашызму, цемрашальства.

А. КОЛАСАЎ.

ГРЫМАСЫ МАСТАЦКАГА ЖЫЦЦЯ

«БЭЦІ» ЗАРАБЛЯЕ ГРОШЫ

Малпа па мянушцы «Бэці» праславіла ўвесь род шымпанзе. Яна праявіла незвычайную кемлівасць у галіне выяўленчага мастацтва. Змазаныя яе пальцамі «абстрактныя» палотны прадаваліся на Нью-Йоркскай выстаўцы мастацкіх твораў па 95 долараў за штуку.

(«Фольксштымe»).

КАЗЁЛ—МАСТАЦТВАЗНАЎЦА

На сельскагаспадарчай выстаўцы ў канадскім гарадку Парыж экспанаваліся творы мясцовых мастакоў - пейзажыстаў. Некаторыя карціны аказаліся настолькі ўдалымі, што яны ўдастоіліся «найвышэйшай ацэнкі», выказанай, праўда, трохі незвычайна. Чатыры карціны з малюнкам луга, пакрытага сакавітай зялёнай травой і яркімі кветкамі... былі да рэшты з'едзены племянным казлом, які таксама экспанаваўся на гэтай выстаўцы. Члены журы, не маючы магчымасці скласці ўласнае ўражанне аб гэтых палотнах, прыйшлі да аднадушнага рашэння, што ім застаецца толькі далучыцца да думкі казла, які выбраў менавіта гэтыя карціны. Ім і была прысуджана найвышэйшая ацэнка.

(«Фольксштымe»).

«ГНЕЎ» КАМПАЗІТАРА

Кампазітар Эрык Саці падарыў свету фартэпіянную п'есу, выкананне якой займае 24 гадзіны. Гэты твор пад назвай «Гнеў» быў напісаны ў 1918 годзе і з таго часу цалкам выконваўся ўсяго чатыры разы. Апошняя падобная спроба была зроблена ў Сіднеі. Аднак закончылася яна няўдала. Пасля пятнаццаці гадзін выканання гэтай рэчы, піяніст Петэр Эванс зваліўся з крэсла непрытомны. Удзячныя нашчадкі гадаюць, што наклікала на іх такі моцны «гнеў» гэтага кампазітара.

НЕ ХАПАЕ НА СУКЕНКУ

У акадэміі мастацтваў горада Манчэстэра ў Вялікабрытаніі наступіў вымушаны перапынак у творчасці мясцовых мастакоў. Забаставала шэсць натуршчыц, якія заявілі, што ім вельмі дрэнна плацяць і грошай не хапае нават на сукенку. Прадстаўнік адміністрацыі, які прыняў забастоўшчыкаў, адверг іх патрабаванні, ён заявіў, што «ад натуршчыц не патрабуецца, каб яны былі апранутымі».

(«Ды Вэльт»).

АДСТАЎКА ВІШНЁВАМУ СОКУ

Вішнёвы сок і таматная паста спрадвеку ўжываліся пры кіназдымках, калі па ходзе дзеяння павінна была ліцца кроў. Гэта прыносіла дадатковыя выдаткі на мільёны долараў, бо сок і паста псавалі касцюмы. Некаторыя туалеты даводзілася перашываць па некалькі разоў, калі таму ці іншаму рэжысёру не падабалася, як «сцякаў» крывёю яго герой. Калі ўлічыць, што большасць амерыканскіх фільмаў нашпігавана такімі сцэнамі, можна сабе ўявіць радасць кінапрамыслоўцаў, калі стала вядома аб адкрыцці ў ЗША новага віду бутафорскай крыві. Гэта рэчыва складаецца з мноства мікраскапічных часцінак каляровай пластмасы, разведзеных у гліцарыне. Як сцвярджае вынаходца, гэту фарбу немагчыма адрозніць ад сапраўднай крыві, а галоўнае, яна лёгка змываецца вадой з любой тканіны. Пакуль гэта прынесла засмучэнне толькі краўцам. Кроў жа ў Амерыцы льецца па-ранейшаму і ў жыцці і на экране.

(«Ды Вэльт»).

Масква, 1965 г., стар. 58, 223). Тут так названы палавецкі стан.

У новым значэнні слова «вежа» — башня з'яўляецца ў позніх кампілятыўных, т. зв. беларуска-літоўскіх хроніках, складзеных у XVI—XVII ст. на беларускіх землях, куды яно трапіла ў XV стагоддзі з польскай мовы. З гэтага ж часу ўпершыню сустракаецца населены пункт Белая Вежа ў пушчы («Хроніка Быхаўца», Масква, 1968 г., стар. 81 і заўв. 71).

Трэба адзначыць, што ў мясцовых гаворках Камянецкага раёна слова «вежа» не сустракаецца.

Як бачым, спроба В. Жучкевіча даказаць ужыванне слова «вежа» ў значэнні «башня» на тэрыторыі, заселенай ўсходнімі славянамі ў XIII—XIV стагоддзях не пацвярджаецца пісьмовымі крыніцамі.

Аб паходжанні назвы пушчы аўтар піша: «Традыцыйна лічаць, што яна была названа ў імя белай вежы, якая цяпер яшчэ ўзвышаецца ў гарадскім пасёлку Камянец...»

Мімазолі ўзнікае пытанне: што ж лічыць традыцыяй — артыкулы і нататкі ў перыядычным друку (зыходныя дадзеныя якіх узяты з няпэўнай крыніцы) ці бытуючая на Камянеччыне на працягу сямі стагоддзяў летапісная назва вежы — Камянецкі слуп?

Адкуль жа з'явілася назва «Белая вежа» і як яна трапіла ў друк?

Пра Камянец і слуп пісалі ў трохтомнай працы польскія гісторыкі М. Балінскі і Т. Ліпінскі («Starożytna Polska». Warszawa, 1846, т. III, стар. 763).

Пра Камянецкі слуп паведамлялася і ў «Памятной книжке Гродненской губернии» (1866, стар. 64), і ў газеце «Гродненские губернские ведомости» (№ 24, 1870, стар. 174 і інш.).

Камянецкі свяшчэннік Леў Паеўскі ў гістарычным нарысе «Горад Брэст-Літоўск і яго старажытныя храмы» (Гродна, 1894) называе помнік Камянецкай вежай. Але ўжо ў наступным годзе той жа Л. Паеўскі ў брашуры «Камянец-Літоўск і яго старажытныя храмы» (Гродна, 1895) называе яе «Камянецкая Белая вежа».

Чым жа тлумачыцца такое нечаканае змяненне назвы вежы адным і тым жа аўтарам?

Як вядома, Л. Паеўскі быў ініцыятарам рэстаўрацыі Камянецкага слупа. Дзякуючы яго намаганням вежу, якая пачала разбурацца, адрамантавалі.

Не дабіўшыся асігнаванняў ад гродзенскага губернатара, Паеўскі звяртаецца з просьбай даць сродкі асабіста да Мікалая II. Жадаючы зацікавіць цара, які любіў паляваць у пушчы, лёсам старажытнага помніка, Паеўскі называе вежу «Белай вежай» і звязвае назву пушчы з новай назвай вежы. Дзякуючы Паеўскаму, назва трапляе ў тэхнічную і справаздачную дакументацыю архітэктара Пакрышкіна і акадэміка Суслава, якія праводзілі рэстаўрацыйныя работы ў вежы. Праўда, акадэмік Суслаў ведае сапраўдную назву гэтага помніка архітэктуры. У адным з дакладаў ён піша: «...вежа, называемая ў народзе і летапісах слупам...» (Архіў інстытута матэрыяльнай культуры, Ленінградскае аддзяленне Інстытута археалогіі Акадэміі навук СССР, справа № 211, стар. 362).

Шматгадовы даследчык мінулага Прыбужжа Н. Авенарыус не ведае «Белай вежы», ён называе слуп вежай валынскага князя Уладзіміра Васількавіча ў Камянцы-Літоўскім («Працы таварыства даследчыкаў Валыні». Жытомір, 1902, том. I, стар. 16—21).

Польскія даследчыкі і вучоныя таксама не звязвалі назву Белавежскай пушчы з Камянецкай вежай. У даведніку па Палессі яна названа «славянскі слуп» (M. Marczak. Przewodnik po Polesiu. Brzesc, 1935, стар. 131).

Савецкія археолагі і гісторыкі таксама не ўжываюць назвы «Белая вежа». Пасляваенны даследчык дойлідства Заходняй Русі, доктар гістарычных навук П. Рапапорт у сваіх працах адзначае позняе ўзнікненне назвы «Белая вежа» ў адносінах да Камянецкай вежы («Дойлідства заходнерускіх зямель X—XIV ст. ст.» Ленінград, 1967, стар. 142).

І толькі дзякуючы кнізе Г. Карцава (пра што гаварылася вышэй) новая назва атрымала распаўсюджанне.

Вышэй прыведзеныя сведчанні абвяргаюць сцвярджэнні В. Жучкевіча пра тое, што толькі з канца XIX стагоддзя з'явілася думка аб назве пушчы ад населенага пункта Белавежа. У сапраўднасці справа абстаіць якраз наадварот—назвы пушчы ў варыянтах: Белавежская, Камянецка-Белавежская (з 1413 г. пушча ўвайшла ў склад Камянецкага павета), Бельска-Белавежская, сустракаецца не раней пачатку XV стагоддзя, а вежы — «Белая вежа» — толькі з канца XIX стагоддзя.

М. АЛЕКСЯЮК,
старшы навуковы супрацоўнік Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

Георгій ЮРЧАНКА

ГАРАДСКІ СЯЛЯНЧЫК

Мікола РАКІТНЫ

Час — ён гэтакі. То гундоса палыбіцца даўгаднеўе, то цупка выструніцца, бытта пачасцёўшчык, то іногды ўгрындзіцца: дзедуган ты, няўго ж хто. І тады амаль малітоўна набягае тое неўпрыкмець, дагодліва пераносіць туды, у хлапецтва, прымушае ўспамінкаваць.

Даўняя дзедаўшчына: селішча наводшыбе, гулкая брама пад шопай, на вільчаку бляшасты певень, сані на бэльках, карыта ля калёс. Там і жаніхаваць я пачаў: якраз на сёмуху. Прыхапкам бегаў у вёску да здвіжання, шчыгіляў у новых ботах. Было ўпаданне за падравесніцай Вулькай, чапурыстай крамянай таўстушкай. Праўда, на закругленне не вёў, не гірычыўся. Так, пацягайства было на ўме, беганкай адбываў.

Прышалыгаўшы з палюбошчаў, нікаў цемрай па палічках, лез у печ, у адзін мент хлапатліва ядаў з паліванай варэйкі крупнік пшаняны, з непаліванага цугунка боршч грыбняны. А на закусь даставаў з пазухі колькі пабурэлых у лежцы, але тугенькіх гнілак, паядаў з радасным умілением.

Апоўначы качаўся глеўкаваты на роднай мякаці старога кажуха. Ляжаў пашці праўцом, бытта ў нямозе, ацішэлы і размякчэлы ўсёй сваёй мядзведзістай сілай.

А назаўтра браў кашоўку... Эх, бярозкі-арэшнічкі!.. Выкрочваў на цэлы дзень у лес па свайму халасцяцтву. Паветра — мацак душы. Завабны одум не шкаджаў налоўчана падымаць абабкі. Хадзіў да спатнеласці, а лёгката не кідала.

Так, было... Толькі што гэта я ў мудроты ўкінуўся, жвавы клапатун. Бягуць гады, шкрабуць, мітрэнжаць душу. Канешне, ухопістасць яшчэ ёсцека, чырванінка на шчоках іграе. Але ж калі я цяпераka дастану без вілак з печы крупеню? Ці хоць бы кулеш нейкі? Газ кругом, печ як без патрэбы. Аб ставы не спаткнешся ацёмначы. І парсючку не вынясеш, замяшаўшы. Бо дзе той у горадзе хлевушок. Зяць вунь да акспентуры падаўся — няёмка з парсючком... Атаўкі не кашанеш...

Угу, не тое няперач, далібог не. А быў разонт, быў...

Марцін КОЎЗКІ

ФРАЗЫ

Ноч — палова сутак? Раскажыце пра гэта за Палярным кругам.

□

Можа, найзлейшыя ворагі і паходзяць з былых сяброў, але адкуль у мяне возьмуцца сябры, калі я не нажыў сабе ворагаў?

□

Несапраўдны Дон-Жуан: здраджвае з кожнай самому сабе.

□

Заўсёды ёсць вятры, што дзьмуць не туды.

□

Кульгае, бо стаў на хадулі? Не, стаў на хадулі, бо кульгае.

□

На памылках вучацца? Чаму ж тады не вучаць памыляцца?

Мікола ВЯРШЫНІН

РАЗМОВА З-ЗА КУСТА

БАЙКА

Сеў Заяц за кустом сабе,
А міма Воўк бяжыць.
Касы і кажа:—Дай рубель,
Калі ты хочаш жыць!

Здзівіўся Шэры:—Што з табой!
А Заяц:—Дай рубель!
Інакш хадзем за куст на бой,
Там будзе горш табе.

Пайшлі за куст. Мінут праз пяць
Адтуль ледзь выпаўз Воўк.
Шыбнуў рубель, ды ну ўцякаць,
Зубамі толькі шчоўк!

Вось ля куста сеў Зайка зноў.
Глядзіць—Мядзведзь брыдзе.
— Давай рубель без лішніх слоў,
А то за куст хадзем!

Мядзведзь раз'юшан:—Дам разгон,
Нахабнік ты такі!
Праз пяць хвілін ледзь выпаўз ён,
Ды чухае бакі.

Аддаў рубель, пайшоў хутчэй
Далей ад той бяды.
А тут бяжыць Ліса яшчэ.
— Гэй, рыжая, сюды!

Давай рубель ды прэч дамоў,
А то пайшлі за куст.
Там галава зляціць далоў,
Касцей пачуеш хруст.

— Ну, што з рублём, вось тры якраз
(Каб згінуў ты хоць дзе).—
Ліса заўважыла ў свой час:
Леў за кустом сядзеў.

Аляксандр АЛЯКСЕЙЧЫК

ПАТРАБУЕЦЦА НЯНЬКА

Я АДЧЫНІЎ дзверы. Перада мной стаяла дзяўчына. Вельмі прыгожая, маладая, з вялікімі добрымі вачыма.

— Я да вас па аб'яве. Вам патрэбна нянька, так?

Я зразумеў, каго яна нагадвае: калі б ёй прыбавіць гадоў пяцьдзесят, яна б была вылітая Арына Радзівонаўна.

— Так,—сказаў я,—нам патрэбна няня.—Я не мог паверыць, што дзяўчына на парозе кватэры — сама рэальнасць, бо мы шукалі няньку больш за паўгода. Запрасіўшы яе ў кватэру, я спытаў: — Вы можаце быць з нашым сынам увесь дзень?

— Вядома, — усміхнулася яна.—Я буду гуляць з ім столькі, колькі патрэбна. Ды вы не хвалюйцеся, я гэтую работу ведаю.

— Але ж яго трэба яшчэ і накарміць,—нагадаў я.

— Я і накармлю, і пакладу спаць. Усё зраблю, што трэба.

Я не верыў сваім вушам.

— Спаць вы будзеце вунь у тым пакоі.

— Што вы, навошта турбавацца? Я і на раскладушцы, у кухні.

— А мыць сёе-тое вы ўмееце? — баязліва спытаў я.

— Умею, вы не хвалюйцеся, — паўтарыла яна яшчэ раз.

Я папрасіў яе пачакаць і пабег да суседзяў, каб пазваніць жонцы. Калі я, хвалюючыся, расказаў ёй пра ўсё, яна чамусьці не падтрымала майго энтузіязму.

— Што, яна яшчэ і гатаваць умее? Дзе ты бачыў такую няньку? Нейкая, відаць, прайдзісветка, — зрабіла вывад жонка. — Ідзі хутчэй дадому, пакуль яна цябе не абакрала. Скажы, што нянька нам ужо не патрэбна.

Я прыйшоў і, чырванеючы, сказаў, што жонка ўжо знайшла няньку.

— Нічога,—адказала дзяўчына, — якраз у суседнім доме таксама шукаюць нянькі. Да пабачэння, — развіталася і ціха выйшла.

Раптам зазвінеў тэлефон. Я прачнуўся, працёр вочы, схапіў трубку і пачуў:

— Я да вас па аб'яве. Вам патрэбна нянька?

— Гатаваць можаце?—спытаў я суха.

— Магу,— адказала трубка.

— Спаць на кухні,—працягваў я, — бялізну мыць...

— Добра, добра...

Тут я ўспомніў тое, што казала жонка, і закрычаў:

— Не, нам нянька ўжо не трэба, жонка знайшла!

Ядвіга РУТКОЎСКАЯ

ЧАЛАВЕКУ ТРЭБА ДАПАМАГЧЫ

— Маё шанаванне пану дырэктару!—начальнік аддзела кадраў сеў перад дырэктарскім сталом з пахмурай усмешкай на твары.

— Ну, што новага?

— Новага? Нічога. Зноў Кавальскі.

Дырэктар скамячыў і выкінуў у кошык для смецця пачаты загад, які, магчыма, унёс бы істотныя змены ў штатны расклад яго ўстановы.

— Зноў?

— На жаль, пан дырэктар.

— Але ж Кавальскі даваў чэснае слова!

— Цяпер таксама даў.

— Нечувана! Паверылі, пакрылі растрату, а ён...

— ...працуе. Не сказаць, каб шкоды шмат робіць. Толькі вось недастача.

— Не магу больш цярпець гэтага!

— Недастача—чалавечая слабасць. Пану дырэктару гэта добра вядома.

— Але ж не кожны квартал!

— Пан дырэктар мае рацыю. Перабаршчыў Кавальскі.

— Скажыце лепш, што цяпер рабіць?

— Таму і прыйшоў да пана дырэктара. Дырэктарская галава—не мая.

— Ці не лічыце вы, што я пакрыю яго недастачу з асабістага фонду?

— Ну, што вы! Божа барані!

— Кавальскі павінен панесці пакаранне!

— Жонка!—усхліпнуў начальнік аддзела кадраў.—І двое дзяцей. Яны ні ў чым не вінаватыя.

— Якая жонка? Тая, што была на ёлцы? Бландзінка з чорнымі вачыма ў зялёнай сукенцы? З радзімкай на шыі?

— Так, так. З радзімкай.

— А апранаецца, як жонка звычайнага прадаўца.

— Вось, вось. Трэба зразумець яго становішча, пан дырэктар.

— Та-а-к... Фатальная гісторыя!

— Нават сэрца шчыміць. Дзеці. Двое. І жонка. З радзімкай, пан дырэктар.

— Можа, Кавальскі паступова выплаціць? З зарплаты?

— Пан дырэктар, калі ён выплаціць такую суму?

— Ну што ж рабіць?.. Давядзецца павысіць яму зарплату.

З польскай мовы пераклаў
М. НАВІЦКІ.

Антон РАЯНТОВІЧ

СРЭБНЫ РУБЕЛЬ

Зусім натуральна, што чалавек перад пасадкай у самалёт хвалюецца. Яно, канечне, дарэмна, але ж — хвалюешся, бо самалёт—гэта усё-такі самалёт. Ды я, прызнаюся, не так хваляваўся перад пасадкай і ў час палёту, як на зямлі. Справа ў тым, што са сваім найлепшым сябрам не бачыўся я цэлыя тры гады. За гэтыя гады мой Мікола стаў масцітым мастаком. Яго карціны не толькі ў рэспубліцы, а на ўвесь Саюз вядомыя сталі. Ды што ў нас?! Вось нядаўна ён за-за мяжы вярнуўся. І не з турысцкага падарожжа, а з выстаўкі ўласных твораў. А я што? Радавы нафтавік-інжынер. Таго і глядзі, Мікола і прызнаваць мяне не захоча.

Аднак мае такія думкі аказаліся дарэмнымі. Адразу з самалёта трапіў я ў абдымкі сябра. Мікола мяне нават расцалаваў. А потым падхапіў мой саквояжык і да таксі.

Шыкоўная новая «Волга» за колькі мінут дамчала нас да сябравага месца жыхарства. Спыніліся. Мікола падаў шаферу пяцёрку і вылез з машыны. Вадзіцель адлічыў рэшту і праз акенца працягнуў Міколу. Той абыякава махнуў рукой, зноў ухапіў мой саквояжык і подбегам пусціўся да пад'езда. Шаферава рука з грашыма знікла, таксі рванулася з месца. Я паціснуў плячыма. «Багата жыве Мікола,—падумалася,—бач, якія купецкія замашкі: рэшты не ўзяў». Але —сябру нічога не сказаў.

Нешта дні праз тры па маім прыездзе мы былі ў тэатры. Мы—гэта Мікола з жонкай і я. Пасля спектакля пайшлі ў гардэроб па свае капелюшы. Мажны вусаты дзядзька з падкрэсленай ветлівасцю падаў нашу няхітрую апратку. У тую ж хвіліну Мікола нейкім своеасаблівым, няўлоўным рухам паклаў на далонь вусатага папяровы грашовы знак—рубля ці трайка. Не менш спрытна гэты грашовы знак знік у кішэні форменых штаноў гардэробшчыка. Я не вытрымаў, запытальна зірнуў у вочы сябра, але ён толькі ўсміхнуўся.

Назаўтра была нядзеля, і мы вырашылі паехаць на рыбалку. Мікола выкаціў з гаража сваю «Волгу». Мы ўладкавалі ў машыну свой рыбацкі рыштунак і неўзабаве былі ўжо за горадам.

Едзем, размаўляем. Аж бачым: на ўзбочыне шашы стаіць маладая пара і «галасуе». Мікола зірнуў на мяне. Я згодна кіўнуў галавой. Скрыгатнулі тармазы. Маладыя людзі ўтульна размясціліся на заднім сядзенні.

Хвілін праз дваццаць хлапец паблажліва паклаў руку на Міколава плячо і прамовіў:

— Спыніце, старына. Тут мы выйдзем.

Мікола спыніў машыну. Нашы пасажыры выйшлі. Хлопец важна ступіў крок наперад і падаў Міколу праз акенца срэбны рубель. Мікола неяк дзіка глянуў на хлопца — пэўна, хацеў нешта сказаць, ды не змог. Хлопец, злавіўшы ягоны позірк, збянтэжыўся:

— Прабач, бацця, больш няма. Ды і язды той было...

Ён павярнуўся і пабег даганяць сваю сяброўку.

Хвіліны тры Мікола сядзеў нерухома. Потым, нічога не гаворачы, крута развярнуў машыну. Мы паімчаліся назад, у горад...

Юшкі мы ў той дзень усё ж пакаштавалі—рыбы купілі ў магазіне. Толькі не за той срэбны рубель. Яго Мікола паклаў на свой пісьмовы стол. Так, на памяць...

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 АТ 07789

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела тэатра кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 33-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.